

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет міжнародного туризму та економіки
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної дипломної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему

РОЗВИТОК ЗИМОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Виконав: студент II курсу, групи МТЕ-110м

Спеціальності: 242 Туризм

Освітня програма: Туризмознавство

Перегудов Є.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник Зацепіна Н.О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Соколов А.В.

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Міжнародного туризму та економікиКафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесуСтупінь вищої освіти Другий (магістерський) рівеньОсвітньо-кваліфікаційний рівень магістрСпеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТГРБ

В.М. Зайцева

« ___ » _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Перегудова Єгора Валерійовича
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Розвиток зимового туризму в Україні
керівник роботи (проекту) Зацепіна Н.О., к.п.н., доц. ,
затверджені наказом закладу вищої освіти від 14 вересня 2021 року № 337
2. Строк подання студентом роботи (проекту) 13.12.2021 р.
3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використанні навчальні посібники, підручники, статті наукових видань, Інтернет-джерела, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, монографії, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні дані та звіти
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1) Теоретичні основи розвитку зимового туризму. 2) Аналіз розвитку сучасних центрів зимового туризму. 3) Пропозиції щодо перспектив розвитку зимових курортних центрів в Україні.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Графічний матеріал кваліфікаційної дипломної роботи має бути: 15 таблиць

6. Консультанти розділів кваліфікаційної дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Зацепіна Н.О., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	11.10.2021
2	Зацепіна Н.О., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	25.10.2021
3	Зацепіна Н.О., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	08.11.2021
Нормоконтроль	Цвілий С.М., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	19.11.2021

7. Дата видачі завдання 1 вересня 2021 року**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	01.09.2021	виконано
2	Вивчення літературних джерел	01.09-10.09.2021	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну дипломну роботу	01.09-01.10.2021	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	01.09-11.10.2021	виконано
5	Виконання першого розділу	11.10.2021	виконано
6	Виконання другого розділу	25.10.2021	виконано
7	Виконання третього розділу	08.11.2021	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	15.11.2021	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної дипломної роботи	19.11.2021	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	22.11.2021	виконано
11	Перевірка роботи керівником	26.11.2021	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	29.11.2021	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної дипломної роботи	03.12.2021	виконано
14	Подання роботи на кафедру	13.12.2021	виконано
15	Захист кваліфікаційної дипломної роботи	22.12.2021	виконано

Студент

_____

(підпис)

Перегудов Є.В.

_____

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

_____

(підпис)

Зацепіна Н.О.

_____

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Актуальність теми. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена тим, що сучасний розвиток зимового туризму має сильний мультиплікаційний вплив на багато галузей, що робить його одним із найважливіших соціально-економічних явищ, які впливають на розвиток окремих гірських територій, країн та регіонів та сприяють їх сталому соціально-економічному розвитку.

Метою кваліфікаційної дипломної роботи є дослідження стану зимового туризму в світі та в Україні та розробка пропозицій щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат» в умовах міжнародної конкуренції. Виходячи з поставленої мети, виконано такі **завдання**: розглянути генезу розвитку зимового туризму та виявити його особливості на сучасному етапі розвитку суспільства; проаналізувати стан розвитку сучасних центрів зимового туризму у світі та в Україні з метою виявлення проблем і тенденцій його подальшого розвитку; дослідити особливості організації управління зимовим туризмом у країнах, які спеціалізуються на зимових видах відпочинку; розробити й обґрунтувати пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат».

Об'єктом дослідження є зимовий туризм.

Предметом дослідження є особливості розвитку зимового туризму в Україні.

Методи дослідження: системний підхід до вивчення проблем розвитку центрів зимового туризму та теоретичний аналіз отриманих результатів, також застосовані такі методи, як систематизація, порівняння, метод аналізу та синтезу, схематичного зображення; статистичного аналізу.

Інформаційну базу дослідження становлять вітчизняні та світові теоретичні й методичні розробки в області досліджень центрів зимового туризму, матеріали й рекомендації наукових конференцій, семінарів. У

роботі використана офіційна нормативно-правова документація з управління туризмом. А також офіційні видання Верховної Ради України та органів виконавчої влади, Державної агенції розвитку туризму України, Міністерства культури та інформативної політики України, статистичні дані Державної служби статистики України, міжнародних економічних організацій, монографії, наукові публікації, Інтернет-ресурси, власні обстеження.

Наукова новизна дослідження. До числа найбільш важливих наукових результатів, можна віднести визначення основних особливості зимового туризму, характерні для сучасного етапу розвитку суспільства; виділення різних моделей організації керування зимовим туризмом у світі й обґрунтована перспективності змішаної моделі організації керування для українських умов господарювання; визначення перспективного світового досвіду розвитку зимового туризму на прикладі гірськолижного туризму та проблеми, які стримують його розвиток в Україні.

Практична значимість отриманих результатів. Розроблені пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат» щодо керування розвитком українських зимових курортів на основі дотримання принципів сталого розвитку гірських територій. Виконане дослідження дозволяє комплексно вирішувати проблеми розвитку та керування зимовим туризмом в Україні з урахуванням досвіду розвитку світової зимової та гірськолижної сфери туризму. Пропозиції щодо використання конкурентних переваг зимового туризму в Україні для подальшого розвитку внутрішнього та міжнародного туризму в країні можуть бути використані в контексті впровадження стратегії «Сталого розвитку українських Карпат» на період 2021-2027 рр. (довідка про впровадження від 20.11.2021 р.).

Апробація результатів дипломної кваліфікаційної роботи. Основні результати кваліфікаційної дипломної роботи були викладені і ухвалені на щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів: «Тиждень науки – 2021» (м. Запоріжжя,

квітень 2021 р.), Всеукраїнському круглому столі: «Екологічна безпека держави» (м. Київ, 16 вересня 2021 р.).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури (114 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 115 сторінок комп'ютерного тексту (4,09 авт. арк.), основний зміст роботи викладено на 104 сторінках (4,01 авт. арк.). Робота містить 15 таблиць.

АНОТАЦІЯ

Перебудов Є.В. Розвиток зимового туризму в Україні.

У роботі охарактеризовано основи розвитку зимового туризму, розглянуто генезу розвитку зимового туризму в світі та в Україні, надано характеристику умов розвитку зимового та гірськолижного туризму, проведено аналіз розвитку сучасних центрів зимового туризму, зроблено порівняльний аналіз зимових курортів Європи та проаналізовано сучасний розвиток та туристські потоки до зимових курортів України, розроблено пропозиції щодо перспектив розвитку зимових курортних центрів в Україні з використанням досвіду розвитку зимового туризму в світі, а також пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат».

Ключові слова: туризм, зимовий туризм, гірськолижний туризм, гірськолижні центри, Україна, сучасний стан, проблеми, перспективні напрями.

ANNOTATION

Perehudov E.V. The Development of Winter Tourism in Ukraine.

The paper describes the basics of winter tourism, considers the genesis of winter tourism in the world and in Ukraine, describes the conditions of winter and

ski tourism, analyzes the development of modern winter tourism centers, makes a comparative analysis of winter resorts in Europe and analyzes current development and tourist flows to winter resorts of Ukraine, developed proposals for the development of winter resorts in Ukraine using the experience of winter tourism in the world, as well as proposals for the development of winter tourism centers in Ukraine on the example of the ski center «Dragobrat».

Key words: tourism, winter tourism, ski tourism, ski centers, Ukraine, current state, problems, promising areas.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ
І ТЕРМІНІВ

Держкомстат – Державна служба статистики

Держагентство – Державне агентство

див. – дивись

ін. – інший

м. – місто

млн. грн – мільйонів гривень

НТО – Національна туристична організація

од. – одиниць

рр. – роки

тис. осіб – тисяч осіб

ВТО – всесвітня туристична організація;

км – кілометр;

м – метр;

млн. – мільйон;

тис. – тисяча;

НТУ – нові туристські утворення;

табл. – таблиця;

ФСТУ – федерація спортивного туризму України;

\$ – доллар;

% – відсоток;

°С – градус Цельсія

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЗИМОВОГО ТУРИЗМУ.....	14
1.1. Генеза розвитку зимового туризму в світі та в Україні.....	14
1.2. Характеристика умов розвитку зимового та гірськолижного туризму.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ЦЕНТРІВ ЗИМОВОГО ТУРИЗМУ.....	28
2.1. Порівняльний аналіз зимових курортів Європи.....	28
2.2. Аналіз сучасного розвитку та туристських потоків до зимових курортів України.....	59
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ЗИМОВИХ КУРОРТНИХ ЦЕНТРІВ В УКРАЇНІ.....	80
3.1. Світовий досвід щодо розвитку зимового туризму в Україні.....	80
3.2. Пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат».....	94
ВИСНОВКИ.....	100
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	105

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний розвиток зимового туризму має сильний мультиплікаційний вплив на багато галузей, що робить його одним із найважливіших соціально-економічних явищ, які впливають на розвиток окремих гірських територій, країн та регіонів та сприяють їх сталому соціально-економічному розвитку. Різноманітні зимові програми активно реалізуються на відомих гірськолижних курортах Болгарії, Італії, Австрії, Франції, Швейцарії, України, Туреччини та інших країн, саме тому зимовий туризм визначається як відвідування туристичної зони чи регіону у зимовий період, а таким містом найчастіше стають гірськолижні курорти. Задоволення подорожжю в цю пору року залежить від кліматичних умов та наявності снігу, крім того цей дуже активний вид відпочинку часто потребує досить серйозної фізичної підготовки. Найпопулярнішим обладнанням для зимових розваг стають гірські лижі, сноуборд, катання на ковзанах, санчатах, взимку для дорослих та дітей доступні різноманітні розваги.

Як зазначалося вище, зимовий туризм реалізується переважно через лижний та гірськолижний відпочинок, який є найпопулярнішою зимовою розвагою на сьогоднішній день. В Карпатському регіоні України є всі необхідні умови для розвитку зимового туризму загалом, та розвитку гірського туризму зокрема. Аналіз стану українського ринку гірськолижного туризму показав, що його унікальна роль ще недостатньо усвідомлена владою в нашій державі на всіх її рівнях. Отже, всі організації, які спеціалізуються на зимовому туризмі, стикаються з проблемою пошуку ефективних принципів подальшого розвитку внутрішнього зимового туризму в цілому, а також розвитку гірськолижного туризму на національному та міжнародному туристичних ринках.

Таким чином варто визнати, що тема даної магістерської роботи є, безумовно, актуальною й має як теоретичну, так й істотну практичну значимість. Магістерська робота являє собою власне кажучи спробу

системного дослідження зимового туризму й комплексної розробки організаційних і методичних рекомендацій з формування в Україні ефективної системи керування гірськолижним туризмом, що об'єктивно відповідає стратегічним завданням соціально-економічного розвитку України.

Питанням ефективного управління зимовим туризмом присвячено чимало досліджень. При розробці теоретичних питань були використані роботи вітчизняних та закордонних вчених, присвячені розвитку та організації центрів зимового туризму (Г.Л. Азоєва, Г.Р. Латфуліна, В.Д. Марковой, Б.З. Мільнера, М.Х. Мескона, М.Ю. Портеру, Р.А. Фатхутдінова й ін.), економічним дослідженням в індустрії туризму (Г.Ю. Александровій, М.Б. Биржакова, В.Г. Гуляєв, М.О. Жуковой, Д.К. Исмаєв, Ф. Котлера, Н.К. Моїсеєвій, Є.Л. Писаревский, В.С. Сеніна, О.Д. Чудновского). Останнім часом над реалізацією завдань з вивчення питань ефективного управління зимовим туризмом займається багато науковців, дослідників, практиків; серед них значну активність проявляють науковці кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу Національного університету «Запорізька політехніка»: А. Віндюк, С. Журавльова, В. Зайцева, Т. Бут, Т. Кукліна, О. Корнієнко, Д. Мамотенко, Т. Шелеметьєва, Н. Зацепіна, С. Гресь-Євреїнова, Д. Гурова, С. Цвілий, С. Булатов та інші.

Мета та завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження стану зимового туризму в світі та в Україні та розробка пропозицій щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат» в умовах міжнародної конкуренції. Дана мета визначила необхідність постановки та вирішення наступних завдань:

- розглянути генезу розвитку зимового туризму та виявити його особливості на сучасному етапі розвитку суспільства;
- проаналізувати стан розвитку сучасних центрів зимового туризму у світі та в Україні з метою виявлення проблем і тенденцій його подальшого розвитку;

- дослідити особливості організації управління зимовим туризмом у країнах, які спеціалізуються на зимових видах відпочинку;
- розробити й обґрунтувати пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат».

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є зимовий туризм.

Предметом дослідження є особливості розвитку зимового туризму в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять системний підхід до вивчення проблем розвитку центрів зимового туризму та теоретичний аналіз отриманих результатів, також застосовані такі методи, як систематизація, порівняння, метод аналізу та синтезу, схематичного зображення; статистичного аналізу.

У магістерській роботі були використані вітчизняні та світові теоретичні й методичні розробки в області досліджень центрів зимового туризму, матеріали й рекомендації наукових конференцій, семінарів. У роботі використана офіційна нормативно-правова документація з управління туризмом. А також офіційні видання Верховної Ради України та органів виконавчої влади, Державної агенції розвитку туризму України, Міністерства культури та інформативної політики України, статистичні дані Державної служби статистики України, міжнародних економічних організацій, монографії, наукові публікації, Інтернет-ресурси, власні обстеження.

Базою аналітичної роботи послужили статистичні дані, матеріали міжнародних організацій і української служби державної статистики, публікації, особисті опитування, спостереження та висновки, отримані в ході дослідження.

Наукова новизна дослідження. До числа найбільш важливих наукових результатів, можна віднести визначення основних особливості зимового туризму, характерні для сучасного етапу розвитку суспільства; виділення різних моделей організації керування зимовим туризмом у світі й

обґрунтована перспективності змішаної моделі організації керування для українських умов господарювання; визначення перспективного світового досвіду розвитку зимового туризму на прикладі гірськолижного туризму та проблеми, які стримують його розвиток в Україні.

Практична значимість отриманих результатів. Розроблені пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат» щодо керування розвитком українських зимових курортів на основі дотримання принципів сталого розвитку гірських територій. Виконане дослідження дозволяє комплексно вирішувати проблеми розвитку та керування зимовим туризмом в Україні з урахуванням досвіду розвитку світової зимової та гірськолижної сфери туризму. Пропозиції щодо використання конкурентних переваг зимового туризму в Україні для подальшого розвитку внутрішнього та міжнародного туризму в країні можуть бути використані в контексті впровадження стратегії «Сталого розвитку українських Карпат» на період 2021-2027 рр. (довідка про впровадження від 20.11.2021 р.).

Апробація результатів дипломної кваліфікаційної роботи. Основні результати кваліфікаційної дипломної роботи були викладені і ухвалені на щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів: «Тиждень науки – 2021» (м. Запоріжжя, квітень 2021 р.), Всеукраїнському круглому столі: «Екологічна безпека держави» (м. Київ, 16 вересня 2021 р.).

Структура дипломної роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури (114 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 115 сторінок комп'ютерного тексту (4,09 авт. арк.), основний зміст роботи викладено на 104 сторінках (4,01 авт. арк.). Робота містить 15 таблиць.

РОЗДІЛІ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЗИМОВОГО ТУРИЗМУ

1.1. Генеза розвитку зимового туризму в світі та в Україні

Туризм – діяльність, що найчастіше асоціюється з відпочинком, дозвіллям, спортом, а також спілкуванням з культурою й природою. Визначення зимового туризму лежить в основі його сезонного походження, тобто відповідно сезонному критерію туризм поділяють на літній, зимовий та міжсезонний. Зима – чудова пора для відпочинку, саме в цю пору року можна отримати масу позитивних емоцій та незабутніх вражень. Найпоширенішим видом відпочинку, під час якого, завдяки довгим зимовим святкам, стало можливим чудово провести час усією сім'єю, є зимовий туризм. Слід зазначити, що саме у січні багато свят, під час яких можна відвідати багато розважальних програм та вистав з піснями та танцями.

Деякі зимові напрямки пропонують туристам можливість відвідати спа-центри, курортні заклади, аквапарки, та інші рекреаційні об'єкти, а також покататися на ковзанах. До цього виду туризму також відноситься зимовий альпінізм, який не тільки тренує та зміцнює тіло, але і дозволяє людям відчувати силу свого характеру. Взимку багато людей їздять на лижні прогулянки, які можуть тривати від одного дня до кількох тижнів, ночуючи в пустельних місцях на спеціальних пунктах привалу, а іноді просто в наметах. Інші любителі зимового туризму проводять у екскурсіях до північних народів, щоб відчувати життя та традиційний спосіб життя корінного населення північних регіонів, а також покататися на собачих чи оленячих упряжках. Крім того, якщо у туристів є діти, вони можуть відвідати Лапландію. Клімат у Фінляндії суворий, а зими тут одні з найяскравіших. Легенда свідчить, що Дід Мороз живе в Лапландії, і щороку тисячі сімей з усього світу приїжджають сюди зустрічати Новий рік. Численні розіграші, ярмарки, концерти та інші заходи не залишають нікого байдужими.

Як вже зазначалося, зимовий туризм найчастіше асоціюється здебільш саме з лижним та найбільш популярним сьогодні гірськолижним туризмом. Лижний туризм (гірськолижний туризм) визначається як різновид спортивного туризму, який передбачає рух на лижних засобах пересування. До цього переліку входять одноденні поїздки на лижах, самостійні багатоденні поїздки чи тури вихідного дня в засніжені чіпані людиною ліси, лижні поїздки в гори, експедиції в Антарктику або Арктику, а також скі-тури (позатрасове катання) на гірські схили без підйомників чи гірськолижні курорти, сноубординг, сендбординг, гелі-скіінг, тобто туди, де є сніг.

Відправляючись на європейський або будь-який інший курорт, у відпочиваючих є можливість не тільки підняти свій настрій, але й подихати свіжим гірським повітрям. А якщо хтось не вміє кататися на сноуборді чи лижах, завжди можливо скористатися послугами тренера-інструктора, який швидко навчить усьому необхідному. Також на таких курортах завжди має бути невеликий каток, де кожен може покататися на ковзанах. А якщо хочеться чогось більш чуттєвого, є можливість орендувати санки та вибрати для катання правильний схил. До речі, туристи можуть покататися на них зі своїми дітьми, які будуть в захваті від того, що сталося.

Крім того, у пошуках нової клієнтури курорти звернули свою увагу на пристрасних молодих людей та їх захоплення сноубордингом та фрістайлом («вільний стиль»), катання з перешкодами на шляху, фігурне катання, лижна акробатика, а також карвінг, фрірайд та гелі-скі. Останнім часом саме цей сегмент ринку стрімко зростає. Для залучення молоді відкриваються гірськолижні курорти зі спеціальними трасами, парками для стрибків та інші зручності та споруди для сноубордистів. Також гірськолижні курорти урізноманітнюють свої туристичні пропозиції, враховуючи потреби клієнтів різного віку та інтересів. Вони розширюють можливості відпочинку та спектр пропонованих послуг, роблять навчальні програми більш доступними та зручними, створюють комфортні умови для всієї родини, наприклад,

відводять місця під дитячі майданчики або виділяють спеціальні зони для прогулянок з дітьми [112].

Гірські лижі як спорт виникли в Норвегії в 19 столітті. Одні з перших змагань з гірських лиж відбулися в 1879 році поблизу норвезької столиці Христіанії (зараз Осло), які зібрали велику аудиторію. За словами очевидців, містяни запросили кількох лижників із села Телемаркена, які продемонстрували незвичайні навички катання на лижах, стрибків та різноманітних розворотів. Крім техніки спуску норвежці вдосконалили конфігурацію й конструкцію лиж, налагодили їхнє фабричне виробництво й стали експортувати у Швецію й інші країни. Перший клуб лижників також з'явився в Норвегії наприкінці ХІХ століття. Зі Скандинавії разом з норвезькими мандрівниками й емігрантами лижний спорт проникнув у гірські райони Європи й Америки. 1920-1930-ті роки стали новою ерою для гірських лиж, тоді почали будувати канатні дороги – підйомники, які збільшили швидкість і пропускну здатність до 1000 лижників на годину. У 1950—1960-х роках, а особливо після того, як вперше почалися телетрансляції зимових Олімпійських ігор, інтерес до гірських лиж значно зріс: Вони стали популярним видом відпочинку та туризму, започаткувавши лижний бум у всьому світі [87].

Альпи стали найпотужнішим гірськолижним регіоном світу, в якому особлива увага приділялася розвитку гірськолижного туризму такими країнами як Австрія та Швейцарія. А у 1970-х роках активізується туризм вже й у французьких Альпах. На початку 1970-х років французький уряд затвердив план розвитку гірських територій, який передбачав активізацію розвитку інфраструктури гірськолижного туризму. Якби у 1950 році у Франції було близько 100 тис. лижників та близько 100 гірськолижних курортів, то до середини 1970-х років це число зросло б до 2,5 мільйонів осіб та 200 туристських центрів відповідно. В італійських Альпах лижний спорт почав розвиватися в регіоні прекрасних Доломітових Альп, які мали природні, соціальні та економічні переваги. Процес посилення туристського

використання гірських регіонів супроводжується розвитком регіонів, які спеціалізуються на туризмі в Альпах [8]. Зимові, літні або літньо-зимові райони відпочинку вплинули на виділення видів туризму, а також й замського відпочинку. Так на висоті 500 м переважають піші прогулянки, катання на лижах на висоті 1000-2000 м, спортивні лижі та скелелазіння на висоті 2000-3000 м.

За останні 30 років сфера розвитку гірськолижного туризму значно розширилася. Лижні туристичні регіони простягаються від Аляски на півночі до чилійських Анд на півдні, від іспанських Кордильєр на заході до центральноазіатського Паміру та східних берегів Тихого океану, й Антарктида також є гірськолижним регіоном [8]. Не менш перспективними місцями для подібних маршрутів є Мармароський масив, Чивчини, Полонинський хребет (Руна, Боржава, Красна), Гринява та інші.

Україна ж має великий потенціал для розвитку спортивного туризму в різних його сферах. Тому інвестування в туристичну індустрію країни має бути першочерговим, оскільки це залучить більше туристів і, як наслідок, збільшить обсяги пропонованих послуг. Загалом у туристичній діяльності та управлінні галуззю в Україні є багато недоліків, які потребують окремого, термінового та системного вирішення. Тому, у зв'язку зі спадом гірськолижного спортивного туризму в Україні, у цій магістерській роботі розглядається найбільш розвинений у світі гірськолижний туризм [41].

Історія лижного туризму в Україні налічує майже сотню років, з того часу, як відбулися перші лижні походи в Карпати. За організаційним критерієм гірськолижний спорт вперше з'явився в формі спортивних клубів в українських містах у 50-х роках ХХ століття. На початку 90-х років він став масовим популярним спортом України, щороку в походи на лижах вирушали тисячі людей, а комісія з гірськолижного туризму діяла в усіх місцевих туристичних асоціаціях. Але з радянських часів в Україні лижний спорт знаходиться у стані занепаду. Якщо за радянських часів кількість українських лижних туристів обчислювалася тисячами, а їх осередки були в

15-17 регіонах країни, то це зараз 200-300 осіб, а регіональних представництв – 8-10, що говорить про кризу українського гірськолижного спорту [26].

Нині спортивний гірськолижний туризм розвивається у двох напрямках: маршрутний (перетин туристично-спортивного маршруту) та змагальний туризм (підготовка і участь у змаганнях із техніки спортивного туризму). В історії спортивного туризму в Україні ці дві сфери завжди були нерозривно пов'язані. Однак походи мали велику перевагу у туристичному спорті, і тривалий час (з 1949 р.) їх класифікували за спортивним розрядом, тоді як туристичні змагання та зльоти були другорядними. Їх часто використовували, щоб перевірити, чи готові мандрівники виходу на категорійні маршрути [26].

У таких умовах необхідно серйозну увагу звернути на українські гірськолижні центри у Карпатах. Карпати завжди вважалися придатним місцем для лижних походів лише I–II категорії складності. Так, у 1989-1992 роках в переліку спортивних категорійних лижних маршрутів було лише два – II та III категорії складності. Однак у «Переліку класифікаційних туристських спортивних маршрутів України» з'явився складний тестовий маршрут 4-го класу через Горгани, Сведовець та Черногорки. За наявною інформацією, цей маршрут ще ніхто не підкорив, тому що такий маршрут під силу лише дуже досвідченим групам з невисокою ймовірністю його повного проходження, яких в Україні майже не має. Причиною є суворі зимові умови в Карпатах (від танення на пагорбах до сильного вітру), високий ризик сходження лавин, потреба в володінні альпіністською технікою на високому професійному рівні тощо [26]. Тому Карпати слід розглядати саме з точки зору розвитку центрів зимового туризму.

Одну з основних проблем, з якою стикається більшість зимових курортів – сезонність – курорти також вирішують по-різному. Одним із сучасних підходів на додаток до ущільнення є щадна обробка гірськолижних схилів з використанням різних хімічних добавок (хлоридів кальцію та натрію, аміачної селітри та сульфату). Вони пом'якшують крижаний покрив,

дозволяючи мокрому снігу знову замерзати. Хімічна обробка є високоефективною і використовується все більше і більше, але в той же час використання хімічних добавок слід обмежити і проводити під суворим контролем. А, наприклад, у французьких Альпах після серії безсніжних зим був побудований 1,5-кілометровий трубопровід для доставки снігу з вершин до гірськолижних схилів. Багато гірськолижних курортів, особливо на відносно невеликих висотах, де природного снігу недостатньо, перейшли на штучний. Його виробляють і розпоршують за допомогою спеціальних машин – «сніжок», якими можливо обладнати всі схили до самої вершини. Крім того, сніг можна зберігати в резерві, коли 10-метрові насипні снігові холми дозволяють зміцнити лижні шляхи у разі відлиги.

Але ж глобальне вирішення проблеми сезонності полягає у перетворенні гірськолижних курортів на цілорічні комплекси відпочинку, що слід розглядати як важливу тенденцію їх розвитку. Одним з подібних прикладів перетворення є криті гірськолижні та сноубордистські курорти, які не залежать від рельєфу місцевості та будь-якої кліматичної зони. Є вже такі й в Європі, й в Америці, й навіть у ОАЕ. Ще одна стратегія створення цілорічних курортів на базі гірськолижних курортів – заохочення активного відпочинку на природі протягом літніх місяців. Так, гірськолижні курорти можуть запропонувати своїм відвідувачам маршрути для катання на гірських велосипедах, здійснення піших прогулянок, також може підійти й риболовля, верхова їзда, спортивне орієнтування, каякінг, рафтинг, річкових мандрівки тощо, крім того розбудовують поля для гольфу, бейсбольні поля, майданчики для пейнтболу тощо. Деякі гірськолижні курорти будують криті аквапарки. У міжсезоння – навесні та восени – багато гірськолижних курортів стають центрами ділового туризму.

Сьогодні дедалі більше українців віддають перевагу гірським лижам на місцевих курортах. Це і дешевше, і зручніше – принаймні, не потрібно вирішувати питання з візами. Крім того, цьому «сприяє» епідеміологічна ситуація у всьому світі. Власники гірськолижних схилів в українських

Карпатах докладають значних зусиль, щоб конкурувати з європейськими гірськолижними курортами. Так, наприклад, у Яремчі в цьому сезоні відбувся різдвяний фестиваль WINTER ROMANTIC FEST за участі багатьох українських зірок, а саме співачки та актриси Жіночого кварталу Віри Кекелії, співаків Арсена Мірзояна та Віктора Павліка, актриси Ользі Сумської, актора Віталія Борисюка, співачок Тоні Матвієнко та Наталі Бучинської, телеведучих Руслана Сенічка, Людмили Барбір та інших. Вони співали пісні, готували різдвяну кутю та 12 м'ясних страв. Враховуючи епідеміологічні обмеження, організатори дотримувалися карантинних правил та відстані [50]. Однак, попри все у багатьох центрах необхідна інфраструктура ще залишається недостатньо розвиненою.

Звичайно, туризм у Європі пропонує найбільшу кількість зимових розваг, ніж на пострадянському просторі, але й вартість відпочинку значно вища. Можливо добре провести час вдома за допомогою добре розробленої розважальної програми, головне – вирішити, що хочеться отримати від новорічних чи зимових свят, і тоді завжди можливо знайдете місце до душі. Але, варто зазначити, що в Україні також є багато місць для зимового туризму. Україна має реальні перспективи розвитку зимових курортів, що є актуальним для Карпатського регіону, де висота вершин досягає 2000 м, сніговий покрив тримається півроку, а подекуди – до 8 місяців. З кожним роком кількість туристів, які приїжджають на гірськолижні курорти українських Карпат, стрімко зростає. Цей регіон країни щедро наділений красою природи і визначними пам'ятками, багатий історією красивих міст, що дозволяє познайомитися з унікальною та самобутньою культурою країни, всі ці переваги можуть приваблювати туристів з усього світу. Тому надалі розглянемо більш докладно географію та умови розвитку зимового туризму на прикладі одного з найпоширеніших у світі видів туризму – гірськолижного.

1.2. Характеристика умов розвитку зимового та гірськолижного туризму

Між різноманітних видів активного відпочинку гірськолижний туризм найбільше залежить від природних умов. Щільний сніговий покрив є ключовим фактором протягом чотирьох-п'яти місяців на рік. Іншими критеріями, які визначають комфорт і привабливість лижного відпочинку, є висота над рівнем моря, рослинність, сезонні погодні умови, відсутність лавин і, звичайно ж, різноманітність та особливість ландшафту. Кількість снігу залежить не тільки від висоти, а й від розташування місцевості, її близькості до моря, напрямку гірських хребтів і рослинності [26].

Ступінь акліматизації залежить від гірської висоти – здатності організму адаптуватися до нестачі кисню та інших висотних характеристик. На висоті 2000 метрів над рівнем моря людина навряд чи зіткнеться з труднощами, якщо вона здорова – це «зона індиферентності», коли не спостерігаються пристосувальні реакції організму. На висотах від 2000 до 4000 м адаптивні реакції на гіпоксію (нестачу кисню) помітніші. Однак резервної здатності середньостатистичної людини достатньо для адаптації – це зона «повної компенсації». Якщо лижник пристосується до меншої висоти протягом трьох-п'яти днів, тоді йому вже буде легше тренуватися на цій висоті. На висоті понад 2000 метрів акліматизація відбувається важче – це область «неповної компенсації», тобто неповного відновлення функцій організму. Тому катання вимагає особливого режиму, повільних і помірних навантажень, часу відпочинку, а порушення цих правил може призвести до появи симптомів висотної хвороби. Крім того, при виборі схилів для катання необхідно звернути увагу на лавинну небезпеку, яка може з'явитися не тільки від перебільшення сніжних опадів й інших погодних умов, але й від крутості та особливості рослинного покриву схилів [26].

Вивчення кліматичних умов різних зарубіжних та вітчизняних гірськолижних зон вказує на те, що найбільш поширеними є зони відпочинку

на висоті 1500-1800 м над рівнем моря з середніми низькими температурами (середня температура січня мінус 5-6 °С), з тривалим сонячним освітленням (1900-2000 годин на рік), високого рівня сніжного покриву (до 3 м у зоні забудови), а також розтошуванням територій активного відпочинку поза зсувних зон. Гірськолижні курорти Західної Європи найбільше підходять за цими критеріями, тому країни цього регіону випереджають світ за кількістю зимових курортів, загальною протяжністю та обладнанням гірських спусків.

У Європі виділяється чотири райони. Головним не тільки в Європі, але й у світі залишається Альпійський район. Дуга Альпійських гір – самої великої й високої гірської системи Західної Європи – простирається на 1200 кілометрів у довжину й 300 кілометрів завширшки [12]. Площа Альпійського гірського регіону становить 180000 квадратних кілометрів, його лижні траси, які приваблюють лижників, довгі і різноманітні, тут є 120000 коротких, довгих, легких і важких лижних трас. Серед них тренувальні траси для початківців, для лижників усіх рівнів підготовки, довші, крутіші для більш досвідченіших лижників. Легендарна «Біла долина», розташована на Монблані, є однією з найдовших гірськолижних трас у світі, її довжина становить 22 кілометри, вона поєднує в собі чудові умови катання, розвинену туристичну інфраструктуру та високий рівень сервісу. Зростання гірськолижного туризму в Альпах пояснюється зручним транспортним і географічним розташуванням. Гірський масив доступний для мешканців великих промислових зон більшості європейських країн [6].

Альпійський гірськолижний район розташований на території чотирьох країн – Франції, Австрії, Італії й Швейцарії, які лідирують на світовому ринку гірських лиж. Франція має найбільшу гірськолижну зону в світі «Три долини», візитною карткою якої є сучасний елітний курорт Куршевель. Інші французькі гірськолижні курорти також мають всесвітню відомість, так біля підніжжя Монблану розташований курорт Шамоні, Мерібель та Межев, які зберегли атмосферу стародавніх французьких гірських поселень, спортивний

Валь д'Ізер, а також великі гірськолижні курорти пізнішої забудови Les-des-Alpes, Val-Torens, La Plane, Tignes, Isola-2000 та ін.

В Австрії найбільшу популярність як центр лижного спорту й відпочинку одержала область Тіроль. Її столиця Інсбрук двічі в 1964 й 1976 роках ставала місцем проведення зимових Олімпійських ігор. Список самих престижних тірольських курортів очолюють Китцбюель, де традиційно проходить етап Кубка світу з гірських лиж, Майерхофен і Зеєфельд. Одним із кращих зимових курортів Австрії вважається Сан-Антон, де більше 100 років тому розгорнув двері перший у країні лижний клуб [38].

Італія має кілька популярних районів гірськолижного туризму. Північно-східну частину країни займають Долінітові Альпи, де перебувають гірські курорти Кортіна-д'Ампеццо – столиця зимової Олімпіади 1956 року, а також Валь-ді-Фасса, Кронплатц, Араба й інші. з більшою кількістю добре підготовлених лижних трас. Гірськолижний туризм розвивається в області Альта-Вальтеліна, що граничить із Австрією й Швейцарією. Основні центри гірськолижного відпочинку – Борміо, Санта-Катерина, Лівіньо, Сан-Коломбо й Пасо-Стельвіо. На заході Італії, в області Вале д'Аоста, туристи катаються на курортах Курмайор, Ле-Туіль і Червінья. У Швейцарії ряд зимових курортів одержали світове визнання. Це Церматт, оточений 36 чотирьохтисячними вершинами головного Альпійського хребта, святковий Вербье, саме сонячне місце в Європі – курорт Кран-Монтана, космополітичний Давос та Санкт-Моріц [14].

Другий за величиною активний зимовий курорт після Альп включає високі гори Центральної та Південно-Східної Європи – Судети, Карпати та Ріла-Родопи. Відомий своїми міжнародними гірськими курортами, такими як Закопане (Польща), Ясна, Стрепське Пліссе, Старий Смоковиць, Татранска Ломніца (Словаччина), Сіная й Пояна Брашов (Румунія), Боровець, Пампорово, Боров (Болгарія), Шпіндлерів Млин і Гаррахов (Чехія). На популярному зимовому курорті Пец поблизу Снежка в Чехії з населенням 600 осіб, яке з настанням сезону збільшується в 15 разів. Високі Татри на

кордоні Словаччини та Польщі не менш привабливі для туристів, щорічно сюди прибуває не менше 7-8 мільйонів туристів.

Третім гірським регіоном є Скандинавський, де у Норвегії та Фінляндії останніми десятиліттями швидко розвивався лижний туризм. Гірськолижні та міжнародні зимові курорти Норвегії розташовані на півдні країни в горах Гейло, олімпійські схили Ліллекхаммер і Хемседал, які мають найвищі показники спусків в Скандинавії. У Фінляндії понад 140 гірськолижних курортів. Найбільша з них знаходиться в Північній Лапландії. Зимові курорти Лі-Рука належать до 20 найбільш відвідуваних туристичних місць Фінляндії. У Швеції основні гірськолижні курорти зосереджені в центральних та північних регіонах, а саме особливою популярністю користуються курорти Оре й Селенів [41].

Четвертий регіон, Піренеї, дуже молодий та ще малорозвинений, включає зимові курорти Андорри та Іспанія. Історія розвитку зимових курортів в Іспанії почалася в 1940-х роках з будівництва комплексу La Molina та Val de Nouria в Піренеях, а вже зараз в шести областях республіки налічується близько 30 гірськолижних курортів. Найвідоміші гірськолижні курорти Піренеї та Сьєрра-Негада – найпівденніший центр європейської карти гірськолижного туризму. Андорра, вдвічі менша за територією Лондона, має п'ять гірськолижних зон із сучасною туристичною інфраструктурою, якісними трасами та високотехнологічним обладнанням [41].

Гірськолижні райони Північної Америки. Північна Америка посідає друге місце після Європи по популярності гірськолижного туризму. Гарні характеристики схилів, доглянуті й різноманітні траси, розвинена інфраструктура курортів, можливість сполучати катання з екскурсійною програмою – безумовні переваги гірськолижної Америки. Перший зимовий курорт з'явився в США в 1935 році. У післявоєнний період, в 1950 – 1960 роки багато підприємців кинулися в погоню за «білим золотом» і відкрили

велику кількість гірськолижних станцій. Сьогодні їх налічується 507 у США й 240 у Канаді.

У США висока концентрація зимових курортів відзначається в трьох районах:

– Північний схід країни – гори Аппалачі на Атлантичному узбережжі (штати Нью-Йорк, Пенсільванія, Вермонт, Мен, Массачусетс, Нью-Гемпшир). Гірськолижні курорти Атлантичного узбережжя США відрізняються тривалим сезоном катання – з жовтня по травень. Найбільший гірськолижний центр – курорт Кілінгтон розташований на сімох горах, має 200 трас спуску, у тому числі самий тривалий серед американських курортів (16 км);

– Захід країни – скелясті гори (штати Колорадо, Юта, Айдахо). У цьому районі функціонує близько 100 зимових курортів, з них більше 30 – у штаті Колорадо. Тут перебувають два кращих зимових курорти США: фешенебельний Аспен і Вейл, відомий далеко за межами країни завдяки якості гірськолижних трас різної складності;

– Тихоокеанське узбережжя (штати Каліфорнія й Вашингтон) – 15 гірськолижних центрів зосереджені в районі озера Тахо. Серед них виділяється олімпійський курорт Скво-Веллі. Він обладнаний 190 трасами спуску й розміщається на шести горах [17].

У Канаді, як й у США, основні гірськолижні курорти сконцентровані у двох гірських масивах: у Скелястих горах, висота яких на канадській території досягає 3954 метрів (провінції Британська Колумбія, Альберта), і в горах Аппалачі з найвищою вершиною 1311 метрів (провінція Квебек). На південному заході країни, у районі канадських Скелястих гір перебуває більше 20 великих гірськолижних центрів, у тому числі найстарший курорт у Канаді Ред-Маунтін, Уістлер і наймолодший Кікінг-Хорс. На південному сході країни, у провінції Квебек, працюють 14 гірськолижних центрів. Найцікавіші серед них Тремблент і Монт-Сент-Енн.

Гірськолижні курорти Азіатсько-Тихоокеанського регіону. АТР представлений на світовому ринку зимових видів спорту й відпочинку, насамперед, японськими курортами. У Японії ці різновиди досугових занять досить популярні серед населення: аматори гірських лиж відвідують курорти в середньому 5,5 разів у сезон. Не випадково Японія стала першою країною в Азії, де пройшли зимові Олімпійські ігри (1972 року). З тих пір за Японією міцно закріпилася назва «Азіатська зимова столиця». Вона неодноразово обиралася місцем проведення Азіатських зимових ігор, а в 1998 році у другий раз приймала зимову Олімпіаду [41].

Розвитку гірськолижного туризму в Японії сприяють природні фактори: холодні й сніжні зими на півночі, перевага гірських ландшафтів на території країни, у ряді областей – тривалі лижні сезони (із грудня по початок квітня), а також гарна транспортна доступність основних гірськолижних курортів. Більше 10 лижних центрів міжнародного класу перебувають на острові Хоккайдо. Найбільш популярні схили Саппоро й Нагано. Гірськолижні курорти Японії – одні з найдорожчих у світі.

Привабливість гірськолижного курорту в основному пояснюється різноманітністю гірськолижних трас та їх довжиною. Залежно від складності існує чотири типи схилів, які позначені різними кольорами: легкий – зелений; синій – середній, складний – червоний, особливо складний – чорний, які туристи повинні обирати відповідно до своєї силової підготовки. Для цього скрізь вздовж схилів та біля лижних станцій виставлені схематичні вказівники. У сучасному розумінні гірськолижний схил – це не просто пагорб, а технічно складна споруда, тобто спеціально розроблені профільні траси, добре продумані зони відповідно до вимог гірськолижного спорту та масового катання. До спортивних трас висуваються найсуворіші вимоги, тому діапазон схилів, придатних для їх розбудови, більш обмежений, ніж для навчально-туристичних маршрутів [97]. Саме тому, в першу чергу при проектуванні гірськолижного схилу враховують наявність постійного й по можливості більш однорідного сніжного покриву, висоту місцевості,

розтошування схилів. Трасу прокладають по схилах різної крутості плавною звивистою стрічкою. Ширину полотна траси встановлюють у строгій відповідності з рельєфом, з урахуванням небезпечних місць та перешкод [21].

Пропускна здатність трас обумовлює продуктивність канатних доріг гірського району, що в остаточному підсумку визначає місткість гірськолижного центру. Так, відповідно до прийнятого у світовій практиці вимогам, готельний житловий фонд гірськолижного центра не повинен перевищувати більш ніж на 25% об'єм всіх діючих трас і схилів, що обслуговуються підйомниками.

У світі відкрито близько 4 тисяч гірськолижних центрів. Тисячі гірських схилів обладнані 25 тисячами механічних підйомників. Гірські лижі перетворилися в популярний вид активного відпочинку мільйонів людей. Загальне число гірськолижників оцінюється в 80 – 100 мільйонів осіб, які проводять на схилах 380 мільйонів людино-днів на рік. Щорічно вони здобувають близько 5 мільйонів пар лиж – в основному австрійського або французького виробництва. На ці дві країни доводиться 70% світового виробництва інвентарю для занять гірськими лижами. Останнім часом попит на гірськолижну продукцію й сноуборди зростає в середньому на 5% у рік. Стійкі потоки гірськолижників призвели до формування спеціалізованих районів гірськолижного туризму [97]. Туризм та рекреаційна діяльність в Україні розглядаються в рамках галузевого аспекту в контексті Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат від 2003 р.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ЦЕНТРІВ ЗИМОВОГО ТУРИЗМУ

2.1. Порівняльний аналіз зимових курортів Європи

Подальший розвиток популярності даного виду туризму в нашій країні на базі природно-рекреаційних можливостей України з розвитку зимового туризму, наявність твердої конкуренції за споживача гірськолижного туристського продукту на міжнародному ринку вимагають рішення нових проблем, пов'язаних з необхідністю адекватного реагування українських організацій на всіх рівнях керування на зростаючий гірськолижний попит як на національному, так і міжнародному ринках.

Коли справа стосується зимового відпочинку, більшість мандрівників витрачають багато часу на те, щоб обрати найкращий гірськолижний курорт для себе, як для новачків чи професіоналів, тому що катання на лижах – це море емоцій, спогадів, руху, адреналіну та незабутніх вражень. На цей вибір впливає багато чинників: бюджет, розташування, країна, рівень схилів, близькість до аеропорту, наявність дитячих гірськолижних зон. Більшість європейських країн мають можливість організації гірськолижного відпочинку на своїй території. Але більшість зимових курортів в Європі та у світі в цілому в минулому сезоні не змогли повною мірою прийняти відпочивальників через чинні обмежувальні заходи в рамках боротьби з коронавірусом COVID-19, через що вони понесли великі економічні втрати.

Так, найрозвиненішею галуззю зимового туризму в Австрії є гірськолижний спорт, що цілком логічно, коли дві третини країни займають Альпи, на території яких розтошовано 71 гірськолижний регіон, 800 курортів та майже всі гірські населені пункти. Австрійські курорти пропонують траси для лижників будь-якої підготовки, від новачків до професіоналів, всі вони добре обладнані, інфраструктура продумана, хороша служба безпеки, яка відстежує небезпечність сходу лавин. Для розваг туристів на курортах влаштовуються

великі шоу та джазові фестивалі, на які обов'язково запрошуються найкращі шоумени світового рівня [61]. У таблиці 2.1 визначено основні характерні показники зимових курортів Австрії.

Таблиця 2.1. – Загальна характеристика зимових курортів Австрії

Зимовий курорт	Місце розташування	Висота над рівнем моря	Найвища точка курорту
Хохцайгер, Ріффлзе, Піттцальський льодовик і Імст	Долина Піттцаль	від 1180 до 1740 м	гора Вільдшпітце на висоті 3440 м
Лех, Цюрс, Штубен, Санкт-Крістоф і Санкт-Антон-ам-Арльберг	Тірольський Арльберг	1300 – 2811 м	2401 м та 2556 м
Бад Гаштайн, Бад Хофгаштайн і Дорфгаштайн	Долина Гаштайнерталь	830 м	вершина Кройцкогель 2686 м
Заальбах, Хінтерглемм, Леоганг	Цель ам Зее	830 м	вершина Восточного Шатберга 2020 м
Шаттберга й Кольмаіс	Долина Глемм в регіоні Зальцбург	1003 – 2100 м	схил Schattberg (2096 м)
Земмеринг	Нижня Австрія	1000 – 1300 м	вершина Хиршенкогель 1774 м
Зеефельд / Seefeld	Инсбрук	1200 м	2100 м

Долина Піттцаль – один з найбільш високогірних регіонів Австрії. Pitztal доступний для любителів зимових видів спорту з середини вересня по травень. Вздовж льодовика розбудовано 14 кілометрів легких, 27 кілометрів середніх і 7 кілометрів складних маршрутів. В цій зоні катаються любителі екстриму – сноубордисти та фрістайлісти, для чого збудовано хаф-пайп та фан-парк [48].

Тіроль Арльберг – перевал, який поєднує Тіроль та Форарльберг як єдину лижну зону по всьому регіону, в якій Arlberg-Card дозволяє використовувати 85 підйомників для спуску по долині загальною довжиною 276 км. Крім лижного катання в Арльберзі можна зайнятися керлінгом, ходінням на снігоступах, картингом на льоду, біговими лижами, катанням на санках та в упряжках. В Арльберзі лижників запрошують випробувати себе у рідкому виді гірського спорту – heliskiing, коли лижників супроводжують на гелікоптері в гори [98].

Долина Гаштайнерталь. Знаходиться у підніжжя гір Хое Тауерн – один із самих великих і гарних гірськолижних регіонів Зальцбурга. Тут з гірських надр б'ють цілющі джерела, а в товщі гір обладнані радонові лікувальні штольні. У долині Гаштайнерталь більше 100 кілометрів маршрутів для зимових походів. Пропонуються прогулянки в санях, снігоступах, ледолазание в супроводі інструктора. Після катання на лижах можна відвідати нові Стельні й Альпійські терми, де пропонуються сучасні процедури в області велнеса й релаксації [47].

Заальбах – Хінтерглемм – Леоганг. Це один з найбільших взаємозалежних гірськолижних регіонів Австрії. Тут 200 кілометрів підготовлених трас й 55 підйомників. Заальбах – один із самих чарівних альпійських городків Австрії. Його амфітеатром оточують мальовничі гірські схили, а в самому місцевому прізвиську регіону – «Гірськолижний цирк» – запаморочливі можливості суперактивного відпочинку. 55 сучасних підйомників й 200 кілометрів трас від простих до складних чекають узимку своїх клієнтів [49].

Схили Шаттберга і Колмайса – це суто альпійські луки, на яких можна без особливого ризику кататися на лижах, навіть якщо товщина снігового покриву всього 20 сантиметрів. Найбільш популярним є, безсумнівно, лівий бік долини, краєвидам якого дивуються навіть досвідчені лижники, коли починають спускатися з північних схилів Шаттберга і Цвелферкогеля. [20].

Нижня Австрія. Земмеринг – один з найвідоміших курортів в Австрії. Бальнеологічний курорт та гірськолижний центр Земмерінг розташований на кордоні Нижньої Австрії та Штирії. Тут 6 гірськолижних трас всього 38 км (сині – 24,5 км, червоні – 12,5 км, чорні – 1 км), два крісельних і три бугельних підйомники. Для туристів доступні критий басейн, ковзанка, керлінг, походи на снігоступах, трекінг, скі-туринг, катання на конях верхи та в санях, траса тобогана, криті та відкриті корти, а також маршрути для піших прогулянок, поле для гольфу [50].

Одна з особливостей Австрії – наявність міжнародних зон катання: Ішгль – катання у Швейцарському Самнауне; Насфельд – катання в Італії; Зеєфельд – катання в німецькому Гармиш-Партенкирхене. Сьогодні, завдяки розвиненій інфраструктурі та вигідному положенню курорту, тут любить відпочивати елітні туристи [39].

Швейцарія – найдорожча держава Європи, центр світового туризму, батьківщина гірськолижного спорту, місце відпочинку еліти європейського суспільства, високим доходом на душу населення, третім по величині золотим запасом. Крім того тут панують розмаїтість традицій, мов, культури й природного ландшафту, яка захоплює дух красою Альпійських гір. Туристські можливості цієї маленької країни унікальні, її щорічно відвідують понад 7 мільйонів іноземних туристів. У Швейцарії, чудова туристична інфраструктура, високий рівень сервісу та давні традиції [34].

Найбільш відомі курорти: Церматт, Вербье, Саас-Фі, Кран-Монтана, Лейкербад, Порт дю Солей, Шампери, Вейзона, Молезон і Віллар, Грійон Ле Дьяблере. Перші п'ять утворюють гірськолижний регіон Маттерхорн, а два останніх часто включають у регіон Женевського озера. На сході країни в найбільшому кантоні Граубюнден перебувають відомі Санкт-Моріц, Давос і поки менш відомі Ароза, Флімс, Лакс, Клостерс (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2. – Характеристика найкращих зимових курортів Швейцарії

Зимовий курорт	Місце розташування	Висота над рівнем моря	Найвища точка курорту
Церматт	північні схили хребта Штокхорн	1600 м	Кляйн Маттерхорн 3883 м
Віллар	регіон Женевського озера	1300 м	2120 м
Гштаад	Бернський Оберленд	1000 м	3000 м
Давос–Клостерс	район Парсенн	1560 м	2844 м
Лаакс		1100 м	3018 м
Санкт-Моріц	Південний схил Альп, підніжжя гори Corviglia	1850 м	3305 м

У затишних гірських ресторанах і дерев'яних хатинах можна скуштувати швейцарські делікатеси, такі як шоколад, рьості (смажені картопляні млинці) або традиційне сирне фондю. Є також багато місць для сімейного відпочинку, як-от Давос Клостерс, Санкт-Моріц та Енгельберг.

Церматт – найвідоміший зимовий курорт Швейцарії, один із найстаріших гірськолижних курортів у десятці найкращих у світі. У Церматті дозволено їздити тільки на електромобілях і кінних екіпажах. На території курорту близько 120 готелів, 1200 апартаментів, які одночасно можуть прийняти понад 12,5 тис. осіб, близько 170 ресторанів, барів, десяток дискотек і казино. Крім того можна відвідати Альпійський музей, спортивний комплекс з басейнами та сауною [109].

Віллар – прекрасний зимовий лижний курорт, який сполучає в собі суворість альпійської природи і французький шарм, звідки відкривається грандіозна панорама, що захоплює величезну територію від Женевського озера до французьких Альп. У регіоні функціонують нічні спуски на гірських лижах зі смолоскипами, керлінг, ковзанка, оздоровчий центр із басейном, криті тенісні корти, закриті поля для гри в гольф, боулінг, дельтапланеризм, польоти на парашлані, кінний спорт. Після катання на лижах туристів порадує добре розвинена система *Apré Ski*: на курорті розташовано більше 50 ресторанів, 4 бари. Для аматорів шопінга – магазини з більшим вибором товарів, ярмарки й розпродажі. Багатий вибір екскурсійних програм, поруч розташовані гірські курорти Лейзен, Ле Діаблере, Гштаад, Вербье [21].

Гштаад. Вважається одним із самих престижних місць відпочинку, причому серед туристів тут традиційно переважають люди творчих професій. Це місце відпочинку королів, кінозірок і найбагатших бізнесменів світу. Офіційно це так званий Супер Скі регіон, в якому об'єднані єдиним скі-пасом 8 курортів із зоною катання загальною довжиною трас 250 км й 69 сучасними підйомниками, що надає можливість вибрати стиль катання до душі. Більшість готелів на курорті побудовані в традиційному стилі альпійських шале, а дерев'яне різьблення місцевих ремісників надають їм

особливий неповторний колорит. Замість того щоб стояти в черзі на підйомник, як часто буває на інших курортах, туристи можуть насолоджуватися 250 кілометрами схилів, 69 сучасними підвісними дорогами, 100 кілометрами лижних трас на рівнині [43].

Давос-Клостерс – це велика курортна зона, яка об'єднує шість гірськолижних курортів – Якобсхорн, Парсен, Мадріс, Рінерхорн, Піша, Шацальп. Давоські гори Клостерс, найвище місто в Європі, з'єднують Давос з Клостерсом, типовим гірським селешем з гарними гірськими шале. Давос-Клостерс з 80 різними трасами понад 269 км є одним з найбільших гірськолижних курортів в Альпах. Лижникам, карверам, сноубордистам, фрістайлерам та фрірайдерам, а також всім ентузіастам зимових видів спорту запропонують найкрасивіші та захоплюючі зимові враження, від суперпайпу в Якобсхорні до карверпісту в Парсені, незабутнього пішого фрірайду, дитячих курсів у Мадрісі та Рінерхорні, які окупляться їх грошима. Тут також доступні альтернативні види спорту як зимовий хайкінг, крос-кантрі лижі тощо. Schatzalp – найкраще підійде для початків. Знаходиться на сонячній стороні із пологими трасами для всіх, хто тільки освоює гірськолижний спорт. В Davos Klosters можна купувати регіональний скі-пас, що діє на всіх шести курортах або окремий, на конкретний курорт [71].

Лаакс. Цей великий курорт має численні сноупарки і академії фрістайлу, де туристи можуть практикувати трюки та стрибки. Після катання, туристи можуть насолодитися відпочинком на природі на яркому сонці. Гірськолижна зона Лаакс – це 224 км обладнаних трас, 4 сніжних парків, 28 ліфтів для комфортного транспортування до вершин, 70% трас знаходяться на висоті понад 2000 м. Гірськолижна зона об'єднує містечка Флімс, Лаакс та Фалера. Якщо туристи тільки починають кататись, у Лааксі широкий вибір нескладних трас для початківців. Для професіоналів і любителів екстриму в Лааксі десяток чорних трас. Також в регіоні є багато трас для фрірайдерів та снігові парки [69].

Сент Моріц один із найкращих зимових регіонів у світі. Двічі тут відбулися Зимові Олімпійські ігри. Регіон налічує понад 87 лижних трас – це понад 350 км спусків. В регіоні чотири найбільші сектори – Corviglia, Corvatsch, Diavolezza/Lagalb і Zuoz, а також шість менших, для початківців. Головний сектор, Corviglia/Piz Nair, найкраще підійде для лижників та сноубордистів середнього рівня, для фрірайду підійде північний Corvatsch. Diavolezza і Lagalb – дві з'єднані гірські зони біля долини Берніна. Zuoz – невеликий сімейний курорт, улюблений серед місцевих жителів. Це чудове місце для початківців і дітей, які тільки освоюють схили [99].

Гірськолижні курорти Франції. Франція світовий лідер і за кількістю курортів (їх більше 400), і по загальній довжині й оснащеності трас, у цій країні налічується більше 6 тисяч кілометрів обладнаних схилів і понад 4 тисяч фунікулерів і підйомників. Насамперед, це самий високогірний курорт в Європі – до 3900 метрів. У Шамоні перебуває найдовший схил у світі (Біла Долина, довжиною 22 кілометри). Нарешті, у Франції розташований один із самих престижних і дорогих світових гірськолижних курортів – Куршевель. Встати на лижі прямо з входу в готель можна на курортах Куршевель, Валь Торенс, Ла Плань, Тинь, Авориа, Ліз Арк, Ле Дез Альп, Шамрусс, Ізола-2000 та інші [61].

У таблиці 2.3 надано характерні показники найвідоміших зимових курортів Франції.

Таблиця 2.3. – Характеристика найкращих зимових курортів Франції

Зимовий курорт	Місце розташування	Висота над рівнем моря	Найвища точка курорту	Кількість та довжина трас
Куршевель	регіон Труа Валу– Альпи, Тарантезька долина, департамент Савойя	1300 м	2738 м	68 км облаштованих трас та 17 км пішохідних стежок для походів різної складності

Продовження табл. 2.3

Мерибель	регіон Труа Валу– Альпи	1400 до 1750 м	вершина Мон-дю- Валлон 2950 м	150 км трас та 58 підйомників
Валь Торенс	регіон Рона – Альпи	2300 м	Буше 3200 м	90 трас
Межев	регіон Овернь-Рона- Альпи., департамент Верхня Савойя	1100 м	2353 м	
Аворія	регіон Порт дю Солей – Альпи	1100 м	2465 м	150 км схилів з 38 підйомниками: 16 бугельних, 19 крісельних (включаючи 5 високошвидкісних), 3 кабінних (2 гондоли і 1 фунікулер).
Морзін	регіон Порт дю Солей – Альпи	1000 м	2000 м	40 підйомників та понад 100 км лижних трас
Шамоні	масив Монблан	1035 м	гора Aiguille du Midi 3842 м	145 трас загальною протяжністю понад 140 км

Французькі курорти можна розділити на традиційні й сучасні. Перші – це затишні гірські села зі стародавніми будівлями з дерева й каменю в оточенні вікових лісів: Мерибель, Труа Валу, Шамоні в північній Монблану, спортивний Валь д’Ізер, елегантний Межев [61]. Головні курорти Франції – Аворія, Морзін, Валь д’Ізер, Ла Плань, Ліз Арк, долини Труа Валу, Ле Дез Альп – мають, як правило, не менш 200 кілометрів лижних трас й 100 підйомників. Звичайно вони поєднуються в єдину систему фунікулерів із сусідніми лижними центрами й навіть долинами, наприклад Куршевель-Мерибель-Менуір-Валь Торенс, Валь д’Ізер-Тинь, Морзін-Аворія.

Труа Валу. Тут найбільша у світі зона трас для катання, що складається із трьох долин і безлічі курортів. Найбільш відомі з них Куршевель, Мерибель і Валь Торенс. Туристів сюди приваблює величезний вибір трас (600 кілометрів), тривалий, до травня лижний сезон і можливість кататися без переїздів автобусом. Куршевель перебуває в 170 кілометрах від Женеви й в 210 кілометрах від Ліона. Територія курорту поділена на чотири основні зони: сільська традиційна Ле Праз (1300 м), Куршель 1550 м, Куршель 1650

м та Куршель 1850 м. Схили Куршельської долини характеризуються широкими і рівнинними трасами, найдовша траса – 3,9 км, у тому числі 65 фунікулерів, 9 кабінних та 16 крісельних витягів. Крім того є Існоупарк, 1 халфпайп, 66 км трас для бігу на лижах, загальна площа катання 150 га, а також є 523 снігових гармат [61].

Meribel Resort має велику кількість дитячих гірськолижних шкіл, а також різні курси для дітей від 4 до 18 років з таких напрямів, як лижі, сноуборд, фрістайл, лижні гонки та ходьба у снігоступах. Загалом 47 витягів та 15 сучасних канатних доріг забезпечують легкий доступ до міста Мерібель та навколишніх долин, забезпечуючи швидкий доступ до будь-якої станції. Ця лижна мережа складається з близько 75 чудово спроектованих трас різної складності загальною довжиною 120 км. Туристи також мають можливість отримати розваги на гірськолижному курорті без катання на лижах: від фітнесу, плавання, гольфу, катання на ковзанах, тенісу, сквошу або піших прогулянок до боулінгу, катання на снігоходах або картингу. [64].

Валь Торенс – це самий високогірний курорт Європи, де на північних схилах сніг гарантований вісім місяців у році. Валь Торенс – це не тільки ворота до неперевершеного гірськолижного парку, але й 100% гарантія снігу. Всього тут 68 висотних спусків різної складності протягом 140 кілометрів у поєднанні з 30 підйомниками. Пропонуються 330 трас будь-якої складності, численні позатрасові спуски, 118 кілометрів бігової лижні та 180 канатних доріг, що з'єднують усі 25 вершин гірськолижного регіону. Курорт Валь Торанс по праву отримав від Міністерства туризму Франції статус сімейного курорту «Famille Plus». Пішохідні вулиці, спеціальне сімейне обслуговування, центр денного догляду для 18-місячних гостей, денний центр катання на лижах для юних лижників від 3 років та лижна школа для майбутніх чемпіонів від 4 років робить Валь Торанс ідеальним місцем для відпочинку всієї родини [5].

Гірськолижний курорт Межев перебуває на кордоні з відомим гірськолижним департаментом Савойя, у який входять такі відомі

гірськолижні курорти, як Валь д'Ізер, Тинь, Ля Плань, Ліз Арк і знамениті Три долини. В 20 кілометрах від Межева перебуває, напевно, найвідоміший гірськолижний курорт Франції Шамоні, і відповідно найвідоміша вершина Європи Монблан (4807 метрів). На відміну від свого сусіда в Межеві Альпи не високі, у межах 2350 метрів, і в зоні катання Межева будуть добре себе почувати гірськолижники із тривалим досвідом катання. Лижна область Межів складається з трьох лижних районів, які доповнюють один одного – Рошбрюн/Кіт 2000, Ле-Жайє та Мон д'Арбуа, загалом може запропонувати 325 лижних трас різної складності, пов'язаних між собою 84 витягами. Вибір апрес-скі для позагірськолижних трас є винятковим. Окрім лижних шкіл, гірськолижних садків та гостьових садків, надається багато інших послуг, щоб сім'ї з дітьми могли насолодитися повноцінним лижним відпочинком [73].

На додаток до класики типу катання на санках, ковзанах або сноуборді, туристи мають можливість помахати клюшкою у гольф-клубі на снігу, помилуватися вершиною Монблан з повітряної кулі або спробувати удачу в місцевому казино. Часто гості Межева можуть стати свідками захоплюючої гри в сніжки. Для спокійного зимового відпочинку Межів пропонує широкий вибір оздоровчих та спа програм, більшість з яких представлені паровими лазнями, саунами та гідромасажними ваннами, а також широким спектром косметичних процедур. Багато розкішних ресторанів, клубів, барів і дискотек відкривають свої двері перед гостями Megève для приємного завершення дня на снігу, а також два кінотеатри, які завлікають розважальними заходами апре-скі [73].

Порт дю Солей. Самий північний у Французьких Альпах й один з найбільших регіонів гірськолижного відпочинку. Перебуває між Женевським озером і масивом Монблан, на границі зі Швейцарією, що дозволяє в ареал катання включати й швейцарські траси. Регіон включає близько 290 трас загальною довжиною 650 кілометрів із перепадом висот 800 – 2460 метрів, 209 підйомників, вісім сноупарків. Найбільші курорти – Аворія й Морзін.

Аворія є центром величезного гірськолижного району Порт-дю-Солей, який включає території Франції та Швейцарії. Курорт складається з п'яти гірських поселень: De la Falaise, De Crozat, De Ruche, De Dromont, De Haute Fort, Du Festival, дуже комфортний гірський курорт із загальною довжиною трас 150 км, м'яко вписаний в ландшафт. Більше того, в Аворії є канатна дорога, підйом якою займає 30 хвилин, під час яких можна легко і ефективно віддатися ультрафіолетовому світлу. Сонце сяє настільки щедро, що не потрібно завантажувати себе одягом, коли капелюхи, товсті светри та рукавички виявляються непотрібним спорядженням, а катання стає свободою маневру.

Щодо розваг, на курорті функціонують 35 ресторанів, 11 барів, дискотека, нічні клуби, паби, відеобар, караоке, кінотеатр та салон краси. Крім того є ковзанка, боулінг, більярд, фітнес-центр, спортивний центр з тренажерним залом, сауною, джакузі, турецькою лазнею та залом для гри в сквош, можливі прогулянки на снігоступах, собачих упряжках, мотосанях, сноумобілях, скі-туринг. Курорт засинає дуже пізно, тут майже до ранку працюють бари та дискотеки, які при цьому не турбують відпочиваючих, оскільки знаходяться на деякому відстані від готелів. Втім, після активного катання протягом дня нікому, навіть найневтомнішим веселунам, не під силу галасливі тусовки [9].

Шамоні. В 1924 році тут пройшли перші зимові Олімпійські ігри та звідси почався зимовий відпочинок у Франції. Шамоні розташований у долині у підніжжя величезного масиву Монблан. Тут перебуває знаменита «Біла долина» – 22 кілометровий спуск, що залучає багатьох гірськолижників. Не менш цікавою є гора Монблан з 7 долинами, 71 льодовиками та 400 вершинами, які туристи мають можливість тут побачити. 90% регіону Chamonix Montblanc та його лижні траси в Aiguille du Midi, Col de Balme, La Flégère, le Brévent та les Grands Montets знаходяться на висоті понад 2000 м, що є гарантією снігу та насолоди лижним спортом для спортсменів усіх рівнів.

Туристи можуть вибрати між 74 спусками, які займають 152 км та поєднані 47 ліфтами [1].

На відстані 58 км бігові лижники можуть насолодитися чудовим краєвидом на Шамоні-Монблан. Численні «Fun»-парки, в свою чергу, нададуть оптимальні умови для фрірайду та тури місцевістю Le Brévent та Plan de l'Aiguille, а екстримальні спуски навколо Grands Montets додадуть гострих відчуттів. Бажаючим політати на параплані також пропонують оптимальні стартові місця, щоб насолодитися всією красою цих місць з висоти пташиного польоту. Існують і більш приємні способи насолодитись альпійським повітрям, наприклад, кататися на ковзанах або пішки на відстань 17 км. Нарешті, туристи можуть розслабитися, насолодитися басейном, фітнес-центром або тенісом. Якщо туристи хочуть відпочити на лижах і в горах, можна провести час в кіно, театрі, боулінгу чи музеї. Один із 80 ресторанів, 40 барів, кафе та дискотек стане чудовою пропозицією для подовження приємного вечора [1].

Хотілося б відзначити особливий вид надання готельних послуг – таймшер – це створена у Франції в 1950 році система клубного відпочинку Club Med, яка за минулі півстоліття скорила світ і стала своєрідною візитною картою туризму в стилі all inclusive. Гірські клуби Club Med перебувають на найвідоміших курортах Альп: 17 у Франції, три – у Швейцарії й два в Італії, а саме в гірськолижних зонах Парадіскі, 3 Vallees (три долини), Espace Killy, Chamski, Haute-Engadine тощо. Зимовий all inclusive крім стандартних благ (повний пансіон, шведські столи, напої в барах, анімація) ще містить у собі й безкоштовні заняття в гірськолижних школах, ski-pass, спортивні дитячі клуби, а також різні унікальні програми apres-ski. Місцеві інструктори та лижні школи відкриті для дітей та дорослих різного рівня володіння гірськими лижами та сноубордом. [53]. У середньому в допандемійні часи за рік гірськолижні курорти у Франції брали близько 10 млн туристів, третина з яких – іноземці.

Середземноморські гірськолижні курорти. Гірськолижні курорти Італії

є висококласними зимовими курортами, розвинена інфраструктура та найдовший ланцюг альпійських гір у Європі, який тягнеться вздовж кордону з Францією, Швейцарією, Австрією та Словенією, роблять Італію однією із найкращих гірськолижних країн світу. У країні активно розвиваються можливості зимового відпочинку, запускаються нові ліфти, будуються сучасні готелі, розширюється сервісна інфраструктура. Найвідомішими гірськолижними курортами є Валле-д'Аоста, П'ємонт, Венето, Ломбардія, Трентіно-Альто-Адідже та ін. За територією італійські гірськолижні курорти можна поділити на три групи: на заході знаходяться долини Валле-д'Аоста, на півдні – Сестрієр, на сході Доломіти [35]. У таблиці 2.4 надано основні характерні показники найкращих зимових курортів Італії.

Таблиця 2.4. – Характеристика найкращих зимових курортів Італії

Зимовий регіон	Місце розташування	Висота над рівнем моря	Найвища точка курорту
Борміо	регіон Альта Вальтелліна	1225 м	3012 м
Валле д'Аоста	Червинья, Курмайор, Ле-Туіль, Пила, Монте-Роза	1212 м	3275 м
Доломітові Альпи	Валь-ді-Фасса, Валь-Гардена, Альта-Бадія і Араба, Альпа-ді-Лузія, Пассо-Сан-Пеллегріно та Фалькаде. Третя зона катання містить у собі курортні міста Поцца, Віго й Пера-ді-Фасса	1440 м	2550 м

Борміо – відомий гірськолижний курорт Італії, розташований в регіоні Альта-Вальтелліна, має 3300 кілометрів гірськолижних трас та майже 4500 витягів. Схили курорту різноманітні, тут буде комфортно як новачкам, так і досвідченим лижникам. Водночас місто славиться своїми термальними джерелами та центрів, відомий ще із древніх часів, які надають ряд медичних та оздоровчих послуг. У лютому тут кожен рік влаштовується карнавал [39].

Валле д'Аоста. Тут перебувають такі курорти, як Червинья, Курмайор, Ле-Туіль, Пила, Монте-Роза. На них відпочиває вся європейська еліта. Валле

д'Аоста – можливість катання за кордоном, у Швейцарії й Франції, завдяки інтернаціональному абонементу, що з'єднує курорти цих країн. Тут 28 станцій із сучасними спортивним спорудженням та розвиненою системою швидкісних підйомників. У розпорядженні туристів – 1200 кілометрів лижних трас, з них 878 кілометрів гірськолижних спусків, 166 підйомників, 300 кілометрів бігової лижні, Тут доступні як гірські й бігові лижі, так і багато чого іншого, наприклад прогулянки на снігоступах, сходження на льодовики, лижний альпінізм, катання на гірських велосипедах по снігу, польоти на повітряній кулі. Тут практикується «кайтскіінг» – віндсерфінг на лижах, де замість вітрила повітряний змії [78].

Хотілося б відзначити самий високогірний італійський курорт – Червінья. Очевидне достоїнство курорту – можливість кататися на швейцарській території, у Церматті. Практично всі траси на плато – «сині», сніг на них дуже м'який. Тут працюють нові швидкісні крісельні підйомники. Аматорів сноуборда в Червінії чекає бордер-парк на Плато Роза, фан-парки, халф-пайпи і траси для бордер-кроса на швейцарській стороні курорту [110].

Доломітові Альпи. У гірських долинах розкидані затишні гірські містечка з усіма перевагами цивілізації, які створюють комфортний відпочинок та веселощі. Тут можна одночасно прокатитися по схилах чотирьох найпопулярніших місцевих курортів – Валь-ді-Фасса, Валь-Гардена, Альта-Бадія та Араба. Всього нараховується 220 км підготовлених схилів (більшість «червоних»), 81 ліфт, у тому числі 10 гондол, 28 крісельних і 21 бугельний підйомник. Сезон триває з початку грудня до кінця квітня, та 560 сніжних гармат забезпечують наявність снігу, якщо він іноді тане. Практично всі гірськолижні курорти Італії пропонують послуги бігу на лижах, снігоступах, криті спортивні центри, термальні басейни. На деяких курортах можна поєднувати катання в двох країнах. Так самий високогірний курорт Червінья дає можливість випробувати траси сусіднього Церматта (Швейцарія) [110].

Андорра. Ордіно-Аркаліс (Ordino-Arcalis), курорт на півночі Андорри, найвіддаленіший гірськолижний район від столиці (22 кілометри). Зона катання – від 1940 до 2600 метрів. Досвідчених лижників залучати круті спуски і широкі снігові схили Ла Кома (La Coma), а також вузькі лісові просікі. До послуг гостей курорту два спортивних комплексу, де можна зайнятися плаванням, теніс, сквош, боулінгом, гімнастикою і важкою атлетикою. Любителі активного відпочинку можуть також спробувати свої сили в сніговому серфінгу або прогулятися на снігоступах [30].

Пал – ідеальне місце відпочинку початківців гірськолижників, а також для родин. На широких і довгих трасах, огороження бічними парканчиками, навіть діти почувають себе впевнено. Зона катання – 1780-2358 м. Короткі і круті траси Арінсала більше підійдуть досвідченим лижникам. Зона катання – 1550-2560 м. У цьому містечку знаходяться два спортивних центру, де туристи можуть зіграти в теніс або сквош, відвідати сауну, солярій, тренажерні зали, басейн. Деякі траси висвітлюються в темний час доби. Зручно і те, що готелі знаходяться недалеко від підйомників. Для сноубордобрдистов обладнані фан-парк і «хав-пайп» [84].

Андорра-ла-Велла – офіційна столиця князівства Андорра і сама високогірна столиця в Європі (1055 м над рівнем моря). Її продовженням є місто Ескальдес, розташоване на висоті 1029 м, відокремлене від столиці мостом через гірську річку. Комфортабельні готелі Андорри-ла-Велла пропонують найвищий рівень сервісу. Зона Арінсаль відома своїми численними барами, ресторанами і дискотеками, тому більше підходить для молоді, а Ліг хороший для спокійного сімейного відпочинку [11].

Зона катання в Пале досить проста, основні траси пролягають в «ялиночках». Район підходить для початківців і удосконалювальних своєю майстерністю лижників: 5 зелених, 4 сині, 12 червоних і 1 чорна траси. Туристам на вибір пропонується 41 траса загальною протяжністю 65 кілометрів. Розташовані вони на висоті 1550-2560 метрів. У Арінсале знаходиться спуск з найбільшим перепадом висоти в Андоррі – 1010 метрів.

До трас лижників доставляє 31 підйомник (2 фунікулери, 11 крісел, 17 бугелів і 1 телекабіна) [84].

Туреччина. Гірськолижний курорт Паландокен, вважається одним із наймолодших курортів Туреччини, з трасами і для дітей, і для новачків та професіоналів, і для слалому та швидкісних спусків, загальною протяжністю 30 км, які прийдуться до смаку усім відвідувачам цього місця. Гірськолижний сезон розпочинається у листопаді, а закінчується в травні. Демократичні ціни на проживання та гірськолижне спорядження, фешенебельні готелі, розвинена індустрія розваг – все це зробить відпочинок незабутнім та повним вражень.

Для тих, хто мріє стати на лижі та з вітром промчатися по гірських схилах можна порадити курорт Сарикамиш з дивовижною природою, свіжим повітрям, де організовується багато цікавих екскурсій (екскурсія по місту Ерзурум, до термальних джерел, ресторану «Старовинні ерзурумські будинки», міста Ані, турецької лазні). Найкращий період відпочинку – з 10 грудня по 10 травня. Тут організуються слалом, біатлон та лижні тури на трасах загальною протяжністю 16 км [100].

Інший турецький зимовий курорт Улудаг, знаходячись на екологічно чистій території Національного парку, пропонує туристам 2 зони гірськолижного відпочинку: В першій зоні для катання туристи знайдуть усі можливості для сімейного відпочинку, а молодь порадує велика кількість барів та нічних клубів, а також можливість відвідати одну з двох попередніх столиць країни – Бурсу або Стамбул. Друга зона катання розрахована на професійних лижників, де траси цікавіші та складніші. Майже всі готелі з неперевершеною інфраструктурою працюють у системі «Все включено». Загальна протяжність трас Улудаг складає 17 кілометрів, з яких 52% – для новачків, 45% – середнього рівня, 3% – для професіоналів. А також пропонуються траси для сноуборда, бігових лиж та санчат [108].

Гірськолижний курорт Ерджієс – єдиний у Туреччині, послуги якого сертифіковані міжнародним сертифікатом ISO 9001. Завдяки величезним

інвестиціям муніципалітету Кайсері, Ерджієс офіційно довів, статус гірськолижного курорту світового класу з останньою версією технологій та високою якістю обслуговування. На курорті діє один скі-пас на всі витяги. Зона катання – 2200-3400 м, перепад висот – 1200 м, загальна протяжність трас – 102 км, з них 30% – сині траси, 55% – червоні траси, 15% – чорні траси, на яких встановлено 154 снігові пушки, 18 підйомників, 2 з яких представляють собою kabіни-гондоли, 1 траса з освітленням (№13). Крім того є фан-парк з системою канатної підвісної дороги, яка володіє пропускною спроможністю 26750 осіб на годину [66].

Північноєвропейські гірськолижні центри. Гірськолижні курорти Фінляндії. Відпочинок у Фінляндії взимку поверне бадьорість, сили й здоров'я. Все багатство цієї північної землі – незліченні озера, ліси, засніжені сопки. Але завдяки тому, що фінам удалося зберегти свої природні багатства в незайманій чистоті, відпочинок тут такий чудовий, що всього за тиждень відпустки здатний повернути бадьорість, сили й здоров'я (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5. – Характеристика найкращих зимових курортів Фінляндії

Зимовий курорт	Місце розташування	Перепад висот	Кількість схилів та підйомників
Бомба й Тахко	Фінська Карелія	200 м	14 схилів й 9 підйомників
Вуокатті	центр Фінляндії	від 152 м до 312 м	13 трас й 7 витягів
Юляс	Західна Лапландія	463 м	35 спусків й 29 витягів
Сааріселькя	північ Фінляндії	від 257 м до 437 м	11 трас й 5 витягів
Луосто	90 км від Полярного кола на території національного парку Пюхятунтури	від 256 м до 490 м	8 спусків й 3 витягів
Куусамо-Рука	північ Фінляндії	від 291 м до 492 м	34 слаломних схилів й 16 витягів
Хімос	центральна Фінляндія	151 м	18 схилів та 12 витягів

Бомба й Тахко. Розташований у фінській Карелії, він приваблює не тільки любителів активного відпочинку. Тут є найрізноманітніші розваги різного характеру, від Музею Православ'я з унікальною колекцією найцінніших ікон до екстремальних спусків. Гірськолижний сезон тут починається в грудні і закінчується в квітні. Тут є як схили, так і прямі шляхи для рівнинних лиж потягом 65 км, які пролягають через місцеві ліси, яким більше століття [32].

Вуокатті. Пропонує всі види розваг різного характеру, а також широкий вибір треків. До травня у Вуокатті можна кататися на лижах, але навіть влітку, коли на більшості схилів немає снігу, у побудованому для охочих до лижного спорту тоннелі, де завжди до -5°C , як і у підземній трасі для сноуборду. Вуокатті має 8 витягів і 12 гірськолижних трас, обладнаних відповідно до вимог кращих курортів. Неподалік від курорту є аквапарк, де можна відпочити, «перейти» з зими в літо – пальми, теплі води та атракціони, живі папуги, масаж, сауни та інші радості життя. Це один із кращих фінських аквапарків – Катінкулта, сполучений з п'ятизірковим готелем [32].

Юллас. Розташований у Західній Лапландії, неподалік від границі зі Швецією. Найближчий аеропорт Кіттіла – 40 км, найближча залізнична станція Колар – 35 км. Після того, як на південному схилі сопки Юллас були обладнані самі довгі гірськолижні спуски у всій Фінляндії, тут почався дійсний туристичний бум. Саме Юллас має саму розгалужену мережу прекрасно підготовлених рівнинного катання: прокладених трас – 250 кілометрів; освітлених трас – 38 кілометрів, та гірських лиж: максимальний перепад висот – 463 метри; кількість спусків – 35; максимальна довжина спуска – 30 метрів., є нічне катання та лижна школа. Крім того, траси курорту вдало переплітаються із трасами сусідніх курортів Леві, що створює можливість здійснення тривалих походів по численних маршрутах по прекрасно підготовленій лижні загальною довжиною майже 1000 кілометрів [67].

На території курорту представлені різноманітні види відпочинку, як СПА-центри, дискотеки та нічні клуби, ресторани та бари, фітнес-центри, численні кафе, які роблять відпочинок в Юллясі справжнім задоволенням. На курорті є траси для гірських та бігових лиж, сноуборду, телемарку, офф-піста, а також єдина у Фінляндії траса для швидкісного спуску Super-G, а також хаф-пайп, супер-пайп, дві стріт-траси, траса FIS, могул, бордеркрос. Для дітей на курорті створені спеціальні траси та гірськолижні траси, дитячі майданчики та гірка «Формула» з крутими поворотами, трамплінами та тунелями. Крім того, для туристів – сафарі на снігоходах на вершину гори Юллас, катання на собачих і оленячих упряжках, підлідна риболовля, екскурсія в «Лапландське пекло» – глибоке озеро, оточене високими крутими скелястими берегами – місце ритуальних жертвоприношень стародавніх місцевих. Широкий вибір різноманітних кафе, численні обладнані місця для привалів на лижних трасах перетворюють лижні прогулянки на Юлласе в дійсне задоволення. І це ще не все: мережа лижних трас району Юллас [67].

Сааріселькя. Самий північний лапландський курорт Сааріселькя розташований в 30 кілометрах від міста Івало, посередині гарної первозданної природи Лапландії, на території національного парку Урхо Кекконена, що займає площу 2530 квадратних кілометрів. Нічне життя в Сааріселькя б'є ключем, всі бари, ресторани й нічні клуби тут відкриті до 4 годин, а в пік сезону до 6 годин ранку. Також неподалік від курорту є село Іглу, зроблене зі снігу й льоду [95].

Луосто. Край вікових сосен і засніжених пагорбів. У Луосто (256 – 490 метрів над рівнем моря) 7 гірськолижних трас для швидкісного спуску; максимальний перепад висот 230 метрів; самий протяжний схил 1,5 кілометра, а також 95 кілометрів лижних трас, 28 із яких освітлені. У Луосто є свої численні маршрути на мотосанях, їздових собаках й оленях по засніженому лісі. Екскурсії на аметистовий рудник будуть захоплюючими як дорослим, так для дітей. Блискотіння аметистів, а можливо, і власноручно знайдений у шахті Лампиваара дорогоцінний камінь, що обов'язково принесе

щастя, додадуть особливу гостроту спогадам про прекрасний відпочинок у цих місцях. [63].

Куусамо-Рука. Неподалік від Вуокатті є й ще одна визначна пам'ятка – містечко Кухмо. Тут знаходиться село фінського Діда Мороза, у який він сам і його помічники цілий рік приймають дитячі делегації із усього світу. Але, звичайно, головна резиденція Діда Мороза перебуває північніше – у полярній Лапландії, де теж чимало прекрасних місць зимового відпочинку. Воротами в казкову Лапландію є чудовий курорт Куусамо-Рука, лижний сезон на якому триває до початку травня. Фінляндії, дуже м'яка зима – позначається близькість теплого Гольфстріму. Неподалік від Рованіємі перебуває знаменитий Санта-Парк – ціле підземне місто Чудес, присвячений фінському Дідові Морозу [68].

Південна Фінляндія. Не варто забувати й про дуже популярні зимові курорти Південної Фінляндії, розташовані неподалік від міста Ювяскюля, і насамперед, про гірськолижний курорт Хімос. Тут немає дуже високих гір, а максимальна довжина трас – 950 метрів, але катання на місцевих схилах принесе велике задоволення як початківцям, так і професіоналам. Однією з переваг курорту Хімос є його відносна близькість до фінської столиці, яку неодмінно варто відвідати, тому що багата на місця, які варто побачити (Сенатська площа в стилі ампір з пам'ятником Олександрю II, білосніжний Кафедральний собор, золотоголова Успенська церква, мальовнича гавань й пам'ятник сучасної фінської архітектури – побудована прямо в скелі церква Темшпелеаукіо). Також туристам пропонуються прогулянки на лісових упряжках зі справжнім оленем або північними собаками, справжній шаманський багаття, відвідування справжньої фінської лазні. Якщо туристи відпочивають з дітьми, їм необхідно обов'язково відвідайте Санта-Парк, адже їхній улюблений герой Санта Клаус живе в Лапландії, а це Фінляндія. [32]

Гірськолижні курорти у Швеції. На гірськолижних курортах Швеції гарантований сніжний покрив лежить з листопада до квітня, гори тут вище, а

катання – цікавіше, ніж у Фінляндії. «Зимові чудеса», пейзажі снігових килимів, замерзлі озера, річки та водоспади, густі ліси, представлені в Швеції з грудня по квітень, обіцяють багато сюрпризів для любителів природи та пригод. До зимових чудес, які стають причинами для проведення зимового відпочинку в Швеції відносяться: Icehotel and Treehotel, пакети відпочинку в Європі на TravelTriangle, полярний поїзд, регіони тундри (через пустелю Арктики), полярне сяйво, захоплюючі зимові заходи в Швеції, собачі упряжки, катання на снігоступах, риболовля на льоду, катання на снігоходах. У Швеції прекрасне оснащення курортів і трас, продумана система підйомників, різноманітні apres-ski. [111].

Гірськолижний курорт Оре складається із чотирьох селищ: Дувед, Тегефельль, Оре-Бю і Оре-Бьорнен і п'яти зон катання: Дувед, Тегефельль, Оре-Бю, Оре-Бьорнен Редкулле. Гірські лижі в Оре – це, перш за все, найвищі технічні характеристики, коли цей шведський курорт часто називають «Скандинавськими Альпами», де регулярно проходять етапи Кубка світу з гірських лиж. Для аматорів сноуборда відкриті всі траси, але додатково є фан-парк і спеціальний жолоб Сноу-крос. Лижний сезон в Оре триває із середини листопада до середини травня, коли працюють більшість підйомників. Перепад висот – від 440 до 1420 м, максимальна висота підйому 1274 метрів. Довжина самої протяжної траси – 6,5 кілометрів [81].

Гірськолижні курорти Норвегії. У країні величезна кількість лижних і гірськолижних центрів, найбільш популярним з яких є столиця Зимових Олімпійських ігор 1994 року – Ліллекхаммер (176 кілометрів від Осло), оточений не менш відомими курортами Хафьель, Квіфьель, Гейло, Шейкампен і Шушеен. Ці гірськолижні центри зв'язані автобусним лініями і загальним скі-пасом. Сезон катання триває з листопада до травня [36].

Великою популярністю користуються курорти Гейло (38 трас на висотах від 800 до 1178 метрів, 18 підйомників, 230 кілометрів рівнинної лижні) в 240 кілометрах від Осло, Нурефель (24 кілометрів трас на висотах від 700 до 1400 метрів, 14 підйомників, 103 кілометри від Осло) і Хемседал

(30 трас довжиною 40 кілометрів на висотах від 650 до 1920 метрів, 16 підйомників, 90 кілометрів рівнинної лижні, 220 км від Осло) Кілька спортивних центрів є навколо Ґуля: Оль (8 трас на висотах від 1400 до 1890 метрів, 3 підйомники, дитяча зона, 40 кілометрів рівнинних трас), Гульфьель і Несбіен (6 трас на висотах від 1000 до 1314 метрів, 3 підйомники, 80 кілометрів рівнинних трас) [36].

У північній частині країни заслуговують на увагу лижні центри Вангсліа, Хувден, Слетволд, Столен й Одален навколо Оппдала (420 кілометрів від Осло). На сході країни, поблизу кордону зі Швецією, популярністю користуються Восс (660 метрів над рівнем моря, 40 кілометрів трас, 8 підйомників) і Трюсіль (62 траси на висотах від 600 до 1300 метрів, 25 підйомників, 93 кілометри рівнинної лижні). Популярні також курорти Бейтостолен і Раудален у центральній частині Норвегії.

У Норвегії можливе катання на гірських і бігових лижах улітку. Траси проходять і лісовими ділянками і відкритими. А з вершини гори можна любоватися ландшафтами відразу двох країн – Норвегії й Швеції. Сезон катання в Трюсілі – з листопада до травня. Схили доглянуті, траси широкі, довгі, на будь-який смак. Від самих дитячих до 45 градусного ухилу, більше схожого на стінку [28].

Хемседал. Другий за величиною й, напевно, самий модний гірськолижний курорт Норвегії. У Хемседалі перебуває найвища вершина Скандинавії (1,5 кілометри), є непоганий перепад висот (810 метрів) і культовий сноубод-парк із десятком значних трамплінів big air. Над Хемседалом домінує гора Тоттен (1497 метрів), поруч піднімається Тинден (1444 метрів), а по сусідству тягнеться гребінь гори Рогін (1370 метрів). Сноуборд-парк Хемседал вважається одним з найцікавіших у Європі. У Хемседалі є 220 кілометрів трас для бігових лиж. Для дітей у Хемседалі працює найбільший у Норвегії сніжний Дитячий Парк. А маляти від трьох місяців можна залишити на вихователів дитячого саду Trollia, де побудовані ігрові площадки й спеціальні траси [28].

Гейло. Найстаріший і популярний гірськолижний курорт Норвегії, затишно розташований в центральній частині Норвегії, прямо поруч із національним заповідником, в 250 кілометрах від Осло, на висоті 800 метрів над рівнем моря. У Гейло лижників чекають 39 спусків загальною довжиною 34 кілометри. З них – 5 дитячих, 8 зелених, 6 синіх, 16 червоних й 6 чорних із крутими віражами, що задовольняють потреби кожного – від початківців до самих досвідчених лижників. Гейло славиться своїми трасами довжиною від 800 метрів до 2 кілометрів довжиною, на яких можна легко переходити з однієї на іншу [36].

Хафьель. Хафьель вже багато років входить у топ трійку самих популярних гірськолижних курортів Норвегії. Курорт – це найближча гірськолижна станція до Ліллекхаммеру (усього 15 кілометрів). Хафьель рекомендується для відпочинку з дітьми. Перепад висот у Хафьель – 835 метрів, найвища вершина – 1066 кілометрів, трас – 30, довжина – 39 кілометрів. Спуски досить швидкі й довгі Для сноубордистів і ньюскулерів на курорті відкритий відмінний парк «Hafjell Parken» із трамплінами, хаф-пайпом, квотер-пайпом. Ще одна запаморочлива визначна пам'ятка Хафьеля – олімпійський боблейський жолоб, по якому можна прокотитися зі швидкістю 120 кілометрів на годину. Для аматорів бігових лиж у районі підготовлені 350 кілометрів трас [36].

Квіфьель – маленький й у той же час ексклюзивний гірськолижний курорт у Норвегії. Він входить у регіон Ліллекхаммера (в 50 кілометрах від міста), створювався на порожньому місці спеціально для Зимової Олімпіади 1994 року й з тих пор постійно розвивається. Курорт розташований у мальовничому місці – на висоті 750 метрів над рівнем моря, звідки відкривається чудовий вид на долину Гудбрансдален й озеро Мьесен. Це дійсний оазис тиші й спокою, сніжної й безвітряної зими [28].

Ліллекхаммер. Культовий і романтичний гірськолижний курорт Норвегії. По-перше, долина Гудбрансдален, де він розташований – це батьківщина легенд про ельфів і тролів. Курорт Ліллекхаммер дає гарантію

снігу протягом усього сезону – із середини листопада до кінця квітня. У загальному Ліллекхаммер – це гарний вибір для компанії з різними досвідом й інтересами [36].

Нарвік. Гірськолижний курорт Нарвік розташований за Полярним колом. Трас у Нарвіке всього 13, з них дев'ять – підготовлених: зелені – 2, сині – 3, червоні – 3, чорні – 1, непідготовлених – чотири, всі вони мають червоний рівень. Прямо на трасі маленькі гірськолижники зустрінуть із героями відомих скандинавських казок. Інфраструктура курорту містить у собі: 4 бугельних підйомники 1 крісельний підйомник 1 фунікулер. Загальна пропускна здатність – 6030 чоловік у годину. Найдовший спуск становить 3250 метрів, загальна довжина траси – 6,5 кілометрів, перепад висот – 900 метрів [79].

Східноєвропейські гірськолижні центри. Словенія. Завдяки кліматичним і географічним особливостей країни, існує велике розмаїття пропозицій по відпочинку: це і гірськолижні курорти, розташовані високо в Альпах, і лікувальні курорти – на сонячних берегах Андриатіки, і відпочинок на чудових озерах.

Найвисокогірніший курорт Словенії – курорт Бовец (висота піку Канин досягає 2548 м). Бовец – типове альпійське курортне місто з безліччю магазинів, ресторанів і барів. Тут можна покататися на параплані, спуститися по річці на каное, покататися на коні. Відпочинок на зимовому курорті Бовець підходить для лижників середнього та досвідченого рівня, а також для сноубордистів. Лижники добираються до гірськолижного курорту за допомогою канатної дороги пропускною здатністю 1200 осіб на годину (каюти на 4 особи). Відстань від готелів до канатної дороги становить від 2 до 2,5 км [15].

Краньска Гора – це самий фешенебельний і відомий гірськолижний центр Словенії. Гірськолижний курорт Краньська Гора – це чудовий зимовий курорт з найвищою точкою гір Печ (1507 м), з ідеальними зимовими схилами, що простягаються вздовж альпійських схилів, де стикаються

кордони трьох країн: Словенії, Італії, Австрії. Один з найпопулярніших курортів залучає прекрасними можливостями по заняття гірськолижним спортом (загальна довжина трас становить 64 кілометри, є 23 траси різного ступеня складності) та близькістю до другого за величиною містом Словенії Марібор (розташований на відстані 6 кілометрів). До послуг туристів пропонуються альпінізм, катання на конях, теніс (криті корти), тренажерні зали, парапланери, сноуборди, казино, численні розважальні заклади та ресторани. Також на курорті знаходяться термальні джерела. Але найголовніше, що ціни набагато нижчі, ніж в інших альпійських країнах [58].

Гірськолижний курорт Рогла Терме Зрече розташований у північно-східній частині Словенії. Курорт складається із двох частин: Рогла й Терме Зрече. Терме Зрече – термальний лікувальний курорт з мінеральними джерелами. Центральну частину займає комплекс басейнів з термальною водою (температура 26–32 °С), у басейнів є відкрита й закрита частини. Також є тренажерний зал, сауна – турецька й фінська. Рогла: гірськолижний курорт, розташований на висоті 1517 метрів над рівнем моря. Невеликий курорт із досить гарною туристичною й гірськолижною інфраструктурою. Тут є пушки для штучного снігу [93].

Словаччина. Гірськолижні зони Словаччини розташовані у Високих, Західних і Низьких Татрах. Тут прекрасні природні умови, невисокі ціни й активно розвивається інфраструктура [31]. У Високих Татрах кілька кліматичних курортів і найвищі гори в країні – Герлаховський Штит (2655 метрів) і Ломницький Штит (2632 метрів). Траси облаштованістю й складністю рельєфу нагадують австрійські. На круті схили Західних Татр люблять приїжджати компанії з країн Центральної Європи. Початківцям підійдуть курорти Низьких Татр.

Низькі Татри знаходяться в центральній частині Словаччини. Незважаючи на нижчі висоти, Низькі Татри часто відзначаються більшою кількістю снігу на схилах, ніж Високі Татри. Можливо це пояснюється в основному північною орієнтацією схилів гірського масиву. Найвищий пік

Дюмбієр – 2043 метрів. Зимовий сезон триває з грудня до квітня. Траси швидкісного спуску досягають в довжину до 2500 метрів. Найвідоміший курорт Низьких Татр – Ясна, який знаходиться на північному схилі гори Хопок. Це кращий гірськолижний курорт в Східній Європі [31].

Загальна довжина всіх трас в Ясній становить 21500 м, максимальний перепад висот – 877 м. Тут є траси будь-якої складності, працює 17 витягів із загальною пропускною здатністю 15470 осіб в годину, дві траси відкриті для вечірнього катання. Майже всі траси обладнані установками штучного снігу – сніговими пушками, що гарантує тривалість лижного сезону з грудня до квітня. На курорті знаходиться два національні ресторани, спортивно-розважальний комплекс, пошта [31].

Гірськолижний центр Татранська Ломніца має дуже добре розвинуту інфраструктуру з ресторанами, колибами, магазинами, банками, вокзалами, парками, катками, критими тенісними кортами, атракціонами, музеєм татранського біосферного заповідника. Всі траси обладнані системами штучного засніження і освітленням у вечірній час. Найбільш цікавим лижним районом в Татранській Ломніці є Скалнате Плесо. З центру курорту на висоту 1772 метри проходить швидкісна чотиримісна канатна дорога. Досвідчені лижники можуть піднятися на двомісній канатній дорозі на Ломніське Сідло (2196 метрів), звідки починаються траси важчої складності. З Ломніського Сідла до Татранської Ломніці проходить найдовший в Словаччині спуск – 6060 м, з максимальним перепадом висот – 1293 м. В хорошу погоду від Скалнате Плесо працює канатна дорога на одну із найвищих гір Татр – Ломніцький Штіт (2632 м), звідки відкривається чудова панорама Високих та Низьких Татр [31].

Гірськолижний центр Старий Смоковець – це найстаріше татранське курортне містечко, яке зберігло свій зовнішній вигляд ще з XIX століття, та є особливо цікавим для лижників-початківців, яким ідеально підходить гірськолижна траса Якубкова Лука. До послуг лижників два бугельних витяги загальною пропускною здатністю 1100 осіб на годину Найбільшою

популярністю користується гірськолижний центр Гребієнок, де знаходяться 6 бугельних витягів та один фунікулер загальною пропускною здатністю 3740 осіб в годину. Максимальна довжина гірськолижного спуску близько 3 км [31].

Зимовий курорт Штребське Плесо – найвищий і найхолодніший гірськолижний центр у Татрах, з найкращими сніговими умовами та найдовшим лижним сезоном, де проходять чемпіонати Європи зі стрибків із трампліну та бігових лиж. Гірськолижний комплекс Штребське Плесо має два трампліна на висоті 70 і 90 метрів, бігові лижні траси понад 50 км, два зимові стадіони та 5 крісельних та бугельних витягів, загальною пропускною здатністю 4700 осіб на годину та загальною довжиною гірськолижних трас близько 5 км. Максимальна висота катання – 1850 м над рівнем моря, перепад висот – 490 м. Унікальний мікроклімат Стребського Плесо здавна вважався лікувальним, на курорті є кілька санаторіїв, що спеціалізуються на лікуванні верхніх дихальних шляхів [31].

Румунія. Сіная – одне із мальовничих міст та найпопулярніших гірськолижних курортів Румунії, яке розташоване у долині ріки Прахова, недалеко від Бухареста. Курорт відомий як «перлина Карпат», на висоті 800 м над рівнем моря (найвища точка курорту на 2050 м над рівнем моря) зі стабільним сніжним покривом (середня товщина снігу 50 з м) при середній температурі взимку -4° С. Попонується висока якість обслуговування при невисоких цінах. Сіная налічує 16 трас різної протяжності, найменша має довжину 150 метрів, а найдовша сягає 1900 метрів, крім того, є траса для бігових лиж (20 км). Також до послуг відпочиваючих багато барів, дискотек, боулінг та більярд-клуби, кафе, ресторани, магазинчики і казино. А також пропонує різноманітну екскурсійну програму як на самому курорті так і з виїздом до замка Дракули, у середньовічне місто Сігішоара, на дегустацію вин. Для тих, хто цікавиться історією та архітектурою, пропонується огляд замку Пелеш, який виглядає немов висічений з величезного кам'яного моноліту. Будова зведена за наказом Кароля I та вважається одним з

найкрасивіших в Європі. Також «Маленький Пелеш» або Пелишор (замок від 1903 р. в стилі Модерну) з «Золотою кімнатою», яка належала королеві Марії, та в якій у вишуканій, вигадливо інкрустованій шкатулочці зберігається її забальзоване серце [27].

Найближчий курорт – Буштень – розташований на відстані 5 кілометрів від Сінаї, біля підніжжя гори Бучеджі на висоті 800-900 м, її найвища точка – пік Ому на висоті 2505 м над рівнем моря і називається «Ворота Бучеджі». Масив Бучеджі є справжнім центром альпінізму та пішого туризму влітку та гірськолижним курортом взимку. Курорт пропонує: сучасних 2, 3, 4, 5-зіркові готелів, які розташовані у безпосередній близькості до витягів, штучну ковзанку, спортивні майданчики, басейн, центр верхової їзди, велику кількість ресторанів і барів, олімпійську лижну трасу, бобслейну трасу й два трампліни. Найвища точка спуску – 1700 м, максимальна довжина траси – 3821 м, максимальний перепад висот – 780 метрів [17].

Гірськолижний відпочинок в Європі – це море емоцій, спогадів, драйву, адреналіну та незабутніх вражень – це один з кращих варіантів зимового відпочинку. Тому туристу потрібно лише вибрати курорт на свій смак, визначитися з маршрутом, тривалістю подорожі та вирушити підкорювати вершини і високі спуски. Відповідно до опитування щодо вибору європейських туристів, було визначено їх переваги для зимового відпочинку різного ступеня цінних категорій. Топ найкращих зимових курортів Європи, де можна недорого покататися на лижах і відпочити в горах (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6. – Кращі зимові курорти Європи бюджетної цінової категорії

Назва курорту	Розташування	Гори	Кількість трас	Атракції
Банско	південно-західна Болгарія, 160 км від Софії	гірський масив Пірін	17 (протяжність – близько 70 км)	Архітектура міста; будинок-музей болгарського поета Ніколи Вапцарова, термальні джерела в околицях міста; каток – Bansko Ice Rink; джип-прогулянку Bansko Safari.

Продовження таблиці 2.6

Бохінь	північний захід Словенії, 83 км від Любляни	Альпи	16 (протяжність – 36 км)	Найкрасивіше озеро Словенії – Бохиньське; катання на ковзанах чи саях; національний парк «Триглав» – національним символом країни; щорічний Міжнародний фестиваль повітряних куль (лютий)
Закопане	південь Польщі, 109 км від Кракова.	Карпати	10 (протяжність – 60 км)	Архітектура міста; місцеві музеї та гірський ботанічний сад; колоритний гуральський фольклор; форельна ферма; аквапарк з критими та відкритими басейнами; прогулянки на конях; різні дискотеки або нічні клуби.
Копаонік	південь Сербії, 82 км від Крушеваца	гірський масив Копаонік	24 (протяжність – 70 км)	Знаменитий національний парк «Копаонік»; дискотеки, нічні клуби, ресторани і бари; парк захоплюючих атракціонів.
Платак	захід Хорватії, 28 км від Ріски	Динарські гори	7 (протяжність – 9 км)	У сусідньому портовому містечку Ріска – руїни фабрики з виробництва торпед (Тvornica «Torpedo»), міська вежа з бароковим годинником, залишки стародавньої міської стіни, кафедральний собор Святого Віта 1638 р. в стилі бароко, а також фортеця і базиліка Діви Марії.
Пояна Брашов	центр Румунії, 15 км від Брашова	Карпати	12 (протяжність 30 км)	Кілька ковзанок, центр верхової їзди, басейни і сауни, польоти на парашуті, Замок Бран (графа Дракули) в 20 км від Пояна Брашов. Для оздоровлення – попити мінеральної води з джерел, сходити на різні лікувальні процедури.
Шпіндлерув-Млин	північ Чехії, 149 км від Праги	гірський масив Крконоше	11 (протяжність 25 км)	Криті басейни, тенісні корти і сквош, фітнес-центри, польоти на парашуті, кінні прогулянки або рибалка, покатання на санках або квадроциклах
Ясна	центр Словаччини, 185 км від Кошице		18 (протяжність – 21 км)	міські розваги, ресторани, дискотеки і місцеві заходи, насичені екскурсійні програми, термальний басейн в Бешенова, температура води – 36-40°C, Деменівська печера Свободи і Деменівська льодова печера в 5 км від Ясна в бік міста Ліптовські-Мікулаш, Вайсковська долина і Бистріанська печера.

Більшість мандрівників витрачають багато часу на вибір найкращого гірськолижного курорту Європи для новачків або професіоналів. На цей

вибір впливає багато факторів: бюджет, розташування, країна, рівень схилів, близькість до аеропорту, наявність гірськолижних зон для дітей. Обладнання та стан гірськолижного курорту є важливим фактором оцінки та вибору лижниками розважального комплексу. Кращими зимові курорти Європи середньої цінової категорії за опитуванням європейських туристів було обрано наступні (див. табл. 2.7)

Таблиця 2.7. – Кращі зимові курорти Європи середньої цінової категорії

Назва курорту	Розташування	Гори	Кількість та довжина трас	Атракції
Берхтесгаден	південно-східна Німеччина, 151 км від Мюнхена	Альпи	довжина – 57 км	Старовинні вулички Берхтесгадена, унікальне озеро Кенігсзе (найбільш чисте і прозоре в Німеччині), чайний будиночок Кельштайнхаус («Орлине гніздо»), Собор Святого Варфоломія, «Соляні копальні» (Зальцбергверк) з підземними шахтами і прогулянкою по озеру з лазершоу.
Кронплатц	північ Італії, 218 км від Венеції	Доломітові Альпи	114 (протяжність – 250 км)	Різноманітні розваги і достатньо розвинута інфраструктура, боулінг, басейни величезного аквакомплексу і спа-центру «Сгон4», кінотеатри, ресторани та бари, каток, тренажерні зали, тенісні корти і школи альпінізму, школа для дітей, де навчають малюків альпінізму або катанню на лижах.
Лівіньо	північ Італії, 216 км від Мілана	Альпи	довжина – 110 км	Басейни, тренажерні зали, тенісні корти, ресторани, дискотеки з барами, перегони на собачих упряжках, з визначних пам'яток варто відвідати Церкву Святої Марії, церкву Caravaggio і церкву Сан-Рокко.

Продовження таблиці 2.7

Морзін	схід Франції, 228 км від Ліона	Альпи	288 трас (протяжність – 650 км)	Трикілометрова санна траса Ле Полон в «Indiana Parc», снігоступи, автосани, польоти на повітряній кулі або вертольоті, підлідний дайвінг на озері Монтріон, численні ресторани, катки, боулінги і кінотеатри
Серр-Шевальє	південно-східна Франція, 278 км від Ліона	Альпи	110 трас (протяжність – 250 км)	Кілька невеликих сіл: Бріансон, Шантемерль, Вільнев і Монте ле Бейнс. Національний парк Екрен (Parc national des Écrins), У Бріансоні є старовинна фортеця, яка внесена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, термальний комплекс Гран-Бен-дю-Монтє («Grands Bains du Monetier») зі спа, масажами, басейнами і джакузі..
Серфаус	захід Австрії, 97 км від Інсбрук	Альпи	протяжність – 190 км	Унікальна підземна дорога, яка веде з центру міста прямо до підйомника, Церква Unsere Liebe Frau in Walde, замок Лаудег (Laudegg) в Ладисі, каплиця Lourdeskapell, Римський міст, Тірольський музей (Tiroler Kaiserjägermuseum), вежа Kirchturm і чарівні піраміди Erdpyramiden.
Сольдеу-Ель Тартер	північно-східна Андорра, 20 км від Андорра-ла-Велла	Піренеї	54 (протяжність – 90 км)	катання на ковзанах у сусідньому містечку Канілло, де знаходиться великий льодовий палац Palau de Gel. У ньому, організуються нічні дискотеки на льоду, чудове місце для сімей з маленькими дітьми
Формігаль	північно-східна Іспанія, 162 км від Сарагоса	Піренеї	91 (протяжність – 137 км)	покатання на собачих упряжках (Dog Sledding), одно- або двомісних санях (Tobogganing), снігових велосипедах (Snow MTB), прогулки на снігоступах (Snowshoeing) або зайняття скандинавською ходьбою (Nordic Walking), ресторани, бари, дискотеки, сауни, лазні й басейни.

Різні категорії туристів мають різні цілі, вимоги до туристичних послуг, а також ціну, яку вони готові заплатити, тобто кожен тип туриста підходить певному типу туристичного ринка. Огляд найкращих європейських курортів за різними бюджетними категоріями надає можливість туристам обрати найкращий зимовий курорт саме за своїми потребами та можливостями. Для поціновувачів активного відпочинку діють багато різних гірськолижних курортів. В таблиці 2.8 розглянут кращі зимові курорти Європи вище середньої цінової категорії.

Таблиця 2.8. – Кращі зимові курорти Європи вище середньої цінової категорії

Назва курорту	Розташування	Гори	Кількість та довжина трас	Атракції
Віллар	південно-західна Швейцарія, 30 км від Монтре	Альпи	67 (протяжність – 120 км)	розваги для дітей: 5 великих і маленьких парків атракціонів («Кариби Женевського острова», швейцарський парк паровозів та інші), для дорослих – катання на санках, тенісні корти, жива музика в Cafe Central або Harabee Cafe та інші розваги.
Гейло	центральна Норвегія, 219 км від Осло	Скандинавські	39 (протяжність – 28 км)	Фломська 20-кілометрову залізницю (Flåmsbana), яка проходить численними схилами (які іноді досягають 55°) і підземними тунелями; лосине сафари, подорож на знамениті норвезькі фіорди, катання на собачих упряжках або конях; для дітей – ігровий комплекс «Клуб Тролів» з аніматорами
Леві	північ Фінляндії, 170 км від Рованіємі	побудовані зі снігу і льоду	47 (протяжність – 230 км)	крижані скульптури; для любителі екзотики – крижаний номер або проведення весілля; крижаний картинг, польоти на повітряній кулі, зимова риболовля; Хаскі-парк, де можна пограти з цуценятами та дорослими собаками; резиденція Санта Клауса

Продовження таблиці 2.8

Оре	захід Швеції, 99 км від Естерсунд	Скандинавські	95 (протяжність – 100 км)	Канатна дорога Zipline і гірський трамвай Bergbana, історичне місто Трондхейм, Остерсунд, SPA-басейн Storsjobadet, найбільший водоспад в Швеції – Танншфорсен (Tannfosen); рибалка, гонки на собачих упряжках, польоти на парашані, сафарі на снігоході і багато іншого.
-----	-----------------------------------	---------------	---------------------------	--

Розгляд найбільших зимових курортів Європи показав, що такі країни, як Австрія та Франція, нині лідирують за кількістю зимових курортів в середній бюджетній категорії, які обирають туристи. Саме курорти цієї цінової категорії є найбільш затребуваними серед більшості туристів. Ці країни проводять активну маркетингову політику щодо просування зимових курортів, добре розвиненої лижної інфраструктури, лижних шкіл на кожному гірськолижному курорті, організації рятувальних служб, наявності позначених за ступенем складності трас, а також створення сприятливих умов для зимового відпочинку. У цих країнах винайдено систему розважальних та екскурсійних програм для лижників. Хоча Швейцарія входить до числа провідних країн з погляду розвитку зимового туризму, їй найчастіше віддають перевагу індивідуальні туристи, оскільки це дорогий регіон з погляду гірськолижного туризму. Лідерами серед зимових напрямків із середньою ціновою політикою можна визначити Фінляндію, Швецію та Норвегію. Зимові курорти з більш демократичною ціновою політикою можна віднести такі країни, як Турція, Польща, Словаччина, Румунія та Болгарія.

2.2. Аналіз сучасного розвитку та туристських потоків до зимових курортів України

Незважаючи на унікальні природні та рекреаційні можливості України, розвиток сектору зимового туризму в нашій країні відбувається дуже

повільно. Найвідоміші та найбільші зимові напрямки України розташовані в чотирьох областях: Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій. Цей регіон також умовно поділяється на 3 райони – Прикарпаття (Чернівецька та частково Івано-Франківська області), гірський район (частково Івано-Франківська та Львівська області) та Закарпаття (Закарпатська область). Частина Львівської області також розташована в горах (на півдні). Гори мають вулканічне походження, невисокі, їх середня висота становить близько 1200-1400 метрів. Найвища точка ростована біля сіл Яссіня і Яблуниця – гора Говерла (2061 м). Гірські вершини вкриті снігом близько 5 місяців на рік. Майже в кожній місцевості регіону є гірськолижні схили, а різні курортні послуги зазвичай надаються в місцях, придатних для катання на лижах і сноуборді.

Карпати – це не тільки гарні гірськолижні курорти, але й чисте гірське повітря, гірські схили, прозорі річки та озера, бурхливі водоспади та лікувальні джерела. Західна Україна, яка є частиною Карпатських гір, рясніє санаторіями, гостьовими будинками та найкращими гірськолижними курортами України. Зимові Карпати – це казкові зимові свята (особливо для тих, хто відпочиває в Карпатах на Новий рік та Різдво). Українські зимові курорти чудово підходять для сімейного відпочинку, проведення часу з друзями або закоханою парою, навіть якщо немає хисту до зимових видів спорту, завжди є чим зайнятися. Засніжені вершини, затишні готелі, українська кухня та національні традиції забезпечують не тільки зимовий, а й літній відпочинок [80].

Більшість сучасних зимових курортів в Карпатському регіоні завжди можуть запропонувати чудові враження туристам, які бояться підкорювати гірськолижні траси. Для більш детального аналізу стану зимового туризму, необхідно надати характеристику популярних зимових курортів в Україні, найпопулярнішими з яких є Буковель, Драгобрат та Славське. У таблиці 2.9 розглянуто основні якісні показники популярних зимових курортів України (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9. – Основні показники зимових курортів України

Зимовий курорт	Місце розташування	Висота над рівнем моря	Найвища точка курорту
Буковель, Драгобрат	Івано-Франківська обл.	920 м	г. Довга — 1372 м
	Закарпатська обл. Урочище в Рахівському районі	1500 м	1707 м
Славське	Львівська обл.	від 600 до 1200 м	г. Високий верх – 1242 м
Тисовець	Львівська обл.	950 м	1078 м
Ворохта	Івано-Франківська обл.	850 м	г. Говерла – 2061 м
Пилипець,	Закарпатська обл.	579 м	г. Гемба – 1497 м
Плай	Львівська обл.	600 м	860 м
Яблуниця	Івано-Франківська обл.	960 м	Щербанів верх – 1067 м
Красія	Закарпатська обл., с. Вишка	400-600 м	1036 м
Мигово	Буковина, Чернівецька обл	505 м	740 м
Яремче	Івано-Франківська обл.	585 м	
Верхній Студений	Закарпатська обл.	649 м	800 м
Динамо-Тростян (Славське)	Львівська обл.	Від 600 до 1200 м	г. Тростян – 1240 м
Вишків	Івано-Франківська обл.	800 м	930 м
Волосянка	Львівська обл.	500 м	г. Зворець – 1223 м
Верховина	Івано-Франківська обл.	620 м	г. Могурка – 1024м
Косів	Івано-Франківська обл.	450 м	500 м
Міжгір'я	Закарпатська обл.	438 м	793 м
Гвоздів	Київська обл.	40 – 35 м	

Буковель – найбільший і найпопулярніший гірськолижний курорт України, який має гарно підготовлені схили та найкращі умови, а також

розвинену інфраструктуру, як й найкращі гірськолижні курорти Європи, чому не завжди відповідають інші гірськолижні курорти України. Відомими вершинами є гори Буковель, Чорна Клева і Довга, на яких сніг лежить з середини листопада майже по квітень. Поляниця, на території якій розташований курорт, знаходиться на висоті 920 м над рівнем моря, загальна довжина гірськолижних трас становить 50 км, 62 підготовлених схилів, розрахованих на різні рівні спортивної підготовки туристів, тому є цікавим як професіоналам, так і новачкам. Схили позначено різними кольорами, синій означає легкий рівень складності, червоний – помірний, а чорний – складний рівень, щоб не заплутати туристів. Функціонує 16 витягів. Один – бугельний, а інші – крісельні. Буковельська мінеральна вода перетворила його не лише на гірськолижний курорт, а й на спа-центр. Хоча для багатьох туристів Буковель асоціюється з дорогими послугами, але насправді тут можна знайти широкий вибір номерів і ресторанів різного рівня. Розкішні готелі добре уживаються з невеликими віллами і приватними будиночками відпочинку, а фешенебельні ресторани з європейською кухнею з доступними закладами, наприклад, корчмами [62].

Драгобрат – одне з найвідоміших місць в Україні, де лежить майже найдовший сніг з листопада по травень. Особливістю цього гірськолижного курорту є те, що він дуже віддалений від місцевих населених пунктів, тож у цьому відносно затишному місці можна відчутти прекрасну атмосферу та природну красу Карпатського регіону. Драгобрат – найвищий зимовий курорт України для любителів лижного спорту. Туристів чекають загалом близько 10 км з понад 20 добре підготовленими трасами. Курорт відомий на весь світ своїми фрістайл-трасами, деякі з них знаходяться посеред лісу та будуть цікаві для прихильників екстремального катання [29].

Славське – досить відомий курорт з помірним гірським кліматом, розташований за 130 км від Львова. Щороку сюди приїжджає багато любителів та знавців лижного спорту. Загальна довжина схилів 22 км з 11 трасами різних рівнів складності. У Славському є найдовша в Україні

канатна дорога довжиною 2700 метрів.. Славське – відома гірськолижна база, де тренується українська олімпійська команда, крім того на курорті регулярно проводяться різноманітні змагання. Славське має високорозвинену інфраструктуру, яка може зацікавити любителів вечірок, ресторанів та барів. Навіть якщо туристи не хочуть пробувати кататися на лижах, тут є чимало зимових занять: від насолоди чудовою місцевою природою до пікніків, а також екскурсій [101].

Тисовець – гірськолижний центр, де Міністерство оборони України тримає свою базу зимових видів спорту, де спортсмени займаються лижним спортом, біатлоном, лижними гонками, лижними двоборствами, гірськими лижами, фрістайлом, слаломом тощо. Тисовець є єдиною спортивною базою в Україні з розвиненою інфраструктурою для сімейного відпочинку, є 1 крісельний та 3 бугельних підйомника, підйомник для сноуборду і 2 лижні трампліни, немає довгих черг, траси підходять для лижників з різним рівнем катання [103].

Ворохта прекрасна для відпочинку в будь-який час року завдяки своєму унікальному клімату, хоча останнім часом дещо втратила свою славу. Має одну гірськолижну трасу з підйомником середньої складності, близько до Буковеля (18 км), працює багато готелів і садиб, поширений «зелений» туризм. Для фанатів гірськолижних розваг у Ворохті працює навчально-спортивна база «Авангард» – комплекс із 4-х трамплінів, при якій працюють: канатно-крісельний та бугельний витяг, мультиліфт, гірськолижні траси, дитяча спортивна школа та сувенірний ринок [24].

Пилипець – один з гірськолижних курортів Міжгір'я, який називають «бюджетним варіантом Драгобрата». Довжина місцевих схилів близько 20 км, більшість з яких розташовані на горі Гимба, є сім бугельних і якірних підйомників з трасами середньої складності та пункти прокату спорядження, На курорті немає штучного снігу, тому якщо туристи хочуть покататися на лижах, то їх подорож залежить від погоди, для відстеження якої у Пилипці є

кілька веб-камер, за допомогою яких можна стежити за станом снігового покрыву [65].

Плай – один з популярних гірськолижних комплексів України, розташований у Сколівському районі Львівської області біля селища Плав'є (траса Київ-Чоп), підніжжя гірського масиву Плай. Курорт новий та сучасний, відзначається компактністю, невеликий за площею. Дехто називає Плай «міні-версією Буковелю» з підйомниками фірми Doppelmayr довжиною близько 1 км. На курорті Плай функціонує 6 гірськолижних трас, за різною складністю, тобто 3 червоні траси (середнього рівня), 2 сині (легкі) та чорна у верхній частині гори (складна). З огляду на те, що курорт має якісне обладнання для штучного снігу, побувати тут можна навіть при зміні погодних умов. Однак слід враховувати місцеві ціни як один із важливих аспектів подорожі. Курорт новий, в його розвиток вкладено чималі кошти, тому цінова політика щодо більшості послуг тут дещо відрізняється від цін на інших українських курортах.

Серед інших послуг, які надає комплекс: гірськолижна школа, медичний центр, ремонт обладнання, сніговий парк; парковка; СПА-сауни, є ігровий майданчик для дітей, більярд, кінні маршрути. У перспективі – будівництво цілорічного курорту на базі Плая у Львівській області, який зможе конкурувати з відомим курортом Буковель. Заплановано будівництво нового курорту, музейного комплексу, критого басейну, боулінгу, кінних та велосипедних доріжок [90].

Яблуниця має багато трас різного рівня складності, котрі приваблюють не лише українських, а й закордонних туристів. З Яблуницького перевалу відкриваються гарні краєвиди на вершини гір Синяк, Хом'як, Довбушанка, Говерла, Петрос, Близниці. Перевал має і іншу назву – Татарський, колись через нього переходили монголо-татарські орди хана Батия. Курорт обладнано 10 гірськолижних витягів, 8 з яких розташовано у самому селищі, а інші 2 – на перевалі. Яблуницю приваблює не лише своєю красою місцевої природи та можливістю зайнятися гірськолижним спортом, крім того тут

дуже лояльні ціни та широка пропозиція різноманітного житла для туристів. Курорти Буковель і Драгобрат знаходяться недалеко від Яблуніці, тож якщо туристи ретельно спланують маршрут своєї поїздки, то зможуть за одну подорож відвідати одразу 3 курорти [113]

Красія, як і багато інших гірськолижних курортів не достатньо разрекламовано. Тут є траси як для професіоналів, так і для новачків, які можуть скористатися допомогою інструктора місцевої лижної школи. Довжина схилів різна, але примітною особливістю Красії є те, що він має найдовшу гірськолижну трасу в Україні, довжина якої становить 3,5 км, а також є 2 крісельних підйомника. Споглядання закарпатської природи налаштує туристів на релакс, а лижний спорт додасть потрібної динаміки [59].

Мигово – відомий гірськолижний курорт відкриє перед туристами зовсім інші культурні особливості, кожна з яких цікава та унікальна. У селі розташований однойменний гірськолижно-туристичний комплекс, між гір Кичера і Стіжок, поруч урочище Солонець, відоме лікувальними джерелами, довго тримається рівне снігове покриття, підходить всім лижникам, багато трас, комплекс зручно знаходиться від готелів, кафе і підйомників. Курорт відносно молодий і має 4 гірськолижні спуски. Однією важливою особливістю є те, що він має спеціально обладнання для сноубордистів. Загальна довжина спусків близько 3,5 км, а їх складність різноманітна. Тут можна знайти маршрути міжнародного значення і навіть маршрути, які мають сертифікацію для проведення міжнародних змагань [74].

В Яремче є лише два спуски з одним бугельним витягом, які призначені лише для початківців. Якщо туристи прагнуть тиши, то Яремче – чудова можливість для такого сімейного відпочинку. Курорт приваблює туристів багатьма якостями, тобто тут можна відпочити за доступною ціною, це стосується як проживання, так й харчування в місцевих ресторанах. Унікальними визначними пам'ятками Яремче є стежка Довбуша та водоспад Пробій, а також тут є популярний сувенірний ринок. Словом, катання на

лижах – не єдиний вид розваги. Подалі від міста знаходиться Буковель, куди можна добратися на маршрутці або таксі [114]

Верхній Студений – село в Міжгірському районі, гірськолижний курорт, є три бугельних підйомника і один канатний, траси підходять для початківців та аматорів, відомий як гірськолижний комплекс «Бескид», для проживання легко знайти недорогі послуги в приватному секторі [18].

Динамо-Тростян (Славське) – відомий гірськолижний комплекс біля селища Славське, загальна довжина трас 22 км. Тут проходять багато українських змагань з гірських лиж та тренування олімпійської збірної України. Є сім бугельних підйомників і найдовший в Україні крісельний витяг (2700 м), траси різних рівнів складності [40].

Вишків. Завдяки близькості до інших гірськолижних курортів і прекрасним погодних умов Вишків вважається одним з кращих зимових курортів Івано-Франківської області. На курорті функціонує два добре підготовлені схили. «Високий перевал» завдовжки 1 км з бугельним витягом, розрахований на любителів гірськолижного катання, спуск середнього рівня складності (червона траса), нижня частина гори достатньо полого (легкий спуск), що добре підходить для навчання катанню. А також Черемшина з протилежного боку дороги від «Високого перевалу» є невеликий бугельний витяг з легкою трасою, на якій можна вчитися катанню. Поблизу витягу є магазинчик [22].

Волосянка – популярний гірськолижний курорт, відомий своїм великим туристичним комплексом «Захар Беркут», є дев'ять трас для лижників з різним рівнем катання, працює крісельна підвісна дорога і три бугельних підйомника, постійно розвивається інфраструктура курорту [23].

Верховина – відомий курорт, центр туризму в Івано-Франківській області, інтерес для туристів представляє гора Піп-Іван (2020 м), де знаходиться стара польська обсерваторія, селище є серцем гуцульської культури. Сьогодні Верховина пропонує різноманітні туристичні атракції на будь-який смак (майстер-класи, музеї, пікніки у горах, сплави тощо). У

селищі проводяться змагання зі стрибків на лижах з трампліну (біля колишнього готелю «Черемош») [19].

Косів – районний центр Івано-Франківської області, культурно-туристичний центр Гуцульщини, відомий своїм сірководневим джерелом і сувенірним ринком, популярний гірськолижний курорт, є одна траса недалеко від центру міста і один бугельний підйомник. Крім того з давніх-давен Косів був центром гуцульського прикладного мистецтва, славиться художніми промислами: ткацтвом, керамікою, вишивкою, різьбою по дереву. Тут творять і проживають народні умільці, письменники, мистецтвознавці і науковці, праці яких відомі також за межами України. З Міської (або Замкової) гори (450 м) із залишками земляного валу відкривається панорама міста та прилеглих сіл, вигляд на Покутсько-Буковинські Карпати. На горі ростуть унікальні для Прикарпаття чорні альпійські сосни, а також є листяні та хвойні насадження, зарості білої акації. З цікавих пам'яток можна побачити водоспад Гук (2,5 м), сірководневе джерело та міський єврейський цвинтар з надгробками XVIII-XX ст. [56].

Міжгір'я є центром лижного спорту, який оточують гірський масив Боржава (із заходу) і Внутрішні Горгани (зі сходу). Тут є кілька лижних трас середньої складності, крісельний і бугельні підйомники, прокат спорядження, славиться великою кількістю мінеральних джерел (більше 45), в цьому йому поступаються інші гірськолижні курорти України [76]

Гвоздів. Якщо людина проживає на Центральній Україні та не бажає далеко їхати, аби покататися на лижах, санчатах чи сноуборді, Гвоздів – саме те, що їй потрібно. 4 січня 2016 року на околиці Гвоздова відкрився гірськолижний комплекс «Гвоздов-град» з трьома трасами довжиною 200, 220 і 50 метрів, а також двома підйомниками та відповідним перепадом висот у 40 та 35 м. Перевагою «Гвоздіва» можна вважати абсолютно новий стан підйомників та спорядження, а значить, у туристів є унікальна можливість стати першовідкривачами цих трас та гідно оцінити комплекс. Там можна розміститися в чудовому готелі, а місцеві схили для катання навіть

орендують для зйомок фільмів, телепередач і проведення спортивних змагань [37].

Більшість гірськолижних курортів нашої країни, крім катання на лижах, можуть запропонувати безліч інших зимових розваг, у тому числі:

- спостереження за чудовою зимовою природою Карпат, гарними краєвидами, горами, лісами, оригінальними місцевими будиночками, наповненими самобутністю. Приємно бачити цю красу з вікна готельного номера, гуляти, фотографувати, насолоджуючись ароматом ранкової кави;

- екскурсійні послуги. Українські Карпати мають цікаву історію, розроблено багато туристичних маршрутів. Якщо скористатися послугами місцевих гідів, то можна відкрити для себе не лише захоплюючу природу Карпат, а й захоплюючу історію цього регіону, на яку вплинуло чимало культур;

- гастрономічні страви, тобто Карпатський край славиться своєю кухнею: ароматні бограч та банош стали своєрідною візитною карткою у цій сфері;

- різноманітність сувенірних ярмарок. Якщо туристи хочуть привезти додому гарні сувеніри, вони можуть купити їх на будь-який смак. Тут можна придбати як традиційні сувеніри (магніти, посуд), так і бюджетні варіанти, тобто унікальні вироби місцевих майстрів, серед яких вироби з дерева, особливі прикраси, шкіряні вироби ручної роботи тощо.

Тобто, українські гірськолижні курорти забезпечать чудовий відпочинок, навіть якщо турист не є зятим лижником. Хоча й у цьому напрямку можна себе спробувати, з огляду на те, що чимало гірськолижних трас адаптовані для початківців. Якщо турист прагне гарного відпочинку на гірськолижному курорті, не обов'язково вирушати в далекі краї. Українська природа з її різноманітними ландшафтами та кліматичних умов дає можливість насолоджуватися лижним спортом з кінця осені аж до середини весни, для чого працюють найпопулярніші курорти України в зимовий період

Експерти ринку відзначають, що гірськолижні туристи стали дуже грамотно організованими, і чітко розуміють, що їм потрібно. Ціна вже не є головним визначальним фактором. Для гірськолижників найбільш істотним критерієм є різноманіття трас, їхня висота, кількість підйомників й їхня сучасність. Тільки після цього туристи звертають увагу на категорію готелю й надаваний сервіс.

Туризм є однією з небагатьох галузей, які відчували неймовірний попит і зростання протягом тривалого періоду часу. Однак бізнес-результати в туристичній сфері зараз невтішні, особливо з огляду на наслідки COVID-19, що свідчить про необхідність більш ефективного розвитку туристичної галузі, що вимагає використання високотехнологічних інструментів та високопрофесійних кадрів, інновацій та сучасних підходів до управління цією сферою. За останні роки міжнародний туризм став важливою галуззю економіки завдяки зростанню частки у ВВП багатьох країн, а також його участі у розвитку інфраструктури та впливу на більшість сфер економічної діяльності певних країн.

Для розуміння ролі міжнародного туризму в економіці країни важливо дослідити такі важливі показники, як: кількість іноземних туристів, вартість іноземних туристів, доходи від іноземного туризму, доходи від міжнародних пасажирських перевезень. Існують певні труднощі з отриманням статистичних даних про потік туристів в Україну. Так, наприклад, дані про туристичні потоки протягом року можна очікувати не раніше квітня-травня наступного року. Сьогодні можна сказати, що така ситуація ще більш погіршилася: останні офіційні дані про туристичні потоки, опубліковані на сайті Держстату, датуються 2017 роком, тобто наступні роки залишилися без урахування та аналізу, та на даний момент в Україні немає зведеної статистики у сфері туризму.

Державне агентство розвитку туризму України базується на даних мобільних операторів, туристичних агентств та пошукових запитах Google. Мобільні оператори зазнали, що протягом 2020 року в Україні зріс

внутрішній туризм. Серед гірських туристичних об'єктів лідерами, за даними мобільних операторів стали Буковель, Драгобрат, Верховина, Яремча та Карпати загалом. За даними Державного агентства розвитку туризму, статистика туризму в Україні не ведеться, оскільки немає автоматичної програми збору даних від готелів, як у інших розвинених країнах. Проте агентство має намір співпрацювати з Міністерством цифрової трансформації України, Державною службою статистики України, Держприкордонслужбою та іншими державними службами для збору інформації [80]. У 2021 році Агентство розвитку туризму України планує уважніше вивчити статистику.

До речі, є кілька непрямих показників, які дозволяють дізнатися про динаміку туристичних відвідувань України. Наприклад, на офіційному сайті МВС оприлюднили дані Держприкордонслужби, де можна дізнатися, що у 2019 році прикордонники зареєстрували трохи більше 27 мільйонів іноземних відвідувачів. З них 21,5 мільйона прибули наземним транспортом, 5,5 мільйона повітряним транспортом і 265 тисяч – морем. З них 7,9 мільйона праїхали з Молдови, 6,3 мільйона – з пунктів перетину кордону з країнами ЄС, 4,5 мільйона – з Білорусі та 2,8 мільйона – з Росії. Ці дані чітко свідчать про значне зниження туристичних візитів з Росії, яка до 2014 року була основним «експортером» туристів в Україну. На жаль, опублікована статистика не містить даних про кількість саме туристів з конкретної країни, не визначені конкретні цілі візитів, але це відомості про відносні зміни потоків, які відбулися на останній роки. За даними Національного банку України, у 2019 році надлишок продажів експортно-орієнтованих послуг склав 1,8 млрд доларів США. Для порівняння, у 2018 році цей показник становив 1,3 мільярда доларів США. У звіті НБУ повідомляється, що значне збільшення експорту послуг відбулося завдяки комп'ютерним послугам (30,2%) та туристичним послугам (14,3%), які надані тим, хто подорожував Україною.

Як видно з таблиці 2.10 приріст іноземних туристів в 1 кварталі, тобто в зимовий період, в останні два роки до початку пандемії коронавірусу вже

мав негативні тенденції, а ситуація з всесвітньою пандемією ще більше посилила ці тенденції.

Таблиця 2.10. – Кількість іноземних громадян, які перетинали державний кордон України в першому кварталі року (тис. осіб)

Роки	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Приріст, %		
					17/16	18/17	19/18
Кількість (тис. осіб)	2427,3	2631,5	2547,7	2357,8	8,4	-3,2	-7,5

Незначне зменшення кількостного показника іноземних громадян, які в'їжджали в Україну, у I кварталі 2019 року порівняно з відповідним періодом попереднього року (-7,5%) пов'язане зі зменшенням потоку туристів із прикордонних країн. Лідируючі позиції за кількістю іноземців, які в'їжджають в Україну, історично були за прикордонними країнами, але їх частка з 2016 року впала з 85,5% до 80,7%, а це, серед іншого, залежить від істотно обмеженого безмитний пропуску товарів через кордон за новим Митним кодексом України від 01.01.2018 року. У I кварталі 2019 року на тлі зниження порівняно з I кварталом 2018 року відбуваються якісні зміни в структурі потоку туристів із неприкордонних країн. Так, відбулося значне зростання потоків з таких країн, як Литва – 32,0%, Латвія – 18,1%, Німеччина – 17,5%, Канада – 11,4%, Китай – 11,1%, і тенденція зростання туристичних потоків продовжується з Франції – 6,0%, США – 5,6%, Чехії – 5,6%, Італії – 3,9%, Великобританії – 2,7%, Болгарії – 2,4% та було відновлено потік туристів з Грузії – 4,5% [83].

Між тим, потоки виїзду українських громадян в I кварталі, тобто у зимовий період, за останні роки, навпаки, мали позитивну динаміку (див. табл. 2.11).

Таблиця 2.11. – Кількість українських громадян, які перетинали державний кордон України в першому кварталі року (тис. осіб)

Роки	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Приріст, %		
					17/16	18/17	19/18
Кількість (тис. осіб)	5283,4	6916,6	5844,4	6085,3	30,9	-15,5	4,1

Так, переважно громадяни України їдуть до прикордонних країн, але їх частка з 2016 р. зменшилася з 88% до 77,7% загального потоку туристів. Перерозподіл туристичних потоків пояснюється запровадженням безвізового режиму з країнами ЄС, запровадженням внесення змін до Митного кодексу України від 01.01.2018, які суттєво обмежують безмитне пропуск товарів через кордон. Відкриття лоукостерів і прямих авіарейсів. Водночас відбуваються якісні зміни в структурі туристичного потоку до неприкордонних країн. Так, відбулося значне збільшення потоків у такі країни з розвиненим за традицією зимовим туризмом, як Австрія – 157%, Німеччина – 60,9%, Болгарія – 42,4%, Італія – 30,5%, Грузія – 18,4%, Туреччина – 14,6%.

Слід зазначити, що 2020 рік розпочався із збільшення на 16% іноземного пасажиропотоку порівняно з 2019 роком, але з березня 2020 року ситуація різко змінилася після оголошення пандемії COVID-19. Пандемія COVID-19 призвела до значного зменшення кількості міжнародних туристів у всіх країнах, найбільше зниження в річному обчисленні по відношенню до попереднього періоду отримали в 2020 році у Китаї (84%), Франції (82%), Таїланді (79%), Іспанії (76%), США та Туреччині (72%) [106]. Так, кількість іноземців, які в'їхали на територію країни, торік склала 3382097 осіб, а у 2019 році країну відвідало 13709562 громадян, що вказує на спад у 4 рази (див. табл. 2.12) [102].

Таблиця 2.12. – Країни, постачальники туристів до України

2020	2019	2018	
933243	4278329	4439325	Молдова
463548	2339507	2678515	Білорусь
390337	1432665	1546732	Росія
229437	751913	742475	Румунія
149183	306428	313558	Туреччина
57698	295695	318307	Ізраїль
37159	269410	314047	Словаччина
29704	118156	95427	Литва
25236	100716	98461	Італія
23092	42240	42530	Індія
22426	54397	53789	Болгарія
272180	1115784	1102830	Польща
217570	828220	916010	Угорщина
74046	270538	238270	Німеччина
42833	188229	184503	США
34518	129529	116182	Великобританія
26577	94362	96131	Азербайджан
24751	12563	23508	Філіппіни
22509	55030	52192	Грузія
20862	37664	30297	Сербія

Найбільший показник прибуття іноземних відвідувачів з Молдови – понад 930 тис. осіб, який в чотири рази менше, ніж у попередньому році; показник прибуття туристів з Білорусі – біля 464 тисяч, це в п'ять разів менше, ніж у 2019 році; туристи з Росії – понад 390 тис., чия кількість зменшилась у 5,4 раза; кількість туристів з Польщі – 272 тисячі, впала майже в чотири рази за рік; кількість туристів з Румунії – 229 тис., також втричі менше за рік; туристи з Угорщини – 217 тис., що втричі менше, ніж минулого року, та туристи з Туреччини – 149 тис., кількість відвідувань яких зменшилася вдвічі [102].

У 2020 році загальний обсяг перевезень в українських аеропортах досяг 8,66 млн пасажирів, що в 2,8 раза менше, ніж у попередньому році. Кількість міжнародних рейсів значно скоротилася через карантин та закриті кордони. У 2020 році ними скористалися 7,6 млн осіб, з яких 39% подорожували чартерними літаками, тобто торік обсяг регулярних рейсів зменшився в 3,5 рази, але при цьому кількість чартерних перевезень зменшилася менш ніж вдвічі. В свою чергу, мобільний оператор «Київстар» опрелюдив данні про

те, що Карпатський регіон у 2020 році відвідала найбільша кількість іноземних туристів з Польщі, США, Італії, Англії, Німеччини, Білорусі, Швеції, Литви, Нідерландів та Чехії, а також українців з Києва, Київської Івано-Франківської, Тернопільської та Рівненської областей. За даними «Київстар», більше 90% від загальної кількості таких туристів – це люди від 30 до 50 років, тобто активного віку.

Слід звернути увагу на те, що у порівнянні з 2019 роком у 2020 році зазначено спад внутрішнього туризму лише на 8%. Втім в Україні стрімко розвивалася кампанія популяризації внутрішнього туризму під гаслом «мандруйукраїною», під час якій Карпатський регіон вкотре продемонстрував зміцнення своїх позицій на внутрішньому ринку. Про що свідчать результати дослідження туристичних настроїв українців, більше половини з яких (53,1%) у 2021 році мають плани провести відпустку в Україні. А виїхати за кордон планує лише кожен десятий. Водночас, 42,2% респондентів дуже рідко або ніколи не подорожують країною, і це певним чином має залежність від вікової категорії. Так, серед респондентів вікової категорії 60+ 40% взагалі не подорожують. Крім того, зрозуміло, що існує пряма залежність від рівня доходів респондентів: чим вони вищі – тим частіше вони планують подорожувати. А також, що не менш важливо, чим забезпеченішим є респондент, тим більш України є для нього туристично привабливою (71,3% українських туристів вважають свою країну дуже привабливою для своїх подорожей). Серед них найбільшою є вікова категорія молоді, а найбільш популярним видом туризму ними визначено відпочинок на природі (здебільш мова йде про гірську місцевість), перевагу якому віддають 36,5% респондентів. Серед найпопулярніших туристичних регіонів та напрямів в Україні називають Львівську, Київську, Івано-Франківську, Закарпатську, саме які здебільш займаються розвитком й зимових видів туризму [77].

Але, слід визначити, що 2020 рік став викликом для всієї світової економіки, але пандемія COVID-19 з самого початку чи не найбільше з усіх

секторів вдарила саме по сфері послуг (зокрема, подорожей). Через коронавірусну пандемію та відповідне різке зниження попиту на туристичні послуги глобальний туризм зазнав найбільших втрат за 2020 рік, відповідно до останніх даних Всесвітньої туристичної організації, із падінням міжнародних прибуттів на 74 % та доходів від туризму на 1,3 трлн доларів США, а збитки туристської сфери в Україні склали, в свою чергу, близько 60 млрд грн. Таке значне скорочення відбулось через безпрецедентне падіння попиту та встановлені по всьому світу обмеження на переміщення між кордонами. Найбільш уразливою до впливу світової пандемії виявилася саме туристична сфера, на яку ще чекатимуть випробовування, від наслідків подолання яких і залежатиме розвиток туризму в майбутньому. Збереження попиту на подорожі з дотриманням протоколів безпеки стає головною метою діяльності туристичних організацій, управлінських установ та різних бізнесів, пов'язаних з туризмом в усьому світі [10].

У поточному 2021 році передбачається, що туристська індустрія отримає певні зміни у методах та способах своєї організації та функціонування, завдяки чому ситуація здебільшого вирівнюється за рахунок багатьох зусиль світових організацій щодо боротьби з наслідками пандемії. Тому, в свою чергу, країни Європи роблять акцент на туризм, як на галузь, яку треба найбільше підтримувати та якнайшвидше реанімувати. За прогнозами ВТО – повернення до «докарантинних» показників в міжнародних подорожах варто очікувати не раніше четвертого кварталу 2021 року. Важливим аспектом у відновленні туристичних потоків є злагоджена та скоординована робота між урядами країн, а також рекламних та інших кампаній, спрямованих на відновлення міжнародних сполучень.

Тим часом український уряд торік ухвалив низку рішень, спрямованих на розвиток туризму в Україні. На початку січня 2020 року уряд оголосив про намір створити єдиний туристичний портал, де туристи зможуть отримати «відповіді на всі свої запитання». Єдиний портал було запущено 30 червня 2020 року як онлайн, так і у телефонному режимі. Також в областях були

створені місцеві туристично-інформаційні центри. Реалізація цього проекту було доручено новоствореному Департаменту розвитку туризму, тобто туристичну сферу в Україні знову було підпорядковано новому міністерству, цього разу новому Міністерству культури, спорту та туризму, коли раніше головним туристичним агентством країни було Міністерство культури і туризму, потім Міністерство інфраструктури, яке існувало як департамент Мінекономіки до останньої зміни [106].

Але, судячи з усього, справа не в приналежності до міністерства, а у підходах. Мається на увазі ставлення уряду до важливості просування туризму, який з початку існування нашої країни ніколи не планував інвестувати у розвиток туристичної інфраструктури. Хоча зрозуміло, що нові дороги, готелі, розважальні заклади, природні та розважальні парки – все це створює нові робочі місця, де люди отримують гроші, поліпшують своє життя за зміцнюють економіку. Прикладом може стати сьогодні Грузія, яка стала одним із відомих у тому числі й зимових туристичних напрямків, а сама сфера туризму перетворилась на одне з головних джерел поповнення бюджету з одночасним каталізатором розвитку економіки.

В даний час практично у всіх країнах світу доступні кредитні програми, державні позики та субсидії, податкові канікули, пільги та процентні ставки. Певні податки і т.п. щодо підтримки туристичної галузі. Обов'язковою умовою подальшого становлення туризму в Україні відповідно до тенденцій розвитку світового туристичного ринку є кроки до відповідності міжнародній нормативно-правовій базі туризму, передовим досягненням найбільш розвинених туристичних країн світу, запровадження стандартів якості туристичних послуг, передових технологій, передових систем та методів підготовки та перепідготовки кадрів, використання можливостей світового інформаційного простору, наукових досліджень та ін. З цієї причини пріоритетом нашої держави має бути концепція сталого розвитку туризму в цілому та у зимовий період зокрема, що неможливо реалізувати без участі держави, яка є ключовим учасником туристичної діяльності.

У сьогоднішньому глобалізованому світі, такі дії як самоусунення держави від підтримки, регулювання та контролю над туристичним ринком, відмова від свідомого та цілеспрямованого використання туризму з метою зміцнення міжнародного престижу туризму, можуть бути використані протидіючими державі силами, які можуть використати можливості та переваги туризму для створення політичної нестабільності у провідних туристичних центрах, пропаганди націоналістичної та навіть фашистської ідеології серед туристів чи місцевих жителів, формування екстремістських настроїв тощо.

Туризм, як й інші галузі економіки, має активно боротися за кожного споживача, тобто туриста. А щоб залучити більше іноземних відвідувачів, спочатку потрібно вкласти багато грошей та докласти певних зусиль для просування своїх послуг за кордоном, де стають важливими рекламні ролики, участь у профільних виставках, активна співпраця із МЗС та іншими представництвами різних держав. Втім слід розуміти, що ці вкладення не повернуться за рік-два, саме тому перші кроки новосформованого уряду виглядають дуже перспективними. Так, восени 2019 року Кабінет Міністрів затвердив програму розвитку Карпатського регіону, до якого відносяться Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області. Серед іншого ця програма спрямована на підвищення транспортної доступності окремих гірських територій, створення нових робочих місць та розвиток туристської галузі в регіоні, а також виявленню бажання розвивати його й фінансово. Слід зазначити, що у держбюджеті на 2020 рік Кабінетом Міністрів було вже передбачено рекордну суму на розвиток туризму та просування туристичного потенціалу України у розмірі 240 мільйонів гривень. Наприклад, у 2016 ця підтримка складала 83 млн грн, у 2017 – 136 млн грн, у 2018 – 395 млн грн. Слід розуміти, що раніше держава зовсім не планувала багато витратити на розвиток туристичної інфраструктури.

Заплановані зміни у туристичному секторі здаються безпрецедентними порівняно із планами розвитку туризму попередніх років. Фактично можна

сказати, що при підготовці до чемпіонату Євро-2012 з футболу, коли багато грошей було витрачено на інфраструктуру Києва, Харкова, Донецька та Львова, набагато менше уваги приділялося туризму. Тому всі учасники українського туристичного ринку чекають на подальші кроки новоствореного Державного агентства з розвитку туризму. Вони будуть вирішальними і допоможуть зрозуміти, чи справді українська влада спрямована на радикальні зміни в туристичній сфері, чи всі обіцянки та плани залишаться лише черговою заявою про наміри.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗИМОВИХ КУРОРТНИХ ЦЕНТРІВ В УКРАЇНІ

3.1. Світовий досвід щодо розвитку зимового туризму в Україні

В світовій практиці в чинність ряду факторів політичного, економічного й етнокультурного характеру склалися різні національні системи організації керування зимовим туризмом. Більшість країн світу спрямовують свої зусилля на підтримку та регулювання розвитку туризму своїх країн. Так, можна навести приклади заходів, розроблених країнами для підтримання своєї туристичної галузі (див табл 3.1).

Таблиця 3.1. – Заходи щодо підтримки туристичної галузі в різних країнах світу

Країни	Заходи
Китай	Провів ринкове дослідження для прогнозування частки внутрішнього туризму в загальному туристичному попиті. Туристична діяльність заохочується в кожній з провінцій. Міністерство культури і туризму спільно з Національною комісією охорони здоров'я закликали уряди провінцій відкрити місцеві мальовничі місця та визначні пам'ятки (з обмеженим доступом на умовах суворого контролю)
Литва, Латвія та Естонія	Відкрито кордони для громадян країн одна одної, створивши балтійську «бульбашку подорожей»
Ізраїль	Розроблено віртуальні он-лайнві екскурсії місцями та визначними пам'ятками по всій країні, для стимулювання бажання подорожувати та зберігати відкладені екскурсії в пам'яті людей
Італія, Ісландія, Литва та Республіка Корея	Затверджено ваучери на поїздки, видані урядом і надані сім'ям для внутрішніх поїздок

Продовження таблиці 3.1

Франція	Змінено умови скасування бронювання подорожей, дозволивши замінити відшкодування кредитною купюрою або ваучером на еквівалентну суму, що діє на майбутню послугу; клієнти можуть вимагати повернення грошей за невикористані путівки через 18 місяців
Боснія та Герцеговина, Грузія, Угорщина, Ісландія, Ізраїль, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Таїланд і В'єтнам	Підготовлено рекламні та маркетингові кампанії, розроблено нові продукти для залучення міжнародних туристів та підтримання розвитку внутрішнього туризму
Нова Зеландія	Затвердила спеціальний пакет підтримки туризму, частина якого виділена на просування внутрішнього туризму та підготовку рекламних кампаній на цільових зовнішніх ринках
Кенія	Оголосила про поступове відкриття туристичних закладів та гарантування двосторонніх туристичних угод і безкоштовних сертифікатів для країн Східної Африки
Японія	Представила надзвичайний економічний пакет, який включає нову субсидію на суму понад 10 млрд дол. США як знижки та путівки споживачам, тим самим підтримуючи туризм, транспорт, продовольчі послуги та бізнес-заходи для негайного відновлення після пандемії. Після закінчення пандемії Японське агентство з питань туризму витратить 2,2 млрд доларів на залучення туристів, роблячи туристичні напрямки привабливими, покращуючи туристичне середовище та розробляючи рекламні акції для міжнародних туристів

Фахівцями визначено три варіанти організації керування даною сферою туристської діяльності. Перший варіант – державний, коли всі процеси по створенню, розвитку, функціонуванню й контролю за діяльністю гірськолижних туристських центрів здійснюються державними структурами керування. Державні органи керування в цьому випадку здійснюють захист

природних ресурсів шляхом їхнього раціонального використання й ефективного керування стійким розвитком гірських територій.

Другий варіант – організації керування гірськолижним туризмом, заснована на використанні ринкових принципів керування, при цьому відсутнє яке-небудь втручання держави. Створення й розвиток гірськолижних туристських центрів повністю здійснюється за рахунок комерційних ініціатив і капіталів. У цьому випадку в завдання держави входить: стимулювання підприємницької діяльності з урахуванням використання екологічних програм, а також максимальне зниження антропогенного впливу гірськолижних туристських центрів на екосистеми.

Третій варіант організації керування – змішаний, який припускає сполучення державного керування й приватного підприємництва в розвитку гірськолижного туризму (Франція, Швейцарія, Австрія). Основним завданням держави є підвищення внеску туризму в економіку регіону. Її рішення здійснюється шляхом: планування розвитку гірськолижного туризму з урахуванням думок місцевого населення; здійснення діяльності по залученню іноземних туристів; надання самостійності в керуванні.

Дана модель найбільш оптимально підходить для України, тому представляється корисним більш уважно ознайомитися з накопиченим у цих країнах досвідом розвитку гірськолижних курортів. У цьому плані найцікавішим представляється досвід Франції. Після Другої світової війни Франція сильно уступала своїм альпійським сусідам (Швейцарії, Німеччині, Італії й Австрії), по кількості і якості обладнаних зимових курортів. У цей час після декількох десятиріч стійкого й планомірного розвитку зимового туризму Франція стала найбільшим у світі гірськолижним ринком. Таких результатів Франція домоглася багато в чому завдяки активній участі французької держави в становленні гірськолижної індустрії, що сформулювало основні принципи розвитку зимового туризму й створило законодавчу форму для його функціонування. Франція є єдиною країною у

світі, де діє «Закон про захист гірських територій й економічної діяльності на них», прийнятий в 1982 році [91].

«Закон про захист гірських територій й економічної діяльності на них» проголошує основні принципи захисту гірських територій, а саме:

- розвиток курортів повинен ґрунтуватися на оптимальному використанні місцевих ресурсів і на диверсифікованості діяльності;
- захист біологічної й екологічної рівноваги;
- створення руху національної солідарності стосовно зон з важкими природними умовами (збереження деяких податків на місцевому рівні за умови, що вони будуть реінвестовані в подальший розвиток інфраструктури курорту);
- визначення в юридичному плані, характеру контрактних відносин між місцевими муніципалітетами або об'єднаннями муніципалітетів (синдикатами) і приватними компаніями;
- контролювання якості житлової забудови й архітектури.

Важливою складовою «Закону про захист гірських територій й економічної діяльності на них» є положення про нові туристські утворення (НТУ). Під цим поняттям мається на увазі будівництво нових або реконструкція існуючих гірськолижних курортів [41].

Відповідно до Закону рішення про створення НТУ приймає комісія при Префекті регіону. Завданням цієї комісії є розгляд будь-якого нового проекту або розширення вже існуючого на предмет його відповідності вимогам «Закону про захист гірських територій й економічної діяльності на них». Основне достоїнство такої форми розгляду проблеми в тім, що всі можливі майбутні проблеми, наприклад заперечення екологів, розглядаються попередньо в рамках комісії, при цьому всі зацікавлені сторони викладають свої вимоги й спільно шукають компромісні рішення. Таким чином, майже всі потенційні конфлікти вирішуються завчасно, а в судах надалі розглядаються тільки конкретні порушення раніше ухвалених рішень.

У цей час лідерами на світовому ринку гірськолижного туризму є Франція й Австрія. Австрія біля половини своїх доходів від туризму одержує від індустрії зимового туризму. І, це природно, тому що 62% всієї площі Австрії займають Альпи. Австрія щорічно відкриває нові лижні траси, безупинно обновляє технічне оснащення підйомників, пропонує усе більше гнучкі ціни на скі-пас, розробляє нові авіа маршрути, удосконалює сервіс. Для розваги туристів на гірськолижні курорти Австрії запрошуються кращі шоумени, у горах улаштовуються грандіозні шоу й джазові фестивалі. В Австрії близько 800 регіонів гірськолижного катання. Більшість із них перебуває у Форарльберзі, Тіролі, Зальцбургським краї, Штирії й Каринтії.

Франція випереджає увесь світ по кількості гірськолижних курортів (більше 400), і по загальній довжині й оснащеності трас (6 тис. км обладнаних схилів і понад 4 тис. фунікулерів і підйомників). У країні самий протяжний схил у світі (у Шамоні, 22 км), у французьких Альпах саме високогірне катання в Європі – до 3900 метрів, і нарешті у Франції найбільша кількість курортів для аматорів бігових лиж (250 курортів й 13 тис. км. Трас), а французький Куршевель входить у п'ятірку найдорожчих гірськолижних курортів світу.

Розгляд основних світових зимових курортів показав, що в цей час по кількості гірськолижних туристів лідирують такі країни, як Австрія й Франція. Лідерство дані країни тримають за рахунок активної маркетингової політики по просуванню своїх зимовий курортів, наявності розвигий гірськолижної інфраструктури, функціонування шкіл інструкторів на кожному гірськолижному курорті, організації роботи рятувальної служби, наявності розмічених і промаркірованих по ступені складності трас, а також створення комфортабельних умов для туристів. У даних країнах продумана система розваг й екскурсійних програм для лижників.

Нарівні із двома країнами лідерами зимового туризму йде також Швейцарія, однак це дорогий напрямок гірськолижного туризму, тому вона користується попитом в основному в індивідуальних туристів. До

середньозатратних гірськолижних напрямків відносяться такі країни, як Фінляндія, Швеція й Норвегія.

Кабінет міністрів України у 2019 р. схвалив Концепцію розвитку гірських територій Українських Карпат, яку розробила робоча група з аналізу проблем гірських регіонів. Концепція передбачає розвиток Карпатського регіону України шляхом реалізації відповідних заходів у таких сферах:

- просторове планування гірських регіонів Карпатської області України;
- забезпечення екологічної безпеки у Карпатах України;
- стимулювати економічну активність та створювати робочі місця у гірських районах Карпатських гір України;
- розвиток гірського туризму у Карпатах;
- реабілітація та розвиток інфраструктури у гірських районах Карпат.

Концепція припускає перетворення гірського регіону Карпат України з мало розвиненого у перспективний щодо інвестування за допомогою використання методів проектування. Застосування цієї концепції дозволить перетворити гірський Карпатський регіон України на комфортне та якісне середовище проживання для мешканців регіону, залучаючи інвестиції в проблемні райони. Реалізація концепції включає розробку плану заходів щодо її впровадження та їх відповідне вжиття. В рамках Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки передбачено фінансування проектів з розвитку туризму на гірських територіях з державного бюджету в обсязі 14% від передбаченого загального фінансування (12 мільярдів гривень). Але Урядом наголошується, що державна програма – це не значить, що лише держава буде опікуватися розвитком Карпатського регіону. Уряд і Парламент створюють загальні правила і можливості, а задача регіональної і місцевої влади – скористатися цими можливостями, залучивши не лише державні ресурси, а й кошти місцевих бюджетів, бізнесу, міжнародної допомоги тощо.

Однак, незважаючи на наявність в Україні унікальних природно-рекреаційних можливостей процес розвитку гірськолижної сфери в країні йде вкрай повільно в силу наступних причин:

- створення й подальше функціонування гірськолижного центра дорогий бізнес (з погляду інвесторів окупність туристських комплексів взагалі, і гірськолижних курортів зокрема коливається від 3 до 7 років).

Підприємці не хочуть вкладатися в проекти з низькою прибутковістю;

- немає підтримки підприємців у плані рішення питань про землю, на яких будуть розташовуватися гірськолижні центри;

- інвестиції приватного капіталу не захищені: немає ніякої гарантії, що з бізнесом не прийде розстатися при якихось владних перестановках (наприклад, у Франції ця проблема вирішена за допомогою «Закону про захист гірських територій й економічної діяльності на них», що регламентує всі види діяльності по організації гірськолижних курортів);

- недолік інформації в споживача про українські зимові курорти, відсутність масштабної реклами;

- наявність нерозвиненої інфраструктури, низький рівень сервісу, обумовлений слабкою конкуренцією;

- технічні стандарти облаштованості схилів на гірських курортах України в більшості не відповідають сучасним світовим вимогам, у країні існує дуже невелика кількість систем генерації штучного снігу, більшість підйомників старі (особливе занепокоєння викликає безпека канатних доріг).

З метою дослідження сильних і слабких сторін українського зимового туризму в магістерській роботі виявлені споживчі переваги до гірськолижних курортів у різних сегментів цільової аудиторії українських туристів. Для рішення даного завдання в магістерській роботі гірськолижні курорти були згруповані в п'ять груп:

- центрально-європейські – досить дорогі гірськолижні центри австрійських, французьких, швейцарських Альп;

- середземноморські – більше доступні курорти Італії, Туреччини, Андорри;
- північно-європейські – Норвегія, Швеція, Фінляндія;
- східно-європейські – Румунія, Словаччина, Словенія;
- українські курорти.

На основі детального аналізу розвитку європейського гірськолижного туризму й споживчих переваг до гірськолижних курортів виявлені перспективні тенденції подальшого розвитку гірськолижного туризму в Європі, а також проблеми, які перешкоджають його розвитку в Україні. До основних проблем розвитку гірських територій відносяться наступні: невідповідність законодавства у сфері розвитку гірських територій стандартам ЄС; нерозвиненість транспортних мереж, енергетичної та телекомунікаційної інфраструктури; низький рівень інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на створення позитивного іміджу; низький рівень внутрішніх та зовнішніх інвестицій в розвиток гірських територій; низький рівень підприємницької ініціативи. Крім того, при наявності природних багатств, рекреаційний, туристичний та людський потенціал не використовується в достатній мірі для економічного розвитку регіону.

Необхідно відзначити, що всі представлені зимові курорти Європи намагаються створити розвинену інфраструктуру, що припускає гірськолижне катання, відпочинок, розваги й пізнавальні програми. Активно в країнах працюють туристські офіси, які використовуються як один з діючих механізмів по збору й аналізу інформації про стан туристської галузі в окремих районах і по країні в цілому, а також просуванню туристських курортів на міжнародних і національному туристських ринках.

Опитування 1700 клієнтів українських турфірм, проведений Експертно-аналітичною групою, показав, яким чином розподіляються думки туристів про основні гірськолижні регіони світу (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Структура переваг для відпочинку туристів у гірськолижних регіонах

Характеристика відпочинку	Регіон гірськолижного катання, %				
	Центральна Європа	Середземномор'я	Північна Європа	Східна Європа	Україна
Ландшафт і клімат	24,0	21,1	18,0	14,2	31,8
Невисока ціна	7,5	19,3	17,6	39,6	69,5
Комфортні умови проживання	57,1	51,4	43,4	20,7	13,0
Дозвілля, розмаїтість розваг	44,4	54,5	31,5	25,3	14,1
Особливості кухні	15,0	29,8	12,8	19,0	8,8
Імідж і престиж курорту	37,9	23,9	20,1	11,2	18,9
Ексклюзивність, певне коло спілкування	40,5	8,1	7,3	6,8	2,2
Доступність, широта спілкування	3,2	8,4	12,3	31,1	59,8
Традиції й культура країни	22,1	35,7	12,0	14,3	4,1

Розвиток зимового та гірськолижного туризму, як і суспільства в цілому, неможливий поза концепцією стійкого розвитку. Всесвітній Союз Охорони Природи в такий спосіб формулює концепцію стійкого розвитку: «Стійким розвитком називається процес, у рамках якого розвиток відбувається без завдання збитків ресурсам й їхнього виснаження. Це, як правило, досягається або таким керуванням ресурсами, при якому вони відновлюються з тією ж швидкістю, з якою вони використовуються, або перемиканням з повільно поновлюваних ресурсів на швидко поновлювані».

Стосовно до туризму стійкий розвиток території припускає:

– екологічну стабільність, що забезпечує сумісність розвитку з підтримкою базових екологічних процесів, біологічної розмаїтості й біологічних ресурсів;

– соціальну й культурну стабільність, що передбачає таке положення, при якому розвиток сумісний зі збереженням культурно-історичних цінностей і традицій, а також зберігає й зміцнює місцеву самобутність;

– економічну стабільність, що забезпечує економічну ефективність розвитку й таке положення, при якому обраний метод керування ресурсами дає можливість їхнього використання майбутніми поколіннями [96].

Використовуючи принципи концепції стійкого розвитку, зимовий та гірськолижний туризм зможе перебороти не тільки наявні складності, але й вивести інші галузі, що функціонують на даній території, на шлях стійкого розвитку. З метою переорієнтування території, які спеціалізується на гірськолижному туризмі, на принципи стійкого розвитку, необхідно використати стратегічне планування й моделювання. Зимовий та гірськолижний туризм повинен включатися в національні сценарії територіального планування, особливо при розміщенні нових об'єктів інфраструктури туризму.

У порівнянні з зимовими курортами Європи українські зимові центри виграють за чотирма позиціями: через високу привабливість гірської природи, невисокої ціни, відсутності язикового бар'єру, національного місця відпочинку. На жаль, невисокі позиції в українських зимових курортів у рейтингу комфортності проживання, забезпечення дозвілля (це найнижчий показник серед гірськолижних курортів інших регіонів світу). Відповідно, до сучасних викликів розвитку Карпатського регіону щодо розвитку зимового туризму можна віднести:

- збереження природної та культурної спадщини;
- захист від небезпечних природних процесів;
- забезпечення доступності соціальних об'єктів;
- удосконалення транспортного сполучення;
- працевлаштування місцевого населення;
- впровадження альтернативної енергетики;
- збалансований розвиток рекреації.

До пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму й рекреації належать наступні:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського (зеленого), екологічного туризму;
- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристському ринку;
- створення сприятливих для розвитку туризму розумів шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб [96].

Для ефективного вирішення проблем, які існують у зимовому та гірськолижному туризмі в Україні на сучасному етапі розробляється концепція керування розвитком індустрії гірськолижного туризму, яка припускає тісну взаємодію різних суб'єктів туристського ринку – приватного сектора й державного, тому що саме така форма організації управління туризмом взагалі, та зимовим зокрема, найбільш ефективна в Україні.

Відповідно до стратегії «Сталого розвитку українських Карпат» [96]. Державна політика України полягає в удосконалюванні законодавства, яке регулює розвиток зимового туризму, основними напрямками якого є:

- підготовка наукової концепції правового забезпечення розвитку зимового туризму, з урахуванням всіх аспектів законодавства України;
- розробка концепції державної політики України в області розвитку зимового туризму й затвердження її урядом України;

- прийняття окремої цільової програми як окремих розділів положень про розвиток зимового туризму в цільові програми розвитку туризму;
- визначення органа державного регулювання, а також його компетенції в сфері розвитку зимового туризму, створення міжвідомчої групи, що складається із представників зацікавлених міністерств й агентств;
- розробка й прийняття програми проведення конкурсів соціально значимих, інноваційних проектів у сфері зимового туризму й сприяння їх реалізації;
- сприяння в інформаційному забезпеченні й просуванні провідних національних туристичних зимових центрів в Україні та за кордоном;
- створення туристської інформаційної системи зимових курортів;
- розвиток інформаційних технологій;
- підтримка національних виробників товарів, устаткування, інвентарю й спорядження для сфери гірськолижного туризму, сприяння в придбанні ними сучасних інноваційних технологій й «ноу-хау» для організації виробництва на території України;
- розвиток інжинірингу;
- створення комплексної системи безпеки гірськолижного туризму, у тому числі правил обліку туристів і спортсменів, що користуються послугами гірськолижних центрів, порядку проведення інструктажу із забезпечення безпеки, правил використання аварійно-рятувальних служб і рятувальників, створення умов для забезпечення їх сучасним пошуковим устаткуванням, спорядженням;
- підготовка кваліфікованих кадрів для сфери зимового туризму.

Концепція керування розвитком зимового туризму визначає перелік ключових завдань для приватного сектора ринку гірськолижних послуг:

- сприяти збільшенню попиту, просуваючи на міжнародному ринку унікальність України, її природних ресурсів, багатой культурної спадщини, привабливість гірськолижних українських курортів;

- створювати умови для кар'єрного росту працівників туристського сектора, заохочувати підвищення освітнього рівня;
- стимулювати розвиток міжсезонного туризму шляхом надання додаткових послуг, різного роду знижок і пільг;
- підвищувати якість туристських послуг і створювати диференційований гірськолижний туристський продукт, що задовольняє вимоги різних споживчих сегментів;
- використати сучасні технології забезпечення безпеки в гірськолижному туризмі;
- передавати досвід і ділитися найбільш успішними методами організації роботи в індустрії гірськолижного туризму;
- більш тісно співпрацювати з різними туристськими організаціями й урядовими закладами на національному й міжнародному рівнях з метою подальшого вдосконалювання гірськолижного туризму.

Для того, щоб досягти позитивних змін у сфері зимового туризму, дій однієї тільки держави або ж частки сектора недостатньо. Потрібні спільний пошук шляхів довгострокового процвітання зимового туристського сектора, довгострокове планування стійкого розвитку гірських територій. Таким чином, подальший розвиток гірськолижного туризму неможливий без активного просування національного українського гірськолижного туристського продукту на міжнародному ринку, без формування образу України як країни, сприятливої для гірськолижного катання. Однією із причин, що стримують просування українських гірськолижних курортів, у цей час є відсутність у достатній кількості центрів з гірськолижного туризму, які активно функціонують за кордоном.

Функції прийому, інформування туристів і просування туристських послуг споконвічно лежать в основі діяльності будь-якого центру з туризму, а в процесі їхнього розвитку вони можуть розширюватися до координації турдіяльності на підвідомчій території. Місцева адміністрація може або повністю, або частково доручити центру з туризму розробку туристської

політики на підвідомчій території, а також створення програм з розвитку туризму, зокрема формування турпродукту, забезпечення необхідними туристськими зручностями для відпочинку на підвідомчій території.

Вивчення потенційних можливостей території, її природного й культурного потенціалу, існуючої туристської інфраструктури дозволяє визначити напрямок туристської політики, а також обумовлює подальшу діяльність центрів з туризму. На основі даних про потенційні можливості території, можливо сформувавши перелік інформації, що може використовуватися центрами з зимового туризму при роботі з туристами:

- інформація із прийому: загальна інформація з підвідомчої території, включаючи історію її створення, а також інформацію з даного регіону й країни в цілому (переведена на кілька мов); різні карти й плани території; деякі практичні відомості про території, як місце для розміщення туристів, метеопрогнози, стан сніжного покриву, стан доріг;

- різна рекламна й довідкова інформація: перелік існуючої туристської інфраструктури; інформація з існуючих туристських послуг; розважальна програма на певний період часу.

Ця інформація може бути представлена в різноманітних рекламних буклетах, брошурах, каталогах, довідниках, пам'ятках, листівках, ілюстрованих книгах. Крім цього, з метою організації просування туристських послуг центри з туризму проводять також наступні заходи: тематичні екскурсії (на іноземних мовах); надання платних послуг (квитки на спектаклі, ski-pass, турпутівки); участь у різних національних й закордонних професійних виставках; зустрічі із представниками преси й професіоналами туристського бізнесу; співробітництво з місцевими асоціаціями для проведення всіляких тематичних заходів, таких, як форуми, семінари.

Таким чином, розвиток туристичного потенціалу Карпатського регіону взагалі, та зимового туризму зокрема потрібно базувати на наступних елементах: створення загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів; збереження та підтримка культурної спадщини;

проглядання нових та підтримка існуючих туристських маршрутів, екологізація туристської діяльності, забезпечення доступності до об'єктів туристської інфраструктури. Механізмами економічної підтримки розвитку зимового туризму в рамках розвитку гірських територій в Україні можуть стати: запровадження інвестиційних та фіскальних стимулів для туристських дестинацій з урахуванням міжнародного досвіду (включаючи диференційований підхід); цільове фінансування/співфінансування інфраструктури гірських територій (дороги, комунікації, інженерно-технічні мережі і споруди); розвиток інституцій та підтримка ринкової інфраструктури туризму (центри регіонального розвитку туризму, обслуговуючі кооперативи (заготівельно-збутові, переробні, постачальницькі), ярмарки з продажу продукції, виробленої в горах, пільгові кредити для мікро, малого бізнесу, фермерства (фонди кредитування), гранти для молоді для започаткування підприємницької діяльності в сфері туризму).

3.2. Пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат»

В магістерській роботі було розглянуто та проаналізовано сучасний стан розвитку зимового туризму взагалі та гірськолижного зокрема в світі та в Україні. З огляду на зроблений аналіз розроблено певні пропозиції щодо розвитку зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат».

Полонина Драгобрат – розташована на висоті 1200 – 1300 м над рівнем моря, на віддалі 9 кілометрів від автомагістралі Ужгород – Івано-Франківськ. До обласного центру – 240 кілометрів, до аеропорту – 125 кілометрів (місто Івано-Франківськ), залізнична станція – 12 кілометрів. Дістатися до Драгобрата можна двома шляхами: особистим авто до села Ясіня, або потягом до Івано-Франківська чи Рахіва, а звідти маршруткою до Ясіні.

Поблизу Драгобрата знаходиться ще один відомий український зимовий гірськолижний курорт – Буковель.

Це одне з найпопулярніших серед вітчизняних та зарубіжних гірськолижників місце зимової рекреації і спорту. Гірськолижний курорт Драгобрат розташований в Закарпатській області Карпат, Україна, поблизу села Ясіня, але, як не дивно, сам по собі Драгобрат не є горою. Названий на честь першої високогірної спортивної гірськолижної бази «Драгобрат», найвищою точкою якого є гора Стог на висоті 1708 метрів. Різниця загального перепаду висоти схилу становить близько 500 метрів. Прихильники фрірайду можуть за допомогою місцевих жителів піднятися на УАЗику на навколишні високі гори (Жандарм чи Близниця), де можна спуститися по диких схилах. Хоча схил гори Стог досить крутий, що робить його складнішим, ніж більшість трас у Буковелі [34]. В таблиці 3.3 надано характеристику сучасного стану курорту Драгобрат за обраними критеріями.

Таблиця 3.3. – Характеристика сучасного стану курорту Драгобрат

Критерії	Характеристика
Сильні сторони місцевості	<ul style="list-style-type: none"> – курорт розташований глибоко в горах, його оточують ліси, луки та гори, повітря м'яке і чисте, поблизу немає цивілізації, що робить місце дуже привабливим своєю красою та дикістю природи; – полонина Драгобрат – єдина місцевість в Україні, де сніговий покрив тримається півроку, що є надзвичайно привабливими фактором для шанувальників гірськолижного відпочинку і зимових видів спорту; – на полонині функціонують 10 закладів розміщення туристично-рекреаційного призначення, в яких одночасно можна розмістити близько 300 чоловік, і 6 гірськолижних підйомників якірного типу; – гірськолижні траси відповідають міжнародним стандартам і використовуються для проведення міжнародних змагань із зимових видів спорту; – перспективний розвиток полонины здійснюватиметься по розробленому генеральному плану забудови.

Продовження таблиці 3.3

Слабкі сторони місцевості	<ul style="list-style-type: none"> – погане сполучення. На полонину ведуть 2 гірські дороги (протяжність одної з них – 9 кілометрів, іншої – 18 кілометрів), обидві в поганому, іноді небезпечному стані; – часті сильні вітри з крутих схилів гір можуть здути сніговий покрив, в такому випадку катання тут стає не дуже легким.
---------------------------	--

Відповідно розроблених до пропозицій передбачаються наступні кроки: побудувати в центральній частині полонини сучасний готельно-рекреаційного комплексу на 100 – 150 місць; розвинути мережу сервісного обслуговування рекреантів шляхом будівництва кафе-барів, ресторанів, автостоянок тощо; вдосконалити інфраструктуру туристичного обслуговування шляхом відкриття нових прокатних пунктів, спортивних залів, освітлення гірськолижних трас, маркування туристичних маршрутів, ремонту під'їзної дороги, організації високопрофесійного екскурсійного обслуговування, відкриття медичного пункту з висококваліфікованою допомогою та сучасним медичним обладнанням; будівництво підвісної канатно-крісельної або кабінкової дороги (протяжність – 2,5 кілометри, перепад висот – 400 метрів); створення промо- та відеороликів та їх розміщення в цільових ЗМІ, впровадження цифрового просування (веб-сайт, соціальні мережі, YouTube, спеціалізовані туристичні портали), організація промотурів для українських та закордонних журналістів туроператорів.

Метою спорудження є створення високогірного туристичного комплексу для активного зимового і літнього відпочинку, який би відповідав європейським стандартам; вдосконалення, розширення наявної бази для підготовки спортсменів олімпійського резерву зимових видів спорту; розвиток інфраструктури сервісного обслуговування; забезпечення швидкого, зручного і безпечного транспортування (доставки) рекреантів на полонину; забезпечення швидкої та висококваліфікованої медичної допомоги туристам. Можливі користувачі – вітчизняні та зарубіжні туристи,

рекреанти, спортсмени, в першу чергу прихильники активного зимового відпочинку.

Таким чином, на основі наданих критеріїв та їх характеристик було розроблено основні пропозиції щодо розвитку гірськолижного центру «Драгобрат»:

- будівництво в центральній частині полонини сучасний готельно-рекреаційний комплекс на 100 – 150 місць;
- будівництво парно-крісельної або кабінкової дороги (2,5 кілометри) з урочища «Діана»;
- встановлення сучасних гірськолижних крісельних підйомників на гору Стіг для заняття екстремальними видами туризму (парадельтапланеризм);
- розробка, маркування та промоція туристських (в тому числі і спортивних) маршрутів: лижних, пішохідних, екологічних;
- будівництво нових закладів харчування;
- створення мережі торгівельних закладів з продажу сувенірів, спортивного та туристського інвентарю, товарів повсякденного споживання;
- здійснення освітлення гірськолижних трас (в першу чергу на горі Стіг);
- прокладення та обладнання спортивної траси по біатлону, завершення будівництва зимового стадіону для фрістайлу;
- відкриття медичного пункту з висококваліфікованою допомогою та сучасним медичним обладнанням;
- здійснення капітального ремонту під'їзної автодороги (9 кілометрів) на полонину Драгобрат;
- проведення капітального ремонту високовольтної лінії електропередачі. Теплопостачання передбачено за рахунок електроенергії та встановлення автономних міні-котельнь (окремо для кожного об'єкта).

З урахуванням розроблених пропозицій очікуваними результатами є збільшення туристичного потоку в гірській зоні на 25% щорічно, створення

зручної логістики туристичних потоків, створення безпечних умов подорожі для туристів; збільшення доходів місцевого населення та платежів до місцевих бюджетів.

Для раціонального й ефективного використання рекреаційних, природних, туристичних, лікувальних та інших ресурсів України необхідно сформувавши рекреаційно-туристичне середовище за допомогою створення та забезпечення функціонування зон розвитку курортів та туризму, розробити, впровадити та запропонувати споживачеві конкурентоспроможний національний рекреаційно-туристичний продукт-послугу. Українським урядом вже були впроваджені наступні заходи для підтримки підприємств туристичної галузі: звільнення постачальників туристичних послуг від сплати ПДВ, податку на прибуток і єдиного соціального внеску (ЄСВ), земельного податку та податку на нежилий фонд нерухомості; було скасовано сплату туристичного збору до кінця 2020 р. та звільнено від оподаткування при сплаті оренди та землекористування орендарів державної та громадської власності [95].

З метою економічного розвитку України недостатньо тільки декларувати стратегічність та пріоритетність галузей економіки, але й вкрай важливо забезпечити механізм їхнього відповідного функціонування, адаптації до викликів сучасності, жорстких правил конкуренції. На сьогодні в Закарпатській держадміністрації йде процес впровадження стратегії розвитку Закарпаття до 2027 року, яка також спрямована на підтримку гірських територій та розвиток зимового та гірськолижного туризму. Під час реалізації Державної програми підтримки Закарпатських гірських територій, фінансуватимуться проекти захисту від повеней, збільшиться фінансування будівництва чи відновлення гірських доріг, запуск додаткових потягів для підтримки туристичної галузі, будуть відкриті центри додаткових послуг, збільшиться фінансування захисту унікальних пам'яток архітектури, що вплине на створення своїх особливостей зимового відпочинку в Карпатських горах.

На сьогодні туристична індустрія зазнає великих трансформацій, вимагає якісного та ретельного аналізу чинників впливу на попит у зв'язку з пандемією COVID-19. Майже всі країни розробляють та впроваджують програми стимулювання та підтримки розвитку туристичної галузі, передбачаючи, зокрема, підтримку малого та середнього бізнесу шляхом надання доступних кредитів, державних позик і субсидій, відтермінування сплати боргових зобов'язань, надання податкових канікул, пільг і зниження ставок за окремими податками та ін. Країни починають переорієнтовуватися на стимулювання розвитку внутрішнього туризму, який є менш залежним від глобальної коронавірусної кризи та карантинних заходів. Пандемія COVID-19 сприяє пришвидшеному впровадженню онлайн-форм і цифрових інструментів у наданні туристичних послуг, що дозволяє зменшити контакти під час взаємодії туристів та надавачів туристичних послуг. Це забезпечує дотримання суб'єктами туристичної індустрії санітарних норм. Україна має значний туристичний потенціал і можливості для розвитку внутрішнього туризму, стимулювання та підтримання якого сприятиме покращенню іміджу країни на міжнародному рівні, допоможе привабити іноземних туристів та мінімізувати втрати, спричинені пандемією COVID-19. У подальшому варто оцінити, чи ефективними були заходи, запропоновані країнами для стимулювання та підтримання туристичної галузі, чи вдалось економікам покращити туристичні показники та як зміниться індустрія туризму в постпандемічний період.

ВИСНОВКИ

Досягнуто основну мету кваліфікаційної дипломної роботи, яка полягає у дослідженні стану зимового туризму в світі та в Україні та розробці пропозицій щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат» в умовах міжнародної конкуренції.

Розглянуто генезу розвитку зимового туризму та виявлено його особливості на сучасному етапі розвитку суспільства. Так, туризм упродовж усієї історії свого економічного існування переконливо утримує репутацію специфічної сфери, яка динамічно розвивається у складі галузей обслуговування і посідає все більш помітне місце в світовій економіці за показником швидкості обігу капіталу, кількістю зайнятих, обсягом експорту послуг, в якості джерела доходів для національних бюджетів. Рівень споживання туристичних послуг є одним з важливих індикаторів якості життя. Визначення зимового туризму лежить в основі його сезонного походження, тобто відповідно сезонному критерію туризм поділяють на літній, зимовий та міжсезонний. Зима – чудова пора для відпочинку, саме в цю пору року можна отримати масу позитивних емоцій та незабутніх вражень.

Гірськолижний спорт зародився в Норвегії в XIX столітті. Одне з перших змагань по спуску на лижах проходило в 1879 році біля столиці Норвегії Христианії (нині Осло). Перший клуб лижників також з'явився в Норвегії наприкінці XIX століття. Зі Скандинавії разом з норвезькими мандрівниками й емігрантами лижний спорт проникнув у гірські райони Європи й Америки. Сучасні форми гірськолижного спорту прийшли з Австрії. Наприкінці XIX століття. В 1920 – 1930 роки відкрилася нова ера в розвитку гірських лиж. В цей час з'являються канатні дороги – підйомники, які дозволили збільшити швидкість підйому й пропускну здатність до 1000 лижників у годину. В 1950 – 1960 роки, особливо після першої телетрансляції із зимових Олімпійських ігор, відзначений особливий сплеск інтересу до

гірських лиж: вони перетворюються в популярний вид масового відпочинку й туризму. Починається епоха гірськолижного бума.

Головним гірськолижним регіоном світу стали Альпи. Більша заслуга в цьому належала Австрії й Швейцарії, які приділяли велику увагу розвитку гірськолижного туризму. В 1970 роки активізувалося туристське освоєння альпійських територій Франції. На початку 1970 року французький уряд схвалив так званий Гірський план, що передбачав створення інфраструктури гірськолижного туризму. Якщо в 1950 роки у Франції налічувалося близько 100 тисяч гірськолижників і приблизно 100 гірськолижних баз, то до середини 1970 років їхнє число зросло до 2,5 мільйонів осіб й 200 баз відповідно. В Італії гірськолижний туризм почав розвиватися в мальовничих Доломітових Альпах, що володіють природними передумовами й соціально-економічними перевагами в порівнянні з іншими ділянками італійських Альп. За останні 30 років географія гірськолижного туризму значно розширилася. Гірськолижні спорт і відпочинок одержали поширення від Аляски на півночі до Чилійських Анд на півдні, від іспанських Центральних Кордильєр на заході до Паміру в Центральній Азії й Тихоокеанському узбережжі на сході. Навіть в Антарктиді є умови для занять гірськими лижами.

Лижний туризм в Україні має вже більш ніж сторічну історію. Саме в ті часи сягають перші лижні подорожі до Карпат. Організаційно він зміг сформуватися у п'ятдесяті роки ХХ століття – коли з'явилися перші осередки лижного туризму в містах України. Найбільшого свого розвитку і масовості в Україні лижний туризм досягнув на початку дев'яностих років ХХ століття, коли у спортивні лижні походи щорічно ходило кілька тисяч чоловік, а комітети з лижного туризму існували практично при всіх обласних федераціях туризму. У порівнянні з радянським періодом свого розвитку лижний спорт та туризм в Україні знаходився у стані занепаду. Загалом інфраструктура зменшилась, нові інфраструктурні об'єкти з'являються досить повільно.

Виходячи з того, що організація програми зимового відпочинку для туристів повинна мати багатофункціональний характер (катання з гір, відпочинок, оздоровчі програми, здатні підняти життєвий тонус туристів, задовольнити їх духовні й емоційні потреби) у магістерській роботі під зимовим туризмом розуміється різновид рекреаційного лижного туризму.

Надалі проаналізовано стан розвитку сучасних центрів зимового туризму у світі та в Україні з метою виявлення проблем і тенденцій його подальшого розвитку. Аналіз стану зимового та гірськолижного туризму у Європі показав, що в цей час по кількості гірськолижних туристів лідирують Австрія й Франція. Лідерство дані країни тримають за рахунок активної маркетингової політики по просуванню своїх зимових курортів, наявності розвитої зимової та гірськолижної інфраструктури. У даних країнах продумана система розваг й екскурсійних програм для відпочиваючих в зимовий період. Активно в країнах працюють туристські центри, які використовуються як один з діючих інструментів просування територій на національному і міжнародних туристських ринках.

Україна для формування ринку туристичної діяльності у зимовий період має всі об'єктивні передумови: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів. В Україні, на сьогодні, функціонують чотири основні гірськолижні курорти, це – Буковель, Славське та Драгобрат, інші зимові курорти також надають послуги зимового відпочинку, але в меншому обсязі.

Гори розташовані на території 4 областей України: Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецький. Цей регіон також умовно поділяється на 3 райони – Прикарпаття (Чернівецька та частково Івано-Франківська області), гірський район (частково Івано-Франківська та Львівська області) та Закарпаття (Закарпатська область). Частина Львівської області також розташована в горах (на півдні). Експерти зазначають: вихід України на світовий ринок з конкурентоспроможним «гірськолижним»

продуктом значною мірою визначатиметься перспективністю політики соціально-економічної реконструкції регіону. Практична реалізація такої грамотної політики забезпечила б необхідні соціально та екологічно орієнтовані зміни у всіх галузях господарства вітчизняного Карпатського регіону.

Також досліджено особливості організації управління зимовим туризмом у країнах, які спеціалізуються на зимових видах відпочинку. На основі аналізу різних моделей національних систем організації керування гірськолижним туризмом у дипломній роботі виявлена доцільність застосування в Україні змішаної моделі організації керування гірськолижним туризмом (сполучення державного керування й приватного підприємництва). Аналіз французького досвіду розвитку гірськолижного туризму показав необхідність розробки юридичної й законодавчої бази становлення змішаної моделі організації гірськолижного туризму, що повинна чітко регулювати взаємини держави й приватного бізнесу.

Для ефективного рішення проблем, які існують в українському зимовому туризмі, необхідна розроблена концепція керування розвитком гірськолижного туризму, яка представляє собою комплекс методичного забезпечення щодо вдосконалення керування сферою зимового туризму. Особливо на фоні того, що сьогодні туристична індустрія зазнає великих трансформацій, вимагає якісного та ретельного аналізу чинників впливу на попит у зв'язку з пандемією COVID-19. У магістерській роботі виділені основні принципи формування такої концепції керування розвитком зимового туризму, а також перелік ключових завдань для державних органів влади та приватного бізнесу. Подальший розвиток зимового туризму неможливий без активного просування національного українського гірськолижного туристського продукту на міжнародному ринку, без формування за кордоном образу України як країни, сприятливої для гірськолижного туризму.

Крім того, розроблено й обґрунтовано пропозиції щодо розвитку центрів зимового туризму в Україні на прикладі гірськолижного центру «Драгобрат». Для рішення даного концептуального завдання запропоноване відтворення та розширення в Україні мережі центрів зимового туризму, сформовані основні функції, механізм фінансування, а також обґрунтований вибір організаційно-правової форми їхнього функціонування. Розробка регіональної програми розвитку й підтримки становлення зимового туризму, яка ґрунтується на аналізі попиту та пропозиції на туристські послуги регіону, вимагає наявності великого обсягу інформації про споживачів і виробників туристських послуг; про фактори, які впливають на туристський попит, а також про існуючі тенденції зміни рівня споживання. Таким чином, на основі наданих критеріїв та їх характеристик було розроблено основні пропозиції щодо розвитку гірськолижного центру «Драгобрат». У магістерській роботі обґрунтована доцільність залучення до даної роботи центрів з туризму й запропонована методика керування розвитком зимового курорту.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Chamonix (Шамоні) – високотехнологічна станція з історичним шармом. URL: <https://ru.ski-france.com/lyshnaja-oblast-mont-blanc/chamonix/>. (дата звернення: 15.11.2021).
2. International tourism and COVID-19 // The World Tourism Organization (UNWTO). 17.12.2020. URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19>. (дата звернення: 15.11.2021).
3. The COVID-19 crisis and tourism: Response and recovery measures to support the tourism sector in OECD countries // G20 Insights. 29.11.2020. URL: https://www.g20-insights.org/policy_briefs/the-covid-19-crisis-and-tourism-response-and-recovery-measures-to-support-the-tourism-sector-in-oecd-countries. (дата звернення: 15.11.2021).
4. UNWTO Briefing Note – Tourism and COVID-19. Issue 1. How are countries supporting tourism recovery? // The World Tourism Organization (UNWTO). 06.2020. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421893>. (дата звернення: 15.11.2021).
5. Val Thorens (Валь Торан) – лыжный отпуск на седьмом небе. URL: <https://ru.ski-france.com/lyshnaja-oblast-3-vallees/val-thorens/>. (дата звернення: 15.11.2021).
6. What is behind Turkey's tourism boom // TRT World. 05.02.2020. URL: <https://www.trtworld.com/turkey/what-is-behind-turkey-s-tourism-boom-33533>. (дата звернення: 15.11.2021).
7. World Data Atlas. URL: <https://knoema.com/atlas>. (дата звернення: 15.11.2021).
8. World Tourism rankings // Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/World_Tourism_rankings. (дата звернення: 15.11.2021).
9. Аворіа – безмежне катання. URL: <https://ru-travel.livejournal.com/26939740.html>. (дата звернення: 15.11.2021).

10. Аналітика та статистика галузі туризму. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Branches/Lists/Tourism/ShowContent.aspx?ID=2>. (дата звернення: 15.11.2021).
11. Андорра-ла-Велья (Andorra la Vella). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/andorra-la-vella> (дата звернення: 15.11.2021).
12. Апфельт Г. В. Визначення змін у туристичній галузі, що сформувалися під впливом загальноприйнятих заходів безпеки у зв'язку з пандемією COVID-19. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2020. Вип. 43. С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2020-43-9>
13. Атаманчук З. А. Розвиток міжнародного туризму в умовах пандемії COVID-19: тенденції та очікування. Бізнес Інформ. 2020. № 5. С. 94–99. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-94-99>
14. Бігус М. М., Гальків Л. І., Добушовський П. А. Туристичний бізнес під впливом сучасних змін, зумовлених світовими викликами. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 3. С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-69-1>.
15. Бовец (Bovec). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/bovec> (дата звернення: 15.11.2021).
16. Бондаренко Ю. Г., Кулиняк І. Я., Гвоздь М. Я. Роль і вплив державних важелів управління на сферу відпочинку населення в кризовій ситуації. Review of Transport Economics and Management. 2020. Вип. 3. С. 33–47. DOI: [https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3\(19\).201197](https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3(19).201197)
17. Буштень. URL: https://travel.tochka.net/cities/9238_Busteni/ (дата звернення: 15.11.2021).
18. Верхній Студений. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/zk/kh/v.studeny/> (дата звернення: 15.11.2021).
19. Верховина. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/if/vh/verkhovyna/> (дата звернення: 15.11.2021).

20. Вершина Шаттберг-Вест. URL: https://tufaq.com/ru/austria/zalbah-hinterglemm/vershina-shattberg-vest_cam_11265. (дата звернення: 15.11.2021).
21. Виллар (Villars). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/villars>. (дата звернення: 15.11.2021).
22. Вишків. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/if/kl/vyshkiw/>. (дата звернення: 15.11.2021).
23. Волосянка Захар Беркут. URL: <http://zymaghory.com/home/ukr>. (дата звернення: 15.11.2021).
24. Ворохта. URL: <https://guide.karpaty.ua/ru/places/vorohta>. (дата звернення: 15.11.2021).
25. Всесвітня туристична організація (ЮНВТО) // Офіційний сайт організації [Електронний ресурс]. URL: <http://www.unwto.org>
26. Гаспарян А.А. Розвиток гірського туризму в Україні. К.: Бізнес, 2005. 200 с.
27. Гірськолижний курорт Сіная (Sinaia) Румунія. URL: <https://seetheworld.top/hirskolyzhnyj-kurort-sinaia-sinaia-rumuniia/>. (дата звернення: 15.11.2021).
28. Гірськолижна інфраструктура Норвегії. URL: <https://jladydaheroku.gitlab.io/norvegiya170/girskolizhni-kurorti5748.html>. (дата звернення: 15.11.2021).
29. Гірськолижний курорт Драгобрат 2021-2022. URL: <http://zymaghory.com/tourism/dragobrat/ukr/>. (дата звернення: 15.11.2021).
30. Гірськолижний курорт Ордіно / Аркаліс, Андора. URL: <https://seetheworld.top/hirskolyzhnyj-kurort-ordyno-arkalys-ordino-arcalis-andorra/>. (дата звернення: 15.11.2021).
31. Гірськолижні курорти Словаччини. URL: <https://tsikaviy-svit.com/>. (дата звернення: 15.11.2021).
32. Гірськолижні курорти Фінляндії. URL: <https://journeying.ru/gornolizhnie-kurorti-finlyandii.html>. (дата звернення: 15.11.2021).

33. Гірськолижні курорти Швейцарії. URL: <https://www.momondo.ua/discover/hirskolyzhni-kurorty-shveitsarii>. (дата звернення: 15.11.2021).
34. Гора Драгобрат. URL: <http://mashapasha.com/nature/carpaty-nature/dragobrat/>. (дата звернення: 15.11.2021).
35. Горнолыжные курорты Италии. URL: <https://tonkosti.ru/>. (дата звернення: 15.11.2021).
36. Горнолыжные курорты Норвегии. URL: <https://prostovisa.com/blog/kurorty/gornolyzhnye-kurorty-norvegii/>. (дата звернення: 15.11.2021).
37. Горнолыжный комплекс Гвоздов. URL: <https://funtime.kiev.ua/aktivnie-razvlecheniya/gvozdov/>. (дата звернення: 15.11.2021).
38. Горнолыжный курорт Австрии / Зеefeld / Seefeld. URL: <http://www.alpdiscovery.com/sample-page/4-seefeld/>. (дата звернення: 15.11.2021).
39. Горнолыжный курорт Бормио. URL: <https://www.tourister.ru/world/europe/italy/city/bormio/snow/14842>. (дата звернення: 15.11.2021).
40. Горнолыжный курорт Динамо-Тростян. URL: http://www.doroga.ua/SkiingResort/Dynamo_Trostian/. (дата звернення: 15.11.2021).
41. Государственная политика в сфере туризма Франции. URL: https://studme.org/377263/turizm/gosudarstvennaya_politika_sfere_turizma_frantsii. (дата звернення: 15.11.2021).
42. Гштаад. URL: <https://www.myswitzerland.com/ru/destinations/gstaad-1/>. (дата звернення: 15.11.2021).
43. Даниліна С. О., Коцюрубенко Г. М., Шикіна О. В. Фінансово-економічні наслідки пандемії для світової туристичної галузі.

Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 52-1. С. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.52-4>

44. Демків Ю. М., Стукач Т. М. Українська туристична галузь у світовому середовищі: адаптація за умов впливу глобальної міжнародної кризи COVID-19. Бізнес-навігатор. 2020. Вип. 4. С. 18–25. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.60-3>

45. Державна програма розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. Київ, 2013. 60 с.

46. Долина Гаштайнерталь – отдых круглый год! URL: <https://venagid.ru/17563-gasteinertal>. (дата звернення: 15.11.2021).

47. Долина Питцталь. URL: <https://www.visittirol.ru/interaktivnaya-karta-tirolya>. (дата звернення: 15.11.2021).

48. Заальбах / Хинтерглемм (Saalbach / Hinterglemm). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/saalbach>. (дата звернення: 15.11.2021).

49. Земмеринг. URL: <https://skirest.com/resort/zemmering-semmering/>. (дата звернення: 15.11.2021).

50. Зимний туризм 2021: преимущественно внутренний и бюджетный. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-tourism/3166589-zimnij-turizm-2021-preimusestvenno-vnutrennij-i-budzetnyj.html>. (дата звернення: 15.11.2021).

51. Зіновчук Т.С. Вплив екологічних факторів на туризм // Екологічний вісник. № 9. 2003. С. 23.

52. Знайомтеся, Club Med: all-inclusive преміум класу. URL: <https://www.clubmed.ua/l/hub-discover>. (дата звернення: 15.11.2021).

53. Кількість іноземних туристів в Україні у 2020 році через COVID-19 скоротилася майже в чотири рази // УНІАН. 17.11.2020. URL: <https://www.unian.ua/tourism/news/turizm-v-ukrajini-yak-koronavirusvplivuv-na-kilkist-inozemnih-turistiv-v-ukrajini-novini-11222111.html>. (дата звернення: 15.11.2021).

54. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами,

за видами туризму // Державна служба статистики України. 15.07.2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm. (дата звернення: 15.11.2021).

55. Копець Г. Р., Кулиняк І. Я. Сучасні напрями розвитку підприємств у сфері туризму в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Вип. 4. № 2. С. 37–48. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.037>

56. Косів. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/if/ks/kosiv/>. (дата звернення: 15.11.2021).

57. Кравців П.В., Самольотов П.В. Проблеми регіональної модифікації концепції сталого розвитку та особливості її реалізації в гірських районах. В зб.: Стратегія сталого розвитку Закарпаття: еколого-економічні та соціальні моделі. Матер. регіональної науково-практичної конференції. Ужгород: Патент, 2001. С. 69–75.

58. Краньска Гора (Kranjska Gora). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/kranjska-gora>. (дата звернення: 15.11.2021).

59. Красія. URL: <http://zymaghory.com/home/ukr>. (дата звернення: 15.11.2021).

60. Кращі гірськолижні курорти Європи: де добре відпочити, не витративши багато грошей. URL: <https://travelyourway.com.ua/ua/blog/luchshie-gornolyzhnye-kurorty-evropy/>. (дата звернення: 15.11.2021).

61. Кращі гірськолижні курорти Франції. URL: <http://mapme.club/poradi/2225-top-5-krashhix-girskolizhnix-kurortiv-francii.html>. (дата звернення: 15.11.2021).

62. Курорт Буковель 2021. URL: <http://zymaghory.com/tourism/bukovel/ukr/>

63. Курорт Луосто (Luosto) зима 2021-2022. URL: <https://skirest.com/resort/luosto-luosto/>. (дата звернення: 15.11.2021).

64. Курорт Мерибель – нетронутая природа и высококлассный комфорт. URL: <https://ru.ski-france.com/lyshnaja-oblast-3-vallees/meribel/>. (дата звернення: 15.11.2021).

65. Курорт Пилипець. URL: <https://www.pylypets.com/>. (дата звернення: 15.11.2021).

66. Курорт Эрджиес — горнолыжная Турция для новичков и асов. URL: <https://www.coraltravel.ua/main/turkey-central-anatolia-kayseri-erciyes/>. (дата звернення: 15.11.2021).

67. Курорт Юляяс (Yllas) зима 2021-2022. URL: <https://skirest.com/resort/yullyas-yllas/>. (дата звернення: 15.11.2021).

68. Куусамо / Рука (Kuusamo / Ruka). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/kuusamo>. (дата звернення: 15.11.2021).

69. Лаакс (Laax). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/laax>. (дата звернення: 15.11.2021).

70. Лучше гор могут быть только горные лыжи // Турбизнес для профессионалов. 2006. № 13. С. 55.

71. Лыжный район Davos Klosters Parsenn. URL: <https://ru.bergfex.com/davos-parsenn/>. (дата звернення: 15.11.2021).

72. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні / Л. В. Марценюк // Економічний вісник Національного гірничого університету. 2015. № 3. С. 76-82

73. Межев – роскошная горнолыжная база в савойских Альпах. URL: <https://ru.ski-france.com/lyshnaja-oblast-evasion-mont-blanc/megeve/>. (дата звернення: 15.11.2021).

74. Мигово. URL: <http://zymaghory.com/home/ukr>. (дата звернення: 15.11.2021).

75. Михайліченко Г., Клімова А. Світовий туристичний ринок: трансформації після пандемії. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 2. С. 21–37. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020\(109\)02](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2020(109)02)

76. Міжгір'я. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/zk/kh/mizhgirja/>.
(дата звернення: 15.11.2021).

77. МКІП та ДАРТ презентували результати дослідження туристичних настроїв українців. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/mkip-ta-dart-prezentovali-rezultati-doslidzhennya-turistichnih-nastroyiv-ukrayinciv>.
(дата звернення: 15.11.2021).

78. Монтероза Ски (Monterosa Ski)-область Валле д'Аоста (Valle d'Aosta). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/valle-d-aosta>. (дата звернення: 15.11.2021).

79. Нарвик – заполярний город Норвегии. URL: <https://kuku.travel/country/norvegiya/goroda-i-kurorty-norvegiya/narvik/narvik-zapolyarnyj-gorod-norvegii/>. (дата звернення: 15.11.2021).

80. Одеса, Карпати, Херсонщина – Держагентство розвитку туризму назвало найпопулярніші місця відпочинку в Україні // Радіо Свобода. 15.12.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-populyarnimistsia-vidpochynku-v-ukrajini/31001668.html>. (дата звернення: 15.11.2021).

81. Оре (Are). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/are>. (дата звернення: 15.11.2021).

82. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 15.11.2021).

83. Офіційний сайт НТОУ. URL: http://www.ntoukraine.org/nsts_analytics_ua.html. (дата звернення: 15.11.2021).

84. Пал / Аринсал (Pal / Arinsal). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/pal>. (дата звернення: 15.11.2021).

85. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні (Оновлення до документу «дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні») // Національна туристична організація України. 23.06.2020. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>. (дата звернення: 15.11.2021).

86. Панова І. О. Туризм під час пандемії: наслідки та перспективи.

Бізнес Інформ. 2020. № 5. С. 226–232. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-226-232>

87. Петрович Й. М., Бондаренко Ю. Г., Просович О. П. Інституційне середовище як важлива передумова розвитку рекреаційно-туристичної сфери. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2019. Т. 6. № 3. С. 3–15. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2019.03.003>

88. Підгорний А. З. Міжнародна статистика: [навч. посіб.] / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко, О. П. Русева. Одеса: ОНЕУ, 2015. – 162 с

89. Підгорний А. З. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: монографія // А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова, О. Г. Милашко та ін. – Одеса: ФОП Гуляєва В. М., 2016. – 218 с.

90. Про «Плай». URL: https://play-karpaty.com/pro_play/info_play/. (дата звернення: 15.11.2021).

91. Проблеми розвитку міжнародного туризму в Україні / А. А. Терехух, О. П. Макар, Г. Я. Ільницька // Молодий вчений. 2015. № 11(2). – С. 126-129.

92. Прокопишин-Рашкевич Л. М., Шадурська Б. О., Петрович Й. М. Індустрія туризму в Україні: перспективні напрями та виклики сучасності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Т. 4. № 1. С. 72–82. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.072>

93. Рогла / Терме Зрече (Rogla / Terme Zrece). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/rogla>. (дата звернення: 15.11.2021).

94. Розвиток гірських територій Українських Карпат. URL: https://rozvytok.in.ua/images/2_lytvyn_prezentaciya_karpatskyu-forum-4_1.pdf. (дата звернення: 15.11.2021).

95. Саариселькя – Івало – Інари. URL: <https://www.votpusk.ru/country/kurort.asp?CN=FI&CT=FI21>. (дата звернення: 15.11.2021).

96. Самольотов П.В. Засади сталого господарювання в умовах гірських територій. В зб.: Гори і люди (у контексті сталого розвитку). – Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Т. І. Рахів, 2002. – С. 171–175.

97. Самольотов П.В. Проблеми розвитку гірських територій Українських Карпат та європейська гірська політика. В зб.: Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу (Збірник наукових праць). Випуск 5 (XLIII) част 3. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 345 с.

98. Санкт-Антон-ам-Арльберг (St. Anton am Arlberg). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/stanton>. (дата звернення: 15.11.2021).

99. Санкт-Мориц (St. Moritz). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/st-moritz>. (дата звернення: 15.11.2021).

100. Сарыкамьш (Sarikamis). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/sarikamis>. (дата звернення: 15.11.2021).

101. Славське. URL: <http://zymaghory.com/tourism/slavske/ukr/>. (дата звернення: 15.11.2021).

102. Статистичні дані щодо перетину українського кордону громадянами інших держав. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/statistichni-dani-shchodo-peretinu-ukrayinskogo-kordonu-inozemcyami>. (дата звернення: 15.11.2021).

103. Тисовець. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/st/tysovets/>. (дата звернення: 15.11.2021).

104. Топ-10 гірськолижних курортів України, або де провести відпочинок незабутньо. URL: <https://veterdoit.com/top-10-hirs-kolyzhnykh-kurortiv-ukrainy-abo-de-provesty-vidpochynok-nezabutn-o/>. (дата звернення: 15.11.2021).

105. Туризм-2020: рік надій та сподівань. <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11065/>.pdf. (дата звернення: 15.11.2021).

106. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання / 2021 Кулиняк І.Я., Жигало І.І., Ярмола К.М. Бізнесінформ № 1. 2021. С. 177–184. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-177_184.pdf. (дата звернення: 15.11.2021).
107. Увесь світ у цифрах і фактах: Довідник. – 4-е вид., випр. та допов. К.: Мапа, 2019. 217 с.
108. Улудаг (Uludag). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/uludag>. (дата звернення: 15.11.2021).
109. Церматт. URL: <https://www.zermatt.ch/ru/zermatt-matterhorn>. (дата звернення: 15.11.2021).
110. Червінія (Cervinia). URL: <https://skitours.com.ua/resorts/cervinia>. (дата звернення: 15.11.2021).
111. Швеція взимку: 8 причин, щоб провести відмінний відпочинок в цій зоні. URL: <https://ukr.vivit-tours.com/sweden-winter-8-reasons-spend-cool-vacation-this-winterland-112579>. (дата звернення: 15.11.2021).
112. Що таке зимовий туризм? URL: <https://tourist-agency.in-kyiv.org/blog/shho-take-zymovuj-turyzm>. (дата звернення: 15.11.2021).
113. Яблуниця. URL: <http://zymaghory.com/home/ukr>. (дата звернення: 15.11.2021).
114. Яремче відпочинок. URL: <http://zymaghory.com/home/ukr>. (дата звернення: 15.11.2021).